

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

SÜLEYMAN FEYYAZ ve “ESVÂT” ADLI ROMANI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEYİT AHMET AKAY

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. HASAN UÇAR

AKSARAY 2018

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 6 (altı) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı: SEYİT AHMET
Soyadı: AKAY
Bölümü: TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
İmza:
Teslim Tarihi:

TEZİN

Türkçe Adı: SÜLEYMAN FEYYAZ VE “ESVÂT” ADLI ROMANI

İngilizce Adı: SOLEİMAN FAYYAD AND HİS NOVEL “ASVÂT”

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Seyit Ahmet AKAY

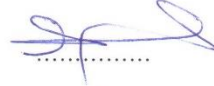
JÜRİ ONAY SAYFASI

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Seyit Ahmet AKAY tarafından hazırlanan “Süleyman Feyyaz ve “Esvât”Adlı Romanı” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hasan UÇAR
Temel İslam Bilimleri, Aksaray Üniversitesi
Üye: Yrd. Doç. Dr. Murat AKKUŞ
Temel İslam Bilimleri, Aksaray Üniversitesi
Üye: Yrd. Doç. Dr. Mustafa Karabacak
Temel İslam Bilimleri, Selçuk Üniversitesi

İMZA

Tez Savunma Tarihi: 13/02/2018

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun 08.03.2018 tarih ve 2018/13-6.... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Öğrenci
Seyit Ahmet AKAY

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Yrd. Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada bana rehberlik eden, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşarak emeğini esirgemeyen değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Hasan Uçar'a teşekkürlerimi arz ederim. Ayrıca roman ve yazarı hakkındaki bilgi ve kaynaklarını bizimle paylaşan Yrd. Doç. Dr. Memduh Ferrac Nabi'ye; roman ve ilgili Arapça Makalelerin tercümesinde bana destek olan Yrd. Doç. Dr. Adel Fadhıl Abed ve Yrd. Dr. Anas Almadani'ye; katkılarından dolayı Yrd. Doç. Dr. Necattin Hanay'a, diğer tüm hocalarıma ve aileme teşekkür ederim.

Seyit Ahmet AKAY

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SÜLEYMAN FEYYAZ ve “ESVÂT” ADLI ROMANI

(Yüksek Lisans Tezi)

Seyit Ahmet AKAY Aksaray 2018

ÖZET

Süleyman Feyyaz son yüzyılda yetişmiş Mısırlı bir roman, hikâye yazarı ve Arap dilbilimcisidir. Ülkemizde tanınmış bir yazar değildir. 1959 yılında Ezher Üniversitesi Arap Dili Fakültesinden yüksek lisans derecesiyle mezun olan yazar, çeşitli Arap ülkelerinde ve kendi ülkesinde öğretmen olarak çalıştı. Memuriyet hayatının yanı sıra hikâye dergileri çıkarmış; kısa roman ve Arap-İslam kültüründe meşhur olmuş bilim adamı ve tarihi şahsiyetlerin hayatını anlattığı kısa hikâye tarzında biyografik eserler yazmış, birçok radyo ve televizyon programlarında görev almıştır.

Esvât (Sesler) onun yazmış olduğu ilk ve en ünlü kısa romanıdır. Yayınlandığı yetmişli yıllarda gerek Arap dünyasında gerekse Batı’da çok yankı bulmuş ve birçok dile tercüme edilerek yayınlanmıştır. Romanın konusu daha önce de birçok Arap yazarın işlediği Doğu-Batı kültür çatışmasıdır. Kırklı yıllarda Nil deltasındaki bir köyde yaşanmış gerçek bir olay kurgulanır. Romanda Mısır toplumunun geri kalmışlığı, ahlâkî değerlerdeki kayboluş ve Batı kültürüyle çatışma sonucu ortaya çıkan sorunlar kahramanların tanıklığı ile tasvir edilir. Sonuç bir trajedidir. 67 Arap-İsrail savaşı sonrası yazılması hasebiyle mevcut yönetime olan eleştiri dolaylı olarak okuyucuya sunulur.

Bilim Kodu : 60408

Anahtar sözcükler : Süleyman Feyyaz, Esvât, Modern Mısır Romanı

Sayfa Adedi : 117

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Hasan UÇAR

AKSARAY UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
SULAIMAN FAYYAD AND HIS NOVEL “ASVAT”

(Master Thesis)

Seyit Ahmet AKAY Aksaray 2018

ABSTRACT

Soleiman Fayyad, is an Egyptian novelist, storywriter and linguist of Arabic who grew up in the last century. He is not well-known writer in our country. The writer who graduated from Al-Azhar University Faculty of Arabic Language, worked as a teacher in his country and in various Arabic countries. Besides his officer life, he published story magazines, wrote biographical narrative works in novelle style which tell the lifes of famous scientists and historic people in Arab-Islamic culture and attende took part in many television and radio programs.

Asvât (Voices) is his first written and the most famous novelle. It was published in 70s and made great impact in both Arab and Western World and was translated to many languages. The topic of the novel was the conflict between the East and the West which was discussed by many Arab writers before. A true story taking place in a village in Nile delta is fictionalised. Undevelopment of Eygptian society, loss of moral values and problems emerging from conflict with West culture are described with witness of protagonists. The result is tragedgy. Critism of present government was presented to readers indirectly because it was written after 67 Arab-Israel war.

Science Code : 60408

Keywords : Soleiman Fayyad, Asvât, Modern Egyptian Novel

Page Numbers : 117

Supervisor : Yrd. Doç. Dr. Hasan UÇAR

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	ii
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	iii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
TARİHSEL ARKA PLAN	2
1. Mısır Coğrafyasına Genel Bakış	2
2. İslamiyet Öncesi Tarihi Geçmiş	3
3. İslamiyet Sonrası Dönem	4
4. İngiliz İşgali Dönemi	8
5. Krallık Dönemi	8
6. Abdunnâsır Dönemi ve Sonrası	9
I. BÖLÜM	14
ROMAN VE SÜLEYMAN FEYYAZ	14
1.1. Bir Edebiyat Türü Olarak Roman	14
1.2.1. Romanın Tanımı.....	14
1.2.2. Romanın Türleri.....	15
1.2.2.1. Tarihî roman.....	15

1.2.2.2. Macera Romanı	16
1.2.2.3. Tahlil Romanı	16
1.2.2.4. Sosyal Roman.....	17
1.2. Arap Edebiyatında Roman.....	18
1.3. Mısır’da Modern Edebiyatın Doğuşu.....	21
1.4. Mısır’da Modern Romanının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	22
1.5. Süleyman Feyyaz ve Mısır Edebiyatındaki Yeri	26
1.2.3. Hayatı	26
1.2.4. Çalışma Hayatı ve Kültürel Faaliyetleri	27
1.2.5. Eserleri	28
1.2.5.1. Hikâye Dergileri	28
1.2.5.2. Kısa Romanlar	28
1.2.5.3. Portreler	29
1.2.5.4. Arap Dâhiler	29
1.2.5.5. Arap Bilginler	29
1.2.5.6. Arap Kahramanlar.....	30
1.2.5.7. Sözlük ve Dilbilgisi Kitapları.....	30
1.2.5.8. Fikrî Eserleri.....	31
1.2.6. Edebi Kişiliği.....	31
II. BÖLÜM	35
SÜLEYMAN FEYYAZ’IN “ESVÂT” ADLI ROMANI	35
2.1. Romanın Adı ve Yazılış Süreci	35
2.2. Romanın Materyal Unsurları	37
2.2.1. Anlatıcı	38
2.2.2. Konusu ve Olay Örgüsü.....	39
2.2.3. Zamanı.....	42

2.2.4.	Mekânı.....	44
2.2.5.	Tekniği.....	46
2.2.5.1.	Çok Sesslilik.....	46
2.2.5.2.	Tasvir.....	47
2.2.5.3.	İç Monolog.....	49
2.2.5.4.	Diyalog.....	50
2.2.5.5.	Geriye Dönüş.....	51
2.2.6.	Kullanılan Dil ve Üslup.....	51
2.3.	“Esvât”ın Özeti.....	53
2.3.1.	Kaybolanın Dönüşü.....	54
2.3.1.1.	Komutan (مأمور).....	54
2.3.1.2.	Mahmut bin el-Mensî (محمود بن المنسي).....	54
2.3.1.3.	Ahmet el-Bahîrî (أحمد البحيري).....	56
2.3.1.4.	Muhtar (العمدة).....	57
2.3.1.5.	Mahmut bin el-Mensî (محمود بن المنسي).....	58
2.3.2.	Derâvîş’deki Anaförler.....	58
2.3.2.1.	Hâmid el-Bahîrî (حامد البحيري).....	58
2.3.2.2.	Ahmet el-Bahîrî (أحمد البحيري).....	60
2.3.2.3.	Muhtar (العمدة).....	61
2.3.2.4.	Ahmet el-Bahîrî (أحمد البحيري).....	63
2.3.3.	Mahmut bin el-Mensî’nin Günlükleri.....	64
2.3.3.1.	10 Ağustos Cuma.....	64
2.3.3.2.	11 Ağustos Cumartesi.....	66
2.3.3.3.	13 Ağustos Pazartesi.....	67
2.3.4.	Kuşatma.....	68
2.3.4.1.	Ahmet’in Annesi.....	68

2.3.4.2. Zeynep	69
2.3.4.3. Komutan (مأمور)	71
2.4. Romandaki Kişi ve Karakterler.....	72
2.4.1. Komutan (المأمور).....	73
2.4.2. Mahmut Bin el-Mensî (محمود بن المنسي).....	76
2.4.3. Ahmet el-Bahîrî (أحمد البحيري)	82
2.4.4. Muhtar (العمدة)	88
2.4.5. Hamit el-Bahîrî (حامد البحيري).....	91
2.4.6. Ahmet'in Annesi	96
2.4.7. Zeynep	97
2.4.8. Simon	100
2.5. Romanın Perde Arkası.....	105
2.5.1. Kültür Çatışması	105
2.5.2. Sansür Endişesi.....	106
2.5.3. 67 Yenilgisine Tepki	108
2.5.4. Geleneğin Eleştirisi.....	109
SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA	114

KISALTMALAR

Age	Adı geçen eser
Agm	Adı geçen makale
Agmd	Adı geçen madde
b.	Bin (oğlu)
Bkz.	Bakınız
C:	Cilt
ev.	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
ET	Eriřim Tarihi
Km	Kilometre
m.	Miladi
MÖ	Milattan önce
MS	Milattan sonra
S:	Sayı
s.	Sayfa No
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
vb.	Ve benzeri
vs.	Vesaire

GİRİŞ

Bu çalışmada 20. yüzyılda Mısır’da doğup büyümüş, sosyokültürel hayatına tanıklık etmiş entelektüel bir yazar olan Süleyman Feyyaz ve onun en ünlü romanı olan Esvât (Sesler) incelenmiştir. Yüzyıllardır tartışılan sosyal bir vakıa olan “*ben ve öteki*” ya da diğer bir ifadeyle “*Doğu-Batı kültür çatışması*” romanın temasıdır. Bu konu daha önce farklı Arap yazarlar tarafından işlenmiştir. Ancak Esvât meseleye farklı bir bakış açısı ve yorum getirmiştir. Özellikle 1940-1970 yılları arasındaki tarihi süreçte genel olarak Mısır toplumu, özellikle de köy hayatının sosyoekonomik koşulları, toplumun ahlâkî duruşu; yerel kültür ile Batı kültürünün karşılaşması ve bunun sonucunda ortaya çıkan sorunlar, köye misafir olan Avrupalı bir kadın eksene alınarak kurgulanmıştır. Esvât, 1967 yenilgisine ve Mısır halkı üzerinde sebep olduğu travmaya isyan ederek, başarısızlığın nedenleriyle yüzleşmek için yazılan romanlardan biridir.

Süleyman Feyyaz’ın, İslam âleminde yetişmiş olan ünlü bilginlerin hayatlarına dair hikâye tarzında yazmış olduğu biyografi kitaplarından bir kısmı Türkçeye tercüme edilerek Türk okuyucusuna sunulmuştur. Bu kitapları dışında ülkemizde yayınlanan herhangi bir kitabına rastlanılmamıştır. Arapça kaynaklarda yer almakla birlikte, ülkemizde Türkçe olarak yayınlanmış olan Arap ve Mısır edebiyatına dair kaynaklarda yazardan bahsedilmemektedir. Dolayısıyla yazar ve romanı Esvât hakkındaki bilgiler, Arapça kaynaklar, kendi eserleri ve hakkında yazılmış olan Arapça makalelerle sınırlıdır.

TARİHSEL ARKA PLAN

1. Mısır Coğrafyasına Genel Bakış

Ülkenin adı olan “*Mısır*” sözcüğü, Sümer, Asur, İbrani kaynaklarında ve Kur’an’da geçer. Eski Mısır metinlerinde ise “*bereketli toprak*” anlamına gelen “*Kem (كیم)*” olarak geçer. Yunanlılar bu ülkeyle ilişki kurduklarında aynı anlama gelen “*İcibtûs (إحييتوس)*” adını verdiler.¹

Mısır coğrafi konum olarak Afrika kıtasının kuzey doğu köşesinde yer alır. Günümüz itibariyle kuzeyinde Akdeniz, doğusunda Kızıldeniz, kuzey doğusunda İsrail, batısında Libya, güneyinde Sudan yer alır. Resmi adı Mısır Arap Cumhuriyeti’dir. Yerleşim yerleri daha çok Nil nehrinin doğu-batı yakasında ve Akdeniz’e döküldüğü delta çevresinde yer alır. Ülke coğrafi olarak dört bölgeye ayrılır: Nil vadisi ve deltası, Doğu çölü (Arap çölü), Batı çölü (Libya çölü), Sina yarımadası. 5000 km güneydeki Doğu Afrika’nın Göller bölgesinden doğan Nil nehrinin ülke içindeki uzunluğu 1100 km’dir.² Asya, Akdeniz ve Kızıldeniz arasında adeta bir masa konumunda olan ülkenin pek az kısmı verimli, büyük kısmı ise çöldür. Kuzeye doğru yumuşak bir eğimle alçalan nehir daralarak derinleşir ve yamaçlarının yüksekliği yer yer 400 metreye ulaşır. Genişliği ise 1 ila 20 km arasında değişir.³

Mısır Kuzey Afrika çöl kuşağında yer aldığından kurak ve sıcak çöl iklimine sahiptir. Ülke bütün yıl boyunca güneşlidir. Yağış oldukça az olup delta, kıyı sahili ve Sina bölgesinde görülür. Yerleşim yerleri Asvan Barajı’ndan Kahire’ye kadar uzanan Nil kıyısında yer alır. En büyük kentleri: Kahire, Luksor, Akdeniz sahilinde yer alan İskenderiye ve Port Said’dir. Nil’e dayalı tarım, ülke ekonomisinin temelini oluşturur. Ayrıca doğalgaz, petrol rezervleri mevcuttur. Süveyş Kanalı’ndan ve turizmden elde edilen gelirler ülkenin önemli kaynaklarındandır.⁴

¹ Nasr el-Ensar, **Tarihu Mısır**, Dâru’ş-Şurûk, Kahire 1997, s. 7.

² Suna Doğaner, “Mısır”, **DİA**, C: 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, s. 553.

³ Yılmaz Daşcıoğlu, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, C: 13, Çağ Yayınları, İstanbul 1989, s. 295.

⁴ Suna Doğaner, **agmd**, s. 554.

2. İslamiyet Öncesi Tarihi Geçmiş

3000 yıl gibi çok uzun bir süre devam eden bu dönem, otuz bir hanedanın hüküm sürdüğü eski, orta ve yeni krallıklar adı altında üç bölüme, bunlar da kendi içlerinde çeşitli alt bölümlere ayrılır. Mısır birliğinin sağlandığı ilk dönem, Mısır uygarlığının doğduğu zaman dilimi olarak kabul edilir. III. hanedan firavunlarından Cûser idare merkezini Tinis'ten iki ülkenin (Aşağı ve Yukarı Mısır) sınırında bulunan Memfis'e taşıdı. Milâttan önce 2650'ye doğru Sekkâre'deki basamaklı ilk piramit onun zamanında yapılmıştır. Keops zamanında yapılan büyük piramit, dünyanın yedi harikasından biri sayılmaktadır. Yeni krallık döneminin en önemli firavunlarından biri II. Ramses'tir.⁵ II. Ramses (MÖ 1279-1213) altmış altı yıllık iktidarı sırasında sürekli başarılarla imza atan bir firavun olmuştur. İmar faaliyetleri ve anıtsallık bakımından rakipsizdir. Ancak yaptırdığı Ramses kenti "Kantir" özgün olmayıp babasının yaptırdığı saray ve mekânların genişletilmiş halidir. Onun döneminde İsrailoğulları'nın yardımıyla bir dizi görkemli tapınak yapılmış ve bunlar sfenksler, obeliskler ve heykellerle süslenmiştir. Hitit kralı Mutavalli ile II. Ramses arasında Amurru'yu elde etmek için MÖ 1274'de Kadeş savaşı yapıldı. Ramses savaşı kaybederek geri çekildi. Ancak birkaç yıl sonra yeni Hitit kralı olan III. Hattuşili Asurluların baskısı nedeniyle Ramses'le dünyanın ilk yazılı antlaşması olarak bilinen Kadeş Antlaşması'nı yaptı. (MÖ 1270)⁶ İsrailoğulları'nın Mısır'dan onun zamanında çıktığı tahmin edilmektedir. Mısır MÖ 525'te Pers Kralı Kambises Mısır'a saldırdı. Karşısına III. Psamek çıktı ancak yenildi ve öldürüldü. Bu savaştan sonra Mısır bir Pers satraplığı (eyaleti) haline geldi. Böylece tarihte ilk kez tüm Yakındoğu tek bir imparatorluğun kontrolüne girmiş oldu. Pers kralı II. Darius'un MÖ 404'te ölmesi ile birlikte Mısırlılar Pers egemenliğinden kurtuldu. Milâttan önce 332'de Pers İmparatorluğu'nu yıkan Büyük İskender Mısır'ı da hâkimiyeti altına aldı. İskender'in ülkeyi fethinden sonra yepyeni bir dönem başlamıştır.⁷ Mısır'a giren İskender halk tarafından bir kurtarıcı gibi karşılandı. Ziyaretlerine gittiği Amon rahipleri onu Amon'un oğlu sıfatıyla bir tanrı olarak kutsadılar. İskender'in ani ölümü üzerine Mısır toprakları generallerinden Ptolemaios Soter'e kaldı. Onun başlattığı Ptolemaioslar (Lagos hanedanı) döneminde Mısır ve Yunan geleneklerinin sentezi olan yeni bir kültür anlayışı

⁵ Hilal Görgün, "Mısır", **DİA**, C: 29, s. 555-557.

⁶ Erik Hornung, **Mısır Tarih**, Çev: Zehra Aksu Yılmaz, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2004, s. 116-117.

⁷ **Age**, s. 148.

içinde Akdeniz dünyası ile yakın bir ilişkiye girildi. Bu amaçla idare merkezi Memfis'ten İskender'in kurduğu İskenderiye'ye taşındı. XII. Ptolemaios'un kızı VII. Kleopatra (MÖ 51-30), zayıflayan hanedanı tekrar güçlendirebilmek için Roma kumandanları Julius Caesar ve Marcus Antonius'u kullandıysa da Octavianus (Augustus) tarafından Actium deniz savaşında yenilgiye uğratıldı ve Ptolemaios Devleti yıkıldı. Bir Roma eyaleti haline gelen Mısır gerek stratejik konumu gerekse verimli topraklarıyla imparatorluğun önemli bir parçası oldu. MS III. Yüzyıldan itibaren Hristiyanlığın yayılmaya başlaması Mısır'ın dinî ve siyasî hayatında köklü değişikliklere yol açtı. Hristiyanlık önce İskenderiye Yahudileri, ardından bütün halk tarafından benimsendi. Çöle gelen keşişler burada misyonerlik faaliyetlerinde bulundu. Fakat bu arada teolojik tartışmalar baş gösterdi ve mezhepleşmeler başladı. Roma İmparatorluğu'nun 395'te ikiye bölünmesinin ardından Mısır Doğu Roma'ya (Bizans) bağlandı. Eski Mısır'da bilim çok gelişmişti. Gerek firavunlar döneminin son aşamalarında gerekse Pers, Yunan ve Roma hâkimiyetleri sırasında buraya çok sayıda yabancı âlim ve seyyah gelmiş, bunlar ülkedeki gelişmeleri kendi ülkelerine aktarmışlardı. Ayrıca Mısır'ın dinî hayatı Yunanlıları ve Romalıları etkilemiştir. Eski Mısır peygamberler tarihi açısından da çok önemlidir. Ahd-i Atîk'te ve Kur'an-ı Kerîm'de Hz. Mûsâ'nın firavunla mücadelesi ve İsrâiloğulları'nın Mısır'dan çıkışı, Hz. Yusuf kıssası gibi konular geniş yer alır.⁸

3. İslamiyet Sonrası Dönem

Mısır, Bizans için hem stratejik konumu hem de ekonomik getirisi yönüyle oldukça önemli idi. Bereketli Nil deltasında üretilen zahire İskenderiye limanından yüklenerak Bizans'a taşınıyordu. Daha önceki ticari seferlerinde Mısır'ı ve onun değerini iyi tanıyan Amr bin el-As Hz. Ömer'i buranın fethi için ikna etti. Böylece Mısır'ın fethi 640-642 yılları arasında tamamlandı ve Amr, Mısır valisi oldu. Bu günkü Kahire'nin birkaç kilometre güneyinde yer alan Fustat onun valiliği döneminde kuruldu. Mısır'ın fethi, kısa bir süre içinde Kuzey Afrika'nın tamamı ve İspanya'nın fethi sürecinin ilk aşaması olacaktır.

750 yılında Abbasîlerin yönetimi ele geçirmesi ile birlikte yeni bir dönem başlamıştır. 856 yılına kadar Mısır hep Arap olan valiler tarafından idare edildi. Ancak 868'de Türk olan

⁸ Hilal Görgün, **agmd**, C: 29, s. 555-557.

Ahmet b. Tolun'un görevlendirilmesinden sonra Tolunlular dönemi başlamıştır (868-905). Bu aynı zamanda Mısır'da kurulan ilk Müslüman Türk devletidir. Mısır, İhşidîlerin kısa süreli (935-969) hâkimiyetlerinden sonra Kuzey Afrika'dan gelen Şii Fatımîlerin eline geçti (969-1171). Böylece ilk kez Şîî bir anlayış ülke yönetimine hâkim oldu. Bugün Mısır'ın başkenti olan Kahire onların döneminde kuruldu. Bu dönem Haçlı saldırılarının yoğun olduğu bir dönemdir. Dolayısıyla hem iç isyanlar hem de Haçlı saldırılarına karşı koymakta zorlanan Fatımîler son halifeleri Azid'in 1171 yılında ölmesi ile birlikte⁹ yönetimi yine bir Türk devleti olan Eyyubîlere bıraktılar.¹⁰

Eyyubîler dönemi Mısır tarihi açısından ayrı bir öneme sahiptir. Haçlılarla mücadele ve İsmâîliyye mezhebine ait müesseselerin kaldırılarak bölgenin tekrar Sünnîleştirilmesi bu dönemde gerçekleşmiştir. Selçuklu medeniyetine ait uygulamalar bu dönemde Mısır'a yerleşmeye başladı. 1258 yılında Bağdat'ın Moğollar tarafından ele geçirilmesi ve halifenin öldürülmesi¹¹ İslam âleminde büyük bir yıkıma neden oldu. Bu tarihten sonra Kahire İslam'ın hilafet merkezi haline geldi. 1260 yılında Aynicâlût savaşında Moğolları yenen Memlûklü komutan Baybars, aynı yıl Memlûk tahtını ele geçirmiştir. Bu olay Yavuz Selim'in Mısır'ı fethettiği 1517 yılına kadar bölgede sürecek olan Memlûk hâkimiyetinin başlangıcıdır. Sultan Baybars, son Abbasi halifesinin amcası olan ez-Zahir'in oğlunu Kahire'ye davet ederek "el-Mustansır" adıyla hilafet makamına oturttu. Böylece hilafet merkezi Bağdat'tan Kahire'ye taşınmış oldu.¹²

Osmanlı Sultanı Yavuz Sultan Selim, önce Safevî sultanı Şah İsmail'i Çaldıran'da yenmiş (1515), daha sonra Mercidâbık'ta ilk kez karşılaştığı Memlûk ordusunu yenerek Halep ve Şam'ı ele geçirmiş (1516), ardından da Kahire'yi fethederek Memlûk hanedanına son vermiştir (1517).¹³ Böylece daha önce (395-642) Bizans'a bağlı bir ülke olan Mısır ikinci kez aynı şehre; ancak artık ismi değişmiş, Müslüman Osmanlı Türklerinin hâkim olduğu İstanbul'a bağlanmış oldu. Bu olaydan sonra Kahire hilafet merkezi olmaktan çıkmış, bu makam Osmanlı başkenti İstanbul'a ve Türklere geçmiştir. Mısır bu dönemde Osmanlı

⁹ Hasan İbrahim Hasan, **İslam Tarihi**, C:5, Çev: İsmail Yiğit, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1987, s. 238.

¹⁰ Yılmaz Daşcıoğlu, **age**, C: 13, s. 299.

¹¹ Nasr el-Ensar, **age**, s. 160.

¹² Philip K. Hitti, **İslam Tarihi**, C: 4, Çev: Salih Tuğ, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1981, s. 1094.

¹³ **Age**, C: 4, s. 1140.

Sultanları tarafından atanan valiler tarafından yönetildi. 17. yüzyıldan itibaren Mısır'daki iç karışıklıklar artmış ve Memlûk asıllı beyler tekrar yönetimi ele geçirmeye çalışmışlardır.¹⁴

Fransız İşgali ve Sonrası

Napolyon Bonapart Temmuz 1798'de bir Fransız kolonisi kurmak niyetiyle Mısır'a çıkartma yaptı.¹⁵ Beraberinde elli kadar bilim adamı getirmişti. Başkent ve deltanın bazı kesimlerini denetim altında tuttular. Ancak hiçbir zaman Mısır'ın tamamına hâkim olamadılar. Memlûklü yöneticiler işgale karşı direnmeyerek güney kesime ya da Gazze'ye kaçmayı tercih ettiler. Böylece Memlûklülerle yerli halkın bağlantısı da kopmuş oldu.¹⁶ İngilizler karşısında Fransızların Doğudaki çıkarlarını koruma gerekçesiyle Napolyon Bonapart tarafından girişilen bu askerî harekât üç yıl sürecek olan yeni bir işgal dönemini başlatmıştır. Bu süre içinde bilim adamları ülkenin zenginliklerini tespit ettiler ve bunlardan istifade edebilmenin yollarını aradılar. Akkâ'da Cezzâr Ahmet Paşa'ya yenilen Bonapart (Mayıs 1799), Ağustos 1799'da Mısır'dan ayrıldı.¹⁷ Fransız kuvvetleri de Osmanlı-İngiliz ittifakıyla gerçekleştirilen saldırılara dayanamayarak Ağustos 1801'de Mısır'ı terk etmek zorunda kaldılar. Fransızların tahliyesinden sonra Mısır'da uzun süre sükûnet ve düzen sağlanamadı; Osmanlı yönetimiyle Memlûk beyleri arasında mücadele devam etti. Fransızlar karşısındaki başarılarından ötürü Mısır valiliğine Kavalalı Mehmet Ali Paşa getirildi (1805).¹⁸

Kavalalı, ilk yıllarını tatlı sözlerle ve rüşvet vererek Memluk beylerini kendi saflarına katılmaya ikna etmekle ve direnenlerle savaşmakla geçirdi. 1811 yılında kaledeki bir törene davet ettiği yirmi dört¹⁹ Memluk beyini pusuya düşürerek öldürttü. Böylece Mısır'daki hâkimiyeti tamamen ele geçirmiş oldu. Hâkimiyetini sağlamlaştırmaya çalışan Mehmet Ali Paşa padişah tarafından görevden alınma ihtimaline karşı ordusunu güçlendirmeye, bir donanma ve ticaret filosu kurmaya karar verdi. İlk sanayileşme girişimleri kendi askeri teçhizatın üretilmesine yönelik oldu. İthal edilen silahlar kopya edilerek yerli fabrikalarda üretildi. İkinci aşama olarak ise Mısır'da üretilen pamuğu işlemek üzere dokuma fabrikaları

¹⁴ Seyyid Muhammed es-Seyyid, "Mısır", **DİA**, C: 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, s. 564.

¹⁵ Muhammed Rif'at, **Târîhu Mısri's-Siyâsî**, Matbaatu'l-Emîriyye, Kahire 1934, s. 30

¹⁶ Afaf Lutfi Al-Sayyid Marsot, **Mısır Tarihi**, Çev: Gül Çağalı Güven, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2010, s. 50.

¹⁷ Ahmet Hafız İvaz, **Napolyon fî Mısır**, Kelimât Arabiyye, Kahire 2012, s. 316.

¹⁸ Hilal Görgün, **agmd**, C: 29, s. 569.

¹⁹ Hitti, bu davete 470 Memlûk beyinin katılığını ve çok azının kurtulduğunu söyler. Bkz, Philip K. Hitti **age**, C: 4, s. 1174.

kuruldu. İpek üretimini genişletmek üzere Suriye ve Lübnan'dan ipekböcekleri ve dut ağaçları getirtildi.²⁰

Bu ekonomik faaliyetlerin yanı sıra idarî anlamda da reformlar gerçekleştirildi. Divan ve meclisler oluşturularak yönetim merkezîleştirildi. Mısır gelirlerinin hızla artması Mehmet Ali Paşa'yı yayılmacı bir siyasete yöneltip aşırı emeller beslemesine yol açtı ve Osmanlı merkezî idaresine karşı silahlı mücadeleye girişti. 1832 ve 1839'daki savaşlar neticesinde özellikle İngiltere'nin karşı çıkmasıyla emellerine erişemedi.²¹

Mısır, Kavalalı döneminde büyük bir Avrupalılaşıma çabası içine girdi. Dolayısıyla Mısır'ın modernleşmesinde en büyük etki ona aittir. Modern zirai usulleri ülkesinde tatbik etmiş, sulama kanalları açtırmıştır. Yönetimde kaldığı süre içinde özellikle İngiltere, Fransa, Avusturya ve İtalya'ya öğrenim görmeleri için üç yüzden fazla öğrenciyi burslu olarak göndermiştir. Bu öğrenciler özellikle kara ve deniz harp okullarında, mühendislik, tıp ve eczacılık gibi önemli dallarda eğitim görmüşlerdir. Ayrıca Avrupa ülkelerinden getirttiği uzmanlar ve subayların gözetiminde ordusunu modern bir yapıya kavuşturmuş; donanmayı yenileyerek güçlendirmiştir.²² Kavalalı kısa sürede Osmanlı'ya bağlı bir vali olmaktan öte Mısır, Sudan ve Hicaz'a hâkim bir hükümdar konumuna yükselmiştir. Kavalalı modern bir ordu kurabilmek için öncelikle Napolyon'un yenilgisi üzerine işsiz kalan Fransız subayları ve teknik uzmanları ülkesine davet etti. Amerikan iç savaşının bitmesiyle birlikte bazı Amerikalı subaylar da onun ordusunda görev aldılar.²³ Kavalalı 130 bin kişilik bir ordu kurdu. Bu ordunun ihtiyaç duyduğu askerleri yerli halk olan fellahlardan aldı. Böylece ilk kez onun döneminde Mısır'ın yerli halkı olan fellahlar orduya alınmış oldu. Onun dönemi her yönüyle Mısır için bir dönüm noktası olmuştur.²⁴

1848'de vali olan I. Abbas Hilmi, dedesi Kavalalı döneminde takip edilen Batılılaşma politikasından vazgeçerek birçok Avrupalı uzmanın işine son verirken, yerli unsurlara geniş imkânlar tanıma yoluna gitti. 1854'te aniden ölümü üzerine yerine geçen Said Paşa döneminde Bâbîâlî'nin onay vermemesine rağmen Süveyş Kanalı'nın yapımına başlandı (1856). Ondan sonraki süreçte Mısır'ı *Hidiv* ünvanlı kimseler yönetti. İlk Hidiv İsmail Paşa,

²⁰ Afaf Lutfi Al-Sayyid Marsot, **age**, s. 55-57.

²¹ Hilal Görgün, **agmd**, C: 29, s. 569; Muhammed Sabri, **Tarihu Mısri'l-Hadîs min Muhamed Ali ila'l-Yevm**, Mektebetu Medbûlî, Kahire 1996, s. 75.

²² Philip K. Hitti, **age**, C: 4, s. 1172-1175.

²³ Bernard Lewis, **Ortadoğu**, Çev: Selen Y. Kölay, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2011, s. 371.

²⁴ William L. Cleveland, **Modern Ortadoğu Tarihi**, Çev: Mehmet Harmanlı, Agora Kitaplığı, İstanbul 2008, s. 79.

1872’de Avrupa devletleriyle borç antlaşması yapma yetkisini elde etti ve Batılı devletler nezdinde bağımsız bir devlet başkanı muamelesi görmeye başladı. Zamanla daha fazla oranlarda Batılı devletlere borçlanmak zorunda kalan İsmail Paşa mali krizden kurtulabilmek için çeşitli çarelere başvurdu. Bir taraftan halktan alınan vergileri arttırdı, diğer taraftan 1869 yılında açılan Süveyş Kanalı’nın kendisine ait hisse senetlerini İngiltere’ye sattı. Ancak bütün bunlar Mısır maliyesinin iflâsını engelleyemedi ve Mayıs 1876’da alacaklı Avrupa devletlerinin temsilcilerinin yer aldığı bir Düyûn-ı Umûmiyye Sandığı kuruldu. İngiltere ve Fransa’nın baskısıyla II. Abdül Hamit Haziran 1879’da İsmail Paşa’yı azledip yerine oğlu Tefik Paşa’yı tayin etti.²⁵

4. İngiliz İşgali Dönemi

Avrupalı güçlerin Mısır’ın iç işlerine müdahalesine karşı olan Mısırlılar el-Hizbü’l-Vatanî adı altında Urâbî Paşa etrafında toplanarak ayaklandılar. Tahrikler neticesinde olaylar bir Müslüman-Hristiyan çatışmasına dönüştü ve kırk kişi öldü (Haziran 1882). Bu durumu fırsat bilen İngiltere İskenderiye’yi topa tuttu ve Mısır’ı fiilen işgal etti.²⁶ Bu işgalden bir yıl önce Fransa Tunus’u işgal etmişti. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla harp hukuku yürürlüğe girdi. Ekim 1914’te İngiltere, Fransa ve Rusya’nın Osmanlı Devleti ile savaşa girmesi üzerine İngiltere, 18 Aralık 1914’te tek taraflı olarak Osmanlı hükümlerini kaldırıp Mısır’ı himayesine aldı ve Hüseyin Kâmil’i Mısır sultanı olarak ilân etti. Bunların yanında Fransızlar da Mısır’a asker çıkarttı. Buna karşılık Cemal Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetlerince düzenlenen kanal harekâtı başarısızlıkla sonuçlandı. 1914-1918 yılları arasında Mısır’da savaş hukuku uygulandı, basın sansür altında tutuldu. Ekonomik açıdan zor durumda kalan halk, işgalci güçlere karşı çıkan hareketleri destekledi.²⁷

5. Krallık Dönemi

İngiltere 28 Şubat 1922’de tek taraflı olarak Mısır’ı bağımsız devlet ilân etti ve Ahmet Fuâd 15 Mart 1922’de kral unvanını aldı ve Mısır’da monarşi ilân edildi. Bir komisyon tarafından Belçika anayasası temel alınarak hazırlanan anayasa 19 Nisan 1923’te resmen yayımlandı.

²⁵ Hilal Görgün, **agmd**, C: 29, s. 569-570.

²⁶ Bayram Kodaman, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarih**, C: 12, Çağ Yayınları, İstanbul 1989, s.113.

²⁷ Hilal Görgün, **agmd**, C: 29, s. 570.

1936'da Mısır ile İngiltere arasında bir ittifak antlaşması imzalandı. İngiltere'nin girişimleri sonucunda Mısır Mayıs 1937'de Milletler Topluluğu'na alındı. II. Dünya Savaşı başladığında Mısır Parlamentosu ülkenin tarafsızlığını vurgulayarak İngiltere ile sadece 1936 antlaşması çerçevesinde iş birliğine gidilmesini kabul etti. Henüz savaş sona ermeden 22 Mart 1945'te Mısır'ın girişimiyle Kahire'de üye devletlerin bağımsızlığını korumak, siyasî, askerî, iktisadî ve kültürel güçlerini birleştirmek amacıyla Arap Birliği kuruldu. İngilizlerin Filistin'deki manda yönetimini 14 Mayıs 1948'de sona erdirmesinin ardından, buradaki Yahudilerin İsrail Devleti'nin kurulduğunu ilân etmeleri üzerine Arap Birliği İsrail'e savaş ilân etti ve bu çerçevede Mısır da birliklerini buraya gönderdi. Ancak İsrail Devleti'nin kuruluşu engellenemedi. Mısır hükümeti, Ekim 1951'de 1936 antlaşmasını ve Sudan'la ilgili maddeleri tek taraflı olarak feshetti. 16 Ekim 1951'de Fârûk Mısır ve Sudan kralı ilân edildi. İngiltere'nin bu tek taraflı kararları kabul etmemesi durumu değiştirmedigi gibi halk arasındaki İngiliz karşıtlığı sürekli artıyordu. 25 Ocak 1952'de Kanal bölgesindeki İngilizlerin İsmâiliye'de katliam yapmaları ülkede büyük bir infiale ve gösterilere yol açtı. İngiliz tankları bir polis karakoluna saldırarak 50 polisi öldürdü.²⁸ Uzun süredir olayları takip etmekte olan Cemal Abdünnâsır başkanlığındaki Hür Subaylar (ed-Dubbâtu'l-Ahrâr) 22-23 Temmuz 1952 gecesi bir darbeye yönetime el koydu.²⁹

6. Abdunnâsır Dönemi ve Sonrası

Hür Subaylar tarafından yapılan askerî darbe sonrasında 7 Ağustos 1952'de özel yetkilerle donatılan General Muhammed Necîb başkanlığında bir hükümet oluşturuldu. 10 Aralık 1952'de anayasa yürürlükten kaldırıldı. 16 Ocak 1953'te alınan bir dizi kararla bütün siyasî partiler kapatıldı. Geniş yetkilere sahip bir ihtilâl konseyi kurularak üç yıllık bir süreçten sonra tekrar çok partili döneme geçilmesi kararlaştırıldı. Haziran 1953'te monarşi kaldırılıp yerine cumhuriyet ilân edildi ve General Necîb cumhurbaşkanı seçildi. İhtilâl Konseyi'nin diğer üyeleri de çeşitli bakanlıkları aralarında paylaştılar. Aynı yıl içinde önde gelen siyasetçiler tutuklanırken basındaki sansür uygulamaları sıkılaştırıldı. Darbeye destek olarak yönetimde pay almayı uman Müslüman Kardeşleri örgütü, Nâsır'a suikast girişiminde bulundukları gerekçesiyle Ocak 1954'te yasaklandı. Nâsır'ın bu suikasttan kurtulması,

²⁸ William L. Cleveland, *age*, s. 337.

²⁹ Hilal Görgün, *agmd*, C: 29, s. 572.

suikastın kurmaca olma ihtimalini akla getirmektedir. Zira suikastın ardından on binlerce İhvan mensubu tutuklanarak hapsedilmiştir.³⁰ Demokratik sisteme geçilmesi konusunda daha hızlı hareket edilmesini isteyen Muhammed Necîb, İhtilâl Konseyi tarafından görevinden alınarak ev hapsinde tutuldu. Halkın tepkisi üzerine kısa süreliğine tekrar görevine iade edildi. Haziran 1956'da yapılan halk oylaması ile Cemal Abdünnâsır cumhurbaşkanı seçildi.³¹

Hür Subayların iktidara el koyması iç politikayı olduğu kadar Mısır'ın dış politikasını da derinden etkilemiştir. Mısır-İsrail ilişkileri ise 1955 yılı başlarında iyice kötüleşti ve Mısır, Arap ülkelerinin İsrail'e karşı başlattığı boykotta en önemli rolü üstlenerek İsrail gemilerinin Süveyş Kanalı'ndan geçişine izin vermedi. Bundan sonra Sovyet yanlısı bir politika izlemeye başladı. Süveyş Kanalı 1956'da devletleştirildi. Fransız ve İngilizlere ait yatırımlara el kondu ve özel sektöre ait işletmeler devletleştirildi.³² İsrail 29 Ekim'de Sînâ yarımadasını işgal edip Süveyş Kanalı'na kadar ilerlerdi. İngiltere ve Fransa Kanal bölgesine harekât düzenlendi. Bölge bombalandı ve şehirler ağır hasar gördü. Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin arabuluculuğu ile savaş sona erdirildi. 1957'de birçok yabancı şirkete el konularak devletleştirildi. Dış politikada Arap milliyetçiliği düşüncesine dayalı bir politika izlenmeye başlandı. 1 Şubat 1958'de Mısır ve Suriye Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında birleştiğini ilan etti. Ancak bu birlik Suriye'de bir grup Baasçı subayın 1961'de darbeyle yönetimi ele geçirmesiyle son buldu. 1962 yılında Yemen'de çıkan iç savaşta Nâsır darbecileri destekleyerek Yemen'e asker gönderdi. Bu durum Suudi Arabistan'la arasının açılmasına neden oldu.³³

30 Mayıs 1967'de Mısır, Ürdün ve Irak arasında bir askerî ittifak antlaşması imzalanmasının ardından İsrail önleyici savaş yaptığı iddiasıyla 5 Haziran'da beklenmedik bir şekilde Mısır'a saldırdı ve Mısır hava kuvvetlerini imha etti. Bu saldırı adeta bir *Yakın Doğu Pearl Harbor'u* olmuştu. "*Altı Gün Savaşı*" adıyla anılan bu savaşta Mısır, Suriye ve Ürdün büyük bir hezimete uğradı. Bu savaşta Mısır hava kuvvetlerine ait uçakların dörtte üçü daha havalanmadan yerde iken yok edildi ve on binden fazla Mısırlı asker öldü. İsrail'in kaybı ise sadece 275 askerdirdi.³⁴ İsrail, Gazze Şeridi'yle birlikte Sînâ yarımadasını ve Süveyş

³⁰ Alev Erkilet, **Ortadoğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler**, Hece Yayınları, Ankara 2004, s. 266.

³¹ Afaf Lutfi Al-Sayyid Marsot, **age**, s. 108.

³² James L. Gelvin, **Modern Ortadoğu Tarihi**, Çev: Güneş Ayas, Timaş Yayınları, İstanbul 2016, s. 316

³³ Hilal Görgün, **agmd**, C: 29, s. 572.

³⁴ Thierry Camous, **Doğular Batılar**, Çev: Hande Güreli, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2011, s. 367.

Kanalı'nın doğu tarafını ve Suriye'deki Golan Tepeleri'ni işgal etti. Böylece sınırları Süveyş Kanalı'ndan Ürdün Irmağı'na, kuzeyde ise Şam'a 48 km uzaklıktaki Golan Tepeleri'ne kadar uzanmış oldu.³⁵

Bu hezimet Mısır ordusunun moralini çökertti ve yönetime karşı olan öfkesini güçlendirdi. Real politik bir oyunda kullanıldıklarına inanmaya başladılar. Hem Mısır'da hem de Arap ülkeleri nezdinde büyük itibar kaybına uğrayan Nâsır istifasını açıkladı. Savaşın sonra hem Mısır'da hem bütün Arap ülkelerinde büyük itibar kaybına uğrayan Nâsır yenilginin sorumluluğunu üstlenerek devlet başkanlığından istifa ettiğini açıkladı. İstifanın hemen ardından lehine görevde kalmasını isteyen gösteriler yapıldı. Aslında bunun nedeni ona duyulan sevgiden ziyade toplumun içinde bulunduğu çaresizlikti. Nâsır istifasını geri aldı, ancak eski imajı ciddi anlamda sarsılmıştı. Batı'ya meydan okuyan mağrur karizmatik kişilik artık yoktu. Yenilgi sonrası toplumda görülen ilginç bir olay, Kahire'deki küçük bir kilisenin üzerinde Meryem Ana silüetinin görüldüğü iddiası idi. Onu görebilmek için binlerce insan günlerce kiliseye akın etti. Teselli dinde arandı, Kur'an çalışma grupları çoğaldı. Reis (Nâsır) bile yenilgiyi Allah'ın takdiri olarak açıkladı. Toplum bir kimlik krizine girerken siyasî ortamda yönetim kademesi kendi içinde bir sarsıntıya uğradı. Bunun üzerine Nâsır 30 Mart 1968'de bir dizi siyasî, sosyal ve ekonomik değişikliği ihtiva eden reform planını kabul etti. 1969'da İslâm Konferansı Teşkilatı'na üye oldu. Zaten hasta olan ve sık sık Rusya'ya tedaviye giden Nâsır, 28 Eylül 1970'te bir kalp krizi neticesinde öldü. Mısır ve Arap tarihinde "*Nâsircılık*" olarak anılan ideoloji de onun ölümüyle birlikte son buldu. Onun ölümü üç yıl önceki bozgun kadar travmatik oldu. Cenazesine dört milyon gibi rekor bir insan kitlesi katıldı.³⁶ Nâsır, aldığı kararlar ve siyasî düşünceleriyle Mısır ve Ortadoğu tarihinde önemli etkiler bırakan bir lider oldu. Savunduğu Arap sosyalizmi, Sovyet komünizminden farklıdır. 1954'te yazdığı risalesinde bunu ifade eder: "*Bizi hayat tarzında olduğu gibi hükümet nazariyesinde de komünizmden ayıran şey, komünizmin bir din olması ve bizim de kendi dinimize sahip olmamızdır. Biz kendi dinimizi komünizmininki için terk etmeyeceğiz.*"³⁷

Nâsır'ın vefatı sırasında başkan yardımcısı olan Enver Sedat anayasa gereği başkanlık koltuğuna otururken bunu takip eden aylarda ortaya çıkan iktidar mücadelesi neticesinde

³⁵ Bernard Lewis, **age**, s. 457.

³⁶ Afaf Lutfi Al-Sayyid Marsot, **age**, s. 124-128.

³⁷ Alev Erkilet, **age**, s. 226.

Mayıs 1971’de “sevretü’t-tashîh” adını verdiği bir harekâtla rakiplerini devre dışı bıraktı. Enver Sedat döneminde 1968’de Nâsır’ın başlattığı reform çalışmaları hız kazandı ve Mısır, 1960’lı yılların başlarından itibaren yaşadığı sosyalist devrimlerin dışında farklı bir rotaya girdi. İlk önce 11 Eylül 1971’deki referandumla kabul edilen yeni anayasa ile devletin adı *Mısır Arap Cumhuriyeti* olarak değiştirildi ve İslâm hukuku anayasanın asıl kaynaklarından biri kabul edildi. Dış politikada Sovyetler Birliği ile ilişkilerde bir soğukluk yaşandı ve Temmuz 1972’de çok sayıda Sovyet askerî danışman ve teknik eleman Mısır’ı terk etmek zorunda kaldı. Enver Sedat, 1967’de kaybedilen toprakları geri almak amacıyla 6 Ekim 1973’te Suriye ile birlikte İsrail üzerine saldırdı. Mısır’ın üç hafta süren savaştan galibiyetle çıkması Sedat’a gerek içeride gerekse dışarıda itibar kazandı. Ardından Mısır’da iç siyasete yönelik ciddi adımlar atıldı. Enver Sedat, Nisan 1974’te açıkladığı reform paketiyle *siyasî ve ekonomik açılım* adı altında demokratikleşme ve serbest piyasa ekonomisine geçiş programını ortaya koydu. Ancak çok partili hayata geçiş uygulanmadı. Enver Sedat’ın Kasım 1977’de İsrail’e gitti, ardından iki ülke arasında barış antlaşması imzalandı (1979). Yapılan bu Camp-David Antlaşması’na göre Mısır İsrail Devleti’ni tanıyor ve Filistinlilere İsrail’e karşı mücadelelerinde yardım etmeyeceğine dair garanti veriyordu. Barış antlaşması Arap ülkelerinde olduğu gibi Mısır’da da büyük tepkiyle karşılandı ve bütün muhalifler Enver Sedat’ın iç ve dış politikalarını şiddetle eleştirmeye başladı. Cihat örgütü Sedat’ın kâfir olduğunu, cahiliye halinde olduğunu ve cihat görevini yürütemeyeceğini ilan etti.³⁸ Enver Sedat, 6 Ekim 1981’de İsrail’e karşı elde edilen zaferin yıl dönümü kutlamaları sırasında Cihad örgütü mensuplarınca Kahire’de Medînetünnasr’daki tören esnasında bir suikast sonucu öldürüldü. 14 Ekim 1981’de Hüsnü Mübarek devlet başkanı olarak göreve başladı.³⁹

Ülkeyi otuz yılı aşkın bir süre Enver Sedat’ın politikalarıyla yöneten Mübarek, 2011 yılında Tunus’ta başlayan Arap Baharının Mısır’daki yansıması olan protestolar neticesinde aynı yıl görevinden ayrıldı ve yargılandı. Yapılan ilk seçimde Müslüman Kardeşlerin desteklediği Muhammed Mursî cumhurbaşkanı seçildi (30 Haziran 2012). Ancak 3 Temmuz 2013 yılında, kendisi tarafından Millî Savunma Bakanlığına getirilen Abdülfettah el-Sisi’nin yaptığı askeri darbe ile görevine son verildi ve tutuklandı. Darbe karşıtı gösterilere katılan

³⁸ William L. Cleveland, *age*, s. 492.

³⁹ Hilal Görgün, *agmd*, C: 29, s. 569-574.

binlerce kişi asker ve polis tarafından katledildi. Ülke halen darbe lideri Sisi tarafından yönetilmektedir.

I. BÖLÜM

ROMAN VE SÜLEYMAN FEYYAZ

1.1. Bir Edebiyat Türü Olarak Roman

1.2.1. Romanın Tanımı

Roman terimi, Latince “*gerçek veya hayali bir olayın mensur hikâyesi*” anlamına gelen “*romanus*” kelimesinden çıkmıştır. Bir edebiyat türü olarak roman, yakın çağlarda ortaya çıkmıştır. Edebiyat bilginlerinin ve edebiyat tenkitçilerinin farklı roman tarifleri vardır. Bu farklılığın sebebi çok çeşitli anlayışlarda roman yazılmış olmasıdır. Özellikle de bilindik roman unsurlarını hiçe sayan *yeni roman* çıkışının açıldığı günümüz edebiyatında bu tarif daha da zorlaşmıştır. Namık Kemal onu şu şekilde tarif eder: “*Romandan maksat, hayatta geçmemişse bile, geçmesi mümkün olan bir vakayı, ahlâk, âdetler, hisler ve ihtimallere bağlı tafsilatıyla birlikte tasvir etmektir*” Hüseyin Rahmi ise onu toplumun ahlâkını yansıtan bir aynaya benzetir: “*Roman ahlâkın aynasıdır. Onun objektifi gördüğü manzarayı yansıtır.*”⁴⁰

Roman belirli bir kişinin başından geçenlerin, belirli bir zaman ve mekân içinde, sebep-sonuç ilişkisine ve mantığa dayalı olarak hikâye edilmesidir. Roman metafizik gerçeklikle uğraşmaz, daha ziyade tarihsel gerçeklikle, toplumun orta sınıfını oluşturan kişilerin gerçekleriyle ilgilenir.⁴¹ Roman bütün sanat dalları arasında, gerçeği en dolaylı bir şekilde ifade eden bir sanattır. Onunla yeni bir dünya ortaya konur ve sunulan şey sanatçının görüşüdür; fakat aynı zamanda okuyucunun duygularına da tercüman olur.⁴² Sartre yazmaktan bahsederken *roman*, *romancı* sözcüklerini hiç kullanmaz. Ona göre yazarın

⁴⁰ Ahmet Kabaklı, **Edebiyat Türleri**, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, s. 11-12.

⁴¹ Sevim Kantarcıoğlu, **Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 24.

⁴² Philip Stevick, **Roman Teorisi**, Çev: Sevim Kantarcıoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara 2010, s. 33.

özgün fikirleri ve hiç taklit edilemeyecek bir sesi vardır. Yazdığı her şey düşüncelerinin damgasını taşıdığından, eserinin bir parçasıdır.⁴³

1.2.2. Romanın Türleri

Konu ve temaların özelliğine göre romanlar türlere ayrılabilir. Ancak işlediği konuya göre her romana isim takılacak olursa bu türlerin sayısı yüzlerce olabilir. Dolayısıyla ana türlerden bahsetmek bu konuda bize bir fikir verecektir.

1.2.2.1. Tarihî roman

Tarihte yaşamış kahramanlar ve çevresindeki gerçek ve hayalî kişilerin hayat maceralarından bahseden romanlardır. Konularını geçmişten, tarihi bir olaydan ve kişiden alırlar. Tarihî bir dönemi ele aldıklarından, o döneme ait her şey, her türlü yaşantı, dil, mekân, estetik ve konuşma romanın içinde olmalıdır.⁴⁴ Tarihî romanlar birer tarih kitabı değildir. Yazar yorumladığı tarihi kahramana dilediği karakteri giydirebilir, macerasını çekici hale getirmek için aşk, fazilet, yiğitlik vb. motiflerle süsleyebilir. Olayların yaşandığı dönemdeki örf ve adetler, kıyafetler, mimari özellikler dikkate alınır ve bu hususlar roman içinde işlenir. Tarihî roman yazabilmek için o dönemdeki medeniyetin bulunduğu safha, terbiye kuralları, insanların düşünüş ve davranış tarzları iyi bilinmelidir.⁴⁵ Romanın tarihsel niteliğinin olması yanında, değiştirilemez bir edebî tarihselliğe de sahip olması önemlidir. Sonradan ortaya çıkacak bir belge tarihi gerçekliği değiştirebilir, ancak romanın tarihsel gerçekliği değişmez⁴⁶

Fransız Victor Hugo'nun *Notre Dame de Paris* adlı romanı bu türün ilk örneklerinden sayılır. Alexandre Dumas'ın *Üç Silahşörler*, *Monte Kristo* adlı romanları, tarihin macera için kullanıldığı romanlardır ve tarihi gerçeklik payları da azdır. Yazarın gelecek zamanlarla ilgili bilim ve fennin gelişmesiyle birlikte olabileceklere dair hayallerini kurguladığı romanlar ise bilim-kurgu romanlarıdır.⁴⁷

⁴³ Milan Kundera, **Roman Sanatı**, Çev: Aysel Bora, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2012, s. 138.

⁴⁴ Mustafa Ayyıldız, **Roman**, Akçağ Yayınları, Ankara 2011, s. 35.

⁴⁵ Hülya Argunşah (Eraydın), **Türk Edebiyatında Tarihî Roman**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1990, s. 24-27.

⁴⁶ Kadir Can Dilber, **Türk Romanında Roman Sanatının Ele Alınışı**, Akçağ Yayınları, Ankara 2014, s. 33.

⁴⁷ Ahmet Kabaklı, **age**, s. 28-29.

1.2.2.2. Macera Romanı

Heyecan, gerilim ve merak ögesini temel alan, günlük hayatta her zaman rastlanılmayan, olağan dışı, şaşırtıcı, gizemli olayları konu edinirler. Olayların geçeklikleri sorgulanmaz. Önemli olan heyecan ve gerilimdir. Ruhsal çözümlemelere, doğa ve çevre betimlemelerine geniş ölçüde yer verilmez.⁴⁸ Macera romanlarında kahramanların olağanüstü güçleri, kurnazlıkları vardır. Herkesin yapamayacağı şeyler yaparlar. Olaylar hızla gelişir, mekân sürekli değişir, kişi kadrosu da buna uyumlu olarak bir hayli kalabalıktır. Fikir yönü zayıftır, insanlığa yön veren, yeni ufuklar açan görüşler bulunmaz. Okuyucunun ilginç konularla oyalanıp eğlenmesi amaçlanır. Destanlar ve seyahatnameler macera romanlarına benzerler. Romanların onlardan farkı gerçeğe daha yakın olmalarıdır. Evliya Çelebi'nin *Seyahatname'si*, maceranın ruhuna uygun olarak abartının oldukça fazla kullanıldığı bir eserdir.⁴⁹

Polisiye romanları da macera romanlarına benzer. Bu tür romanlarda genellikle sonuçtan sebebe doğru bir çözüm takip edilir. Bir cinayetin ya da başka bir suçun fail ya da failleri zeki bir hafiye tarafından ve ipuçlarından hareketle bulunmaya çalışılır. Tek başına tüm olayı keskin zekâsı ile çözen bu kahraman asla yanılmaz. Hizmet ettiği devletin haklılığını savunur. Ülkeler arası casusluk faaliyetleri de bu alanda en çok işlenen konulardandır. Polis ve casusluk romanlarında iyi tarafı temsil eden karakter, kurmaca gerçeklikle kötülerle mücadele eder ve onlara cevap⁵⁰

Egzotik romanlar da macera türünde ele alınabilir. Daha önce gidilmeyen, bilinmeyen ülkeler, iklim ve doğa manzaraları, oradaki insanların hayat tarzları, alışkanlıkları bu türün konusudur.⁵¹

1.2.2.3. Tahlil Romanı

Tahlil romanında daha çok insanın iç dünyasını, kişi ve toplumla olan çatışmalarını konu edinir. Sosyal romanlardan farklı olarak bireyi ve onun ilkelerini, ihtiraslarını, ruhsal dengesizliklerini ve bunların sosyal çevre üzerine olan etkilerini işler. Kişilik tahlilleri romanda büyük yer tutar bu nedenle de olaylar yavaş ilerler. Esasen tahlil romanları Realist ve Natüralist akımların dış dünyaya verdikleri aşırı öneme karşı bir tepki olarak ortaya

⁴⁸ Mustafa Ayyıldız, *age*, s. 37.

⁴⁹ Ahmet Kabaklı, *age*, s. 31.

⁵⁰ Mustafa Ayyıldız, *age*, s. 41.

⁵¹ Ahmet Kabaklı, *age*, s. 32.

çıkıştır. İnsanın sadece et ve kemikten oluşan bir mahluk olmadığı, aksine onun gizemli derin bir ruh dünyasına sahip olduğu fikri bu akımın savonusudur. Dostoyevski, insanın ruh dünyasındaki derinliği en iyi ortaya koyan yazardır. Hastalıklı ruh hallerini, dengesiz insanları, suçluluk duygusu altındaki karakterleri romanlarında işler.⁵²

1.2.2.4. Sosyal Roman

Sınıf çatışmaları, kölelik, sanayileşme ve şehirleşmenin beraberinde getirdiği ekonomik ve sosyal sorunlar; savaşlar, ihtilaller, göç hareketleri sosyal romanların konusudur. Yazar içinde yaşadığı toplumu ve onun yaşadığı sorunları irdeler. Gizli ya da açık olarak bir amacı telkin eder. Olayların çevresinde gerçekleştiği kişi ya da grup aslında tüm toplumu temsil eder. Romanda yaşanan aşk, entrika, yoksulluk, cinayet, ahlâkî sorunların sebebi sosyaldır. Kişilik tahlilleri ikinci plandadır. Sosyal olaylar isyancı, alaycı ve telkinci bir üslûpla eleştirilir.

Toplumsal romanlarda iki yaklaşım söz konusudur: İlkinde yazar herhangi bir düşüncesini, tercihini okuyucuya telkin etmeye çalışmaz. Gözlemlediği olayları, kişileri, grupları, çevreyi sanat üslûbuyla tarafsız olarak okuyucuya sunar. Hep çirkinlikleri ve karamsar şeyleri yazmakla eleştirilen Emile Zola bu iddialara şu cevabı verir:

“Gördüğümü söylüyorum. Eserim bir parti veya propaganda eseri değil, bir hakikat eseridir. İnsanlar böyle yaşıyor, böyle ölüyor. Ben, ispat etmekten kaçınan bir zabıt katibinden başka bir şey değilim.”

Toplumsal romanlardaki ikinci yaklaşım ise bir tezin savunulmasıdır. Yazar inandığı düşünceyi, görüşü benimsetmeye, doğruluğunu ispatlamaya çalışır, karşı olduğu düşünceyi, kişi ya da zümreyi eleştirir. Bu tür romanlarda okuyucuya kendi fikrini ortaya koyma, hayal kurma hakkı tanınmaz. Şayet eleştiri aşırı sert, alaycı, hiciv boyutunda olursa *satirik roman* adını alır. Victor Hugo’nun *Sefiller* romanı bu tür için güzel bir örnek teşkil eder. Yazar romanında Fransa’nın sosyal hayatını, suçsuz insanların uğradığı haksızlıkları, sokağa atılmış çocukları ve düşkün kadınları resmeder. Sert ve gereksiz kanunlara karşı sevgi ve vicdanın üstünlüğünü savunur.⁵³

⁵² Ahmet Kabaklı, *age*, s. 36-37.

⁵³ *Age*, s. 33-35.

Rus siyasetçi Karl Radek (1885-1889)'in şu sözleri toplumsal gerçekçiliği hedefleyen eserlerin nasıl olması gerektiği konusunda bir fikir verir:

“...*Toplumcu gerçekçilik şu anki gerçekliği bilmek değildir, bunun nereye doğru gittiğini bilmektir. Toplumcu gerçekçi eser, yazarın hayatta gördüğü ve eserine yansıttığı çelişkilerin nereye varacağını belirten eserdir.*”⁵⁴

Süleyman Feyyaz'ın *Esvât* adlı roman Radek'in bu tanımına uymaktadır. Nitekim Süleyman Feyyaz, romandaki olaylara müdahale etmemeye gayret etmiştir. Romanda geçen temel olaylar hakkında kesin, belirleyici bir yargıda asla bulunmaz. Hatta Avrupa'nın yayılmacı ve sömürgeci politikalarının en yoğun olduğu bir dönemde gerçekleşen Napolyon'un Mısır'daki saldırısı hakkında dahi değerlendirmede bulunmaz. Bunun yerine farklı boyut ve seviyelerde gerçekleşen olayları tasvir eder. Ona göre gerçek bir tek değil, aksine birden çoktur. Adı “*mutlak hakikat*” olan bir şey de yoktur.⁵⁵

1.2. Arap Edebiyatında Roman

17. yüzyılda Avrupa'da başlayan bu türün Arap edebiyatındaki karşılığı “*rivâye*”dir. Necîb el-Haddâd'ın Alexandre Dumas'dan çevirdiği *Rivâyetü'l-fürsâni's-selâse*'si (I-IV, Beyrut 1888) adında rivâye kelimesi geçen ilk eserlerdendir. 10. yüzyılda görülen bir kahraman etrafında gelişen olayları konu alan makamât türü eserler romana benzerler. *Bin bir gece masalları* ve *Kelîle ve Dimne* gibi fabl türü eserlerle *makâmeler* Arap edebiyatında roman türünün kadim örnekleri sayılır.

Modern Arap romanı 19. yüzyılın son çeyreğinde Batı dünyasından yapılan tercümelerle başlamıştır. Roman türündeki ilk denemeler Mısır ve Lübnan'da görülmüş, klasik anlatım türü olan makâmeyi canlandırma girişimi şeklinde ortaya çıkmıştır. 19.yüzyılın son çeyreği içinde Mısır'da çıkan ve hızla çoğalan gazete ve dergiler, modern hikâye ve roman türünün Arap edebiyatına girmesine büyük katkıda bulunmuş, 1884-1914 yılları arasında romanların tefrika edildiği süreli yayınların sayısı yirmiyi aşmıştır. Bu romanların büyük bir kısmı edebî değeri yüksek olmayan, dolayısıyla entelektüel kesimin ilgisini çekmeyen, fakat büyük okuyucu kitlesini sürükleyen türden aşk ve macera romanlarının çevirileridir. Arap romanında telif dönemi Selîm el-Bustânî'nin 1870'li yıllarda Lübnan'da el-Cinân dergisi

⁵⁴ Berna Moran, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, İletişim Yayınları, İstanbul 2011, s. 54.

⁵⁵ Serpko Lichtaric, “el-Müsteva'l-Kevniy li's-Sırâi's-Sekâfiy”, Sırçadan Arapçaya Çev: Nevinka Curitsa, **Sihru's-Serd Makâlât an İbdâât Süleyman Feyyaz**, Yayınlanmamış Kitap, 2015, s. 26.

için yazdığı bir dizi tarihî ve sosyal içerikli romanla başlar. Onun yazdığı romanlar bu alanın ilk örnekleri sayılır. Lübnan kökenli Mısırlı Corcî Zeydân ise tarihî roman alanında en parlak yazardır. 1891-1914 yılları arasında yayımladığı, Arap ve İslâm tarihinin çeşitli dönemlerini kapsayan yirmi iki romanı modern Arap romanının doğuşunda ve gelişmesinde önemli bir yer tutar. Bustânî ile Corcî Zeydân'ın açtığı çığır, daha sonra hemen hemen bütün Arap ülkelerinde roman sahasında ilk girilen yol oldu. Dolayısıyla Arap roman geleneğinde tarihî roman, daha sonra Mısır'da Ali el-Cârim, Âdil Kâmil, Muhammed Ferîd Ebû Hadîd, Muhammed Saîd el-Uryân, Ali Ahmet Bâkesîr, Abdülhamîd Cûde es-Sehhâr ve Necîb Mahfûz gibilerinin çalışmalarıyla devam ettirilerek olgunlaştı. Bu dönemde Ferah Antûn, Zeynep Fevvâz, Lebîbe Hâşim ve Ya'kûb Sarrûf da roman sahasında önemli isimlerdir.⁵⁶

20. yüzyıl başlarından itibaren Mısır'da ve Lübnan'da romandan çeşitli sosyal ve siyasal görüşleri ifade etmede ve sosyal protestoda bir araç olarak yararlanma eğilimi görülmeye başlar. Toplum yapısında kadın aleyhine gelişmiş geleneğin sorgulanması ve kadının çalışma hayatında ve siyasette yer alması gerektiğine dair arzular bu dönemde romanlarda işlenen konulardır. Bu tür konuların seçilmesinde Lübnan ve Mısır'ın Batı ile olan ilişkilerinin etkisi vardır. Geleneksel ahlâk anlayışına ve monarşi yönetimine itirazlar romantik bir tarzda Lübnan'da Cibrân Halîl Cibrân'ın hikâyelerinde ve *el-Ecnihatü'l-Mütekessire* (1912) adlı romanında görülmeye başlar. Kadının toplumsal konumu, modernlik, dinî ve ahlâkî değer yargıları gibi konular Mısır'da Mustafa Lutfî el-Menfelûtî'nin hikâyelerinde Fransız romantizminin etkileri görülür. Hikâyelerinin çoğu trajik bir şekilde, çoğu zaman da kahramanın ölümü ile biter.⁵⁷ Mahmûd Tâhir Hakkî'nin *Azrâ Dinşevây*'i⁵⁸ ile (1906) Mahmûd Hayret'in *el-Fetâtü'r-Rîfiyye* (1903), *el-Fete'r-Rîfî* (1905) ve Necib Mahfuz'un *Zükâku'l-Midak* adlı romanları aynı sosyal konuları işler.

Modern anlamda Arap romanı Mısırlı Muhammed Hüseyin Heykel'in *Zeynep* isimli romanıyla başlar. Heykel, 1914'te eserini yazarken entelektüel çevrenin roman türüne bakışı

⁵⁶ Rahmi Er, "Roman" (Arap Edebiyatı), *DİA*, C: 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, s. 164.

⁵⁷ Jacop M. Landau, **Modern Arap Edebiyatı Tarihi**, Çev: Bedrettin Aytaç, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 12.

⁵⁸ Roman 1906 yılında Nil deltasındaki küçük bir köyde meydana gelen olayı anlatır. Bir grup İngiliz subayı askeri kamplarının yakınındaki bu köye güvercin avına çıkarlar. Bu köy güvercin yetiştiriciliği ile geçimlerini sağlarlar. Av esnasında köylü bir kadın yaralanır ve subaylar köylüler tarafından dövülür. Kaçan bir subay kampa varmak üzere iken güneş çarpması sonucu ölür. Olay akabinde köyde kurulan askerî mahkemede elli iki zanlı yarım saatte yargılanır. Dört kişi hemen orada köylülerin gözü önünde idam edilir, iki kişi müebbet hapse, altı kişide yedişer yıl hapse mahkûm edilir. Diğerleri de kırbaç cezasına çarptırılır. Bu olay Mısır edebiyatında işlenen önemli bir hadise olup İngiliz karşıtlığını başlatan bir dönüm noktasıdır. Bkz. Afaf Lutfi Al-Sayyid Marsot, *age*, s. 81.

hâlâ olumsuz olduğundan çalışmasını *Mısrî Fellâh* takma adıyla yayımlar. Ayrıca çalışmasına roman değil, *Köy Ahlâkı ve Manzaraları* adını verir. *Zeynep*'in o zamana kadarki ürünlerden farklı yapısı, önemli sosyal temaların sağlam kurgusu ve trajik sonuyla dikkatleri üzerinde toplaması ve olumlu tepkiler almasıyla Heykel ikinci baskısını (1929) gerçek kimliğiyle yapar. 1920'li yılların başlarında gerçekçi bir edebiyat meydana getirmeyi hedefleyen yeni ekol (*el-Medresetü'l-Hadîse*) ortaya çıkar. Mahmûd Teymur, Mahmûd Tâhir Lâşîn, Yahyâ Hakkı ve Hüseyin Fevzî gibi modern düşünceli genç yazarlar bu ekolün kurucusudur. Lübnanlı Tefvîk Yûsuf Avvâd ve Suriyeli Şekîb el-Câbirî dışında hepsi Mısırlı olan, Tâhâ Hüseyin, Abbas Mahmûd el-Akkad ve İbrâhim Abdülkadir el-Mâzinî'nin yanı sıra kısa hikâye yazarı olarak bilinen Mahmûd Teymur ve Mahmûd Tâhir Lâşîn ile tiyatro yazarlığıyla meşhur Tefvîk el-Hakîm iki dünya savaşı arasındaki dönemde öne çıkan roman yazarlarıdır.⁵⁹

Arap romanı en olgun ürünlerini çok köklü siyasal ve sosyal değişimlere sebep olan II. Dünya Savaşı sonrası dönemde verir. Bu dönem siyasî bağımsızlıklar, 1948 Filistin yenilgisi, Süveyş savaşı (1956), radikal milliyetçiliğin yükselişi ve Haziran 1967 Arap yenilgisinin yanı sıra çağdaş kurumların oluşması, eğitim ve öğretimin yaygınlaştırılması, hayat standardının yükselmesi, şehirlere göç ile okuyucu sayısındaki artış roman türünün gelişmesinde etkin rol oynar. Bu dönemde Arap dünyasında yaşanan çoğu olumsuz gelişmeler realist romanın yaygınlaşmasını sağlar. 1988'de Nobel edebiyat ödülüne lâyık görülen Necîb Mahfûz'un ilk romanlarının konusunu eski Mısır tarihi teşkil eder. Özellikle 1967'deki Arap-İsrail savaşındaki yenilgi Arap yazarları sorgulayıcı ve realist yazılar yazmaya iter. Özellikle Mısır ve Suriye gibi sosyalizmin geliştiği ülkelerde toplumcu gerçekçilik romanda âdeta moda haline gelir. Mısır'da Abdurrahman eş-Şerkâvî, Latîfe ez-Zeyyât ve Yûsuf İdrîs, Suriye'de Hannâ Mîne, Edîb Nahvî, Fâris Zerkûr, Abdüsselâm el-Uceylî, Cezayir'de Tâhir Vattâr, Irak'ta Gâib Tu'me Fermân ve Filistin'de Gassân Kenefânî gibi yazarlar toplumcu gerçekçiliği benimseyen yazarlardır. Bu dönemde toplumcu gerçekçiliğin yanında Arap milliyetçiliği de ön plana çıkar. Filistin sorunu birçok yazar tarafından romanlarında işlenir. 1960'lardan itibaren çok sayıda kadın edebiyatçı roman ve kısa hikâye yazarları arasında kendisini gösterir. En önemlileri Mısırlı Latîfe ez-Zeyyât, Nevâl es-Sa'dâvî, Elîfe Rif'at, Selvâ Bekr; Iraklı Deysî el-Emîr; Lübnanlı Leylâ Ba'lebekkî, Emîlî Nasrullah, Hanân eş-Şeyh, Hüdâ Berekât; Faslı Hannâse Bennûne; Filistinli Seher

⁵⁹ Rahmi Er, "Roman" (Arap Edebiyatı), *Agmd*, C: 35, s. 165.

Halîfe, Liyâne Bedr ve Suriyeli Gâde es-Semmân'dır. 1970'lerden itibaren pek çok yazar çeşitli roman biçim ve stratejilerini dener. Romanlarda şiirsel bir dille açık üslûp ve form kullanımları göze çarpar. Bu alanda Mısırlı Edvard el-Harrât, Bedr ed-Dîb, Abdülhakîm Kâsım, Sun'ullah İbrâhim; Ürdünlü Gâlib Helesâ; Lübnanlı İlyâs Hûrî, Hanân eş-Şeyh; Suriyeli Zekerıyyâ Tâmir; Faslı Muhammed Şükrî ve Muhammed Zefzâf önemli isimlerdir.

1980'den sonra Mısır ve Doğu Akdeniz ülkeleri dışında yaşayan Arap yazarların da katkılarıyla roman yazımında bir artış göze çarpar. Özellikle Fas, Tunus ve Cezayir'de Fransızcadan ziyade Arapça yazan yazarların sayısında bir artış gözlenir.⁶⁰

1.3. Mısır'da Modern Edebiyatın Doğuşu

Mısır'da modern edebiyatın doğuşu Fransızların Temmuz 1798 yılında Mısır'ı işgallerinden sonraki döneme rastlar. Zira üç yıl gibi kısa süren bu işgal Mısır'ın sosyokültürel hayatında önemli değişikliklere neden olur. Fransızlar bu işgal döneminde Mısır'a matbaa getirerek ilk gazete (*Courier de l'Egypte*) ve dergiyi (*La Decade Egyptienne*) çıkarırlar.⁶¹ 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren klasik dil ve edebiyat çalışmaları yanında ilk hikâye, roman ve tiyatro türü eserler yazılmaya başlar. Bu dönemde çok sayıda Lübnanlı ve Suriyeli Hristiyan Arap yazarın Mısır'a yerleşmeye başlamaları ülkedeki gazete ve dergi yayınlarındaki artışa neden olur. M. Reşit Rıza, Cemalettin Afgânî gibi aslen Mısırlı olmayan Müslüman yazarlar, farklı siyasi düşüncelerin basında yer almasına ve basının gelişmesine neden olur.

Mısır'da modern edebiyatın doğuşuna etki eden önemli faktörlerden biri Mehmet Ali Paşa'nın başlattığı tercüme faaliyetleridir. Bu tür tercüme faaliyetler için 1835 yılında et-Tahtavî başkanlığında bir dil okulu ve tercüme bürosu kurulmuştur. 19. yüzyılın son çeyreğinde yabancı işgallere karşı milli duyguların dillendirildiği şiir geleneği görülür. Mahmut Sami Paşa, İsmail Sabri Paşa, Ahmet Şevki, Hafız İbrahim dönemin ünlü şairleridir. Lübnan asıllı şair Halil Mutran yeni klasisizmden yeni romantizme geçişin en önemli temsilcisidir. 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde *el-Mezhebü'l-Cedid* ve daha sonra da *Apollo* adlı modern şiir ekolleri ortaya çıkar. Fransız işgalinden sonraki yıllarda Batı etkisi Mısır edebiyatında görülmeye başlar. Zira bu dönemde Batı'dan birçok hikâye, roman ve tiyatro eseri Arapçaya tercüme edilir.⁶²

⁶⁰ Rahmi Er, "Roman", (Arap Edebiyatı), **Agmd**, C: 35, s. 164-165.

⁶¹ Nûrîs Muhammed Seyfuddin, **el-Câliyetü'l-Faransiyye fî Mısır 1882-1956**, Dâru'l-Kütübi'l-Vesâikî'l-Kavmiyye, Kahire 2012, s. 148.

⁶² Hilal Görgün, **agmd**, C: 29, s. 579-580.

1.4. Mısır’da Modern Romanının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Mısır’daki edebi çalışmaların ve özelde roman türünün tarihi Fransızlar tarafından yapılan işgal girişimi ve akabinde gelişen olaylarla başlar. Üç yıl süren Fransız işgali döneminde Mısır halkı ilk kez Avrupa kültürüyle tanıştı. İşgal dönemine ait olaylar, çok sonra yazılacak olan romanlara konu olmuştur. İşgal döneminden sonra Mısır valisi olan Kavalalı’nın yönetim yılları Mısır için bir dönüm noktası olmuştur. Tıp, eczacılık, mühendislik, ziraat, harp vb. alanlarda eğitim görmeleri için İtalya, Fransa, Avustralya ve İngiltere’ye gönderilen burslu öğrenciler aldıkları eğitimin yanı sıra Batı kültürünü de tanıdılar. Avrupa kültürünü tanıyan bu eğitimli kişiler ülkelerine döndüklerinde tercüme, adaptasyon ve deneme yoluyla Avrupa’nın edebi kültürünü Araplara tanıtmaya başladılar. Kurulan tercüme okulunda yaklaşık 2000 eser yabancı dillerden Arapçaya tercüme edildi.⁶³ Batı’ya kıyasla ülkelerinin geri kalmışlığını sorgulamaya başladılar. 1826 yılında Fransa’ya gönderilen öğrenci heyetinin imamı Ezher mezunu et-Tahtavî Fransız aydınlanma devri düşüncesinden çok etkilenir ve ülkesine döndüğünde izlenimlerini *Tahlîsü’l-İbrîz* ve *Telhîsü’l-Bârîz* (1834) adlı eserinde yazar. Tahtavî Batı yanlısı milliyetçi görüşleriyle “*Mısır Mısırlılarındır*” sloganıyla *vatancılık* ve *Firavunculuk* akımlarının ilk tohumlarını eker.⁶⁴ İslamiyet öncesi Mısır toprak milliyetçiliğinin sembolü olan Nil nehrini yüceltir.⁶⁵

Bu düşünce edebiyatın *Mısırlılaştırılması* kapsamında edebî ürünlerde Firavunlar döneminin işlenmesini ortaya çıkarmıştır. Edebiyatın Mısırlılaştırılması ve millileştirilmesi tezi aynı zamanda Mısır’ı diğer Arap ülkelerine bağlayan Araplık ve İslamlık unsurlarının da bir kenara itilmesi anlamına geliyordu. Ahmet Lütfi es-Seyyid, Muhammed Hüseyin Heykel, Selâme Musa, Ahmet Dayf gibi arı Mısırlı entelektüellerinin yanı sıra Tevfik el-Hakîm, Mahmut Tahir Lâşîn gibi kökeni karışık veya başka kökenli edebiyatçılar tarafından de benimsenen bu *Firavunculuk* hareketinin çıkışında, sosyolog Gustave Le Bon’un Arapçaya tercüme edilen eserlerinin etkisi olmuştur. Gustave bu eserlerinde yerli kültürün devamlılığı ulusal karakterin ayırt edici özelliklerinden bahseder.⁶⁶

Selâme Musa diğer Müslüman yazarlardan farklı olarak Kıpti asıllıdır. Eserlerinde *Firavunculuk* düşüncesini işler. Arap medeniyetinin, İslam’ın değerlerine yeterince önem

⁶³ William L., Cleveland, **age**, s. 107.

⁶⁴ Rahmi Er, **Modern Mısır Romanı**, Hece Yayınları, Ankara 2015, s. 13-20.

⁶⁵ William L., Cleveland, **age**, s. 223.

⁶⁶ **Age**, s. 49.

vermeden, kökten modernleşmesini savunur. Onun şu sözü Batı yanlısı tavrındaki aşırılığı ortaya kor: “Biz, Asya’yı bırakıp Avrupa’ya yüzümüzü çevirmeliyiz... Şarka hiç değer vermiyorum, ben Batıya inanıyorum.”⁶⁷

Muhammed Hüseyin Heykel’in (öl. 1956) 1914 yılında yazdığı *Zeynep*, zaman, mekân ve hikâye kişileri gibi roman türünde bulunması gereken temel öğeler ve sebep-sonuç ilişkisine sahip olması yönüyle tarihi olmayan ilk edebi Arap romanı olarak kabul edilir.⁶⁸ *Zeynep* realist, romantik, sosyal, psikolojik, trajik ve pastoral unsurları bünyesinde bulunduran bir romandır. Konusu fakir bir köylü kızının istemediği biriyle evlendirilmesi ve hastalanarak ölümü, gerçek aşığına kavuşamaması ve bu çerçevede yaşanan olaylardır. Romanda sosyal adaletsizlikler, yanlış dini inançlar ve buna dayalı din sömürüsü işlenir. Heykel önceleri *Firavunculuk* akımının etkisi altında iken, 1930 yılında fikrî bir değişim yaşamış ve Hazreti Muhammed’in hayatını anlatan bir eser yazarak İslamî eser yazma (*İslâmiyyât*) akımını başlatmıştır.⁶⁹

Heykel’in fikirlerinin değiştiği dönemde Mısır’ın Batı kültürüyle yetişmiş bir başka entelektüeli olan Tefvik el-Hakîm *Avdetü’r-Ruh (Ruhun Dönüşü)* adlı romanını yazar. (1933) Konusu 1919 devrim yıllarında Mısır orta sınıf ve köylülerin sorunlarını mecazi bir üslûpla dramatize edilir.⁷⁰ Dönen ruh, esasen Firavun döneminin ruhudur.⁷¹ Aslen bir hukukçu olan Hakîm, Paris’te kaldığı iki yıl süresince tiyatro oyunlarının ve konserlerin müdavimi olmuştur. Daha çok tiyatro türü eserler veren yazar Mısır milliyetçisidir. Ona göre Mısır’ın gerçek temsilcileri çiftçi olan fellahlardır. Mısır’da görülen birtakım ahlâkî bozuklukları sonradan Mısır’a yerleşen Arap ve Türk unsurlar nedeniyle ortaya çıkmıştır.⁷²

Firavunculuk akımının ünlü temsilcileri Heykel, Hakîm ve Tahâ Hüseyin 1930’lu yıllarda bu düşüncelerinden vazgeçerek Müslüman kitlelerin beklentilerine cevap verecek tarzda eserler yazmaya başlarlar. Özellikle Heykel, Batı’nın maddeciliğine karşı Doğu’nun *maneviyatçı* özelliğini ön plana çıkarır.⁷³ Bu yeni yaklaşımın oluşumunda 1927 yılında Hasan el-Bennâ tarafından kurulan İhvân-ı Müslimîn (Müslüman Kardeşler) teşkilatının

⁶⁷ Jacop M. Landau, **Modern Arap Edebiyatı Tarihi**, Çev: Bedrettin Aytaç, Ankara 2002, s. 33.

⁶⁸ Ahmet Şevki, Abdusselam Dayf, el-Edebu’l-Arabiyyu’l-Mu’âsir fî Mısır, Dâru’l-Ma’rife, Kahire 1957, s. 270.

⁶⁹ Rahmi Er, **Modern Mısır Romanı**, s. 89-101.

⁷⁰ Jacop M. Landau, **age**, s. 15.

⁷¹ Ahmet Şevki, Abdusselam Dayf, **age**, s. 289.

⁷² Rahmi Er, **age**, s. 115-122.

⁷³ **Age**, s. 50.

halkın teveccühünü kazanmasının da etkisi vardır. 1930'dan itibaren İkinci Dünya Savaşı yıllarına kadar olan süreçte Mısır'da yazılan ünlü romanlar ve yazarlarından bazıları şunlardır: Mahmut Tahir Lâşin (*Havva bilâ Adem*), Mahmut et-Teymur (*el-Atlâl* , *Nidâ 'ul-Mechul*, *Selvâ fî Mehebi'r-Rîf*) Tâhâ Hüseyin (*Edîb*, *Du'âu 'l-Keravân*, *şeceratü 'l-Bu's*), Tevfik el-Hakîm (*Uşfûr mine 'ş-Şark*, *Yevmiyyât Nâ'ib fî 'l-Eryâf*, *Avdetü 'r-Ruh*, *er-Ribâtu 'l-Mukaddes*), Mahmut el-Akkâd (*Sâra*), İbrahim Abdulkâdir el-Mâzinî (*İbrahim el-Katip*, *İbrahim es-Sânî*)

Bu romanlardan *Uşfûr mine 'ş-Şark*, *Edîb*, çalışmamızın konusu olan *Esvât* ile aynı konuyu işlemesi yönüyle önemlidir. *Edîb*, Tâhâ Hüseyin'in ikinci romanıdır. 1935'te yayınlanan romanda öğrenim için Avrupa'ya giden bir gencin öyküsü yer alır.⁷⁴ Edip Fransa'ya burslu öğrenci olarak gidebilmek için eşini dahi boşar. Paris'te Aline adlı güzel bir kıza tutulur ve derslerini ihmal eder. Birinci Dünya Savaşının çıkmasıyla birlikte ülkesine geri çağrılan Edip bu çağrıya uymaz. Aşkı, savaş koşulları ve içkiye olan düşkünlüğü onu yıpratır ve sonunda cinnet geçirerek ölür.⁷⁵

Hakîm'in 1938'de yazdığı *Uşfûr mine 'ş-Şark* (*Doğu'lu Bir Serçe*) adlı romanında Avrupa'da öğrenim gören Arap öğrenciler ve bu konu üzerinden iki kültürün karşılaştırılması işlenir. Daha önce yazdığı *Avdetü 'r-Ruh* adlı romanın kahramanı Muhsin artık Fransa'da bir öğrencidir. Suzie adlı bir Fransız kıza âşık olur, Marksist İvan'la tanışır. İvan Batı'nın acımasız maddeci kültürünü eleştirir ve Doğu'ya hayranlığını dillendirir ve onu savunur, Doğu'ya gitme hayaliyle de ölür. Muhsin ise onun hayal ettiği Doğu'nun artık kalmadığını söyler ve Doğu halklarını tıpkı bir turistin elbisesini kaçırıp giyen ve onu taklit eden komik bir maymuna benzetir.⁷⁶ 1935'te ve 1938'de işlenen bu kültür çatışması yaklaşık otuz yıl sonra tezimizin konusu olan *Esvât* (*Sesler*) adlı romanda Süleyman Feyyaz tarafından tekrar işlenecektir. Ancak bu kez mekân Avrupa değil Mısır'dır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllar Ortadoğu'da birçok siyasi olayların gerçekleştiği dönemdir. Yukarıda ülke tarihinin anlatıldığı bölümde bu dönemde gerçekleşen siyasi olaylara değinilmişti.

1948'de Filistin'de bir İsrail devletinin kurulması, 1956'da Cemal Abdunnâsır'ın iktidara gelişiyle başlayan askeri yönetim ve buna bağlı siyasi olaylar o dönem romanında yer alan

⁷⁴ Ahmet Şevki, Abdusselam Dayf, **age**, s. 282.

⁷⁵ Rahmi Er, **Modern Mısır Romanı**, s. 167.

⁷⁶ **Age** s. 198.

konuları etkilemiştir. Özellikle Haziran 1967’de meydana gelen ve Mısır’ın İsrail karşısında büyük bir hezimete uğradığı *Altı Gün Savaşı* birçok alanda olduğu gibi, edebiyatçılar için de önemli bir dönüm noktası teşkil eder.

Roman, toplumun ve içinde cereyan eden olayların gerçek aynasıdır. 1967 Haziran Savaşı, Arap edebiyatının geliştirmeye ve yaygınlaştırmaya çalıştığı tüm politik kurumları ve sosyal temelleri darmadağın eden bir etki ortaya koymuştu. Arap milliyetçiliği esasına dayalı fikirlerin gözden düştüğü ve sorgulandığı bir dönem başlamıştı. Bu noktadan bakıldığında ünlü Mısırlı yazar Necip Mahfuz’un Nobel ödülüne mazhar olduğu eserlerin 1967’den önce yazdıklarından oluştuğu görülür.⁷⁷

1970’de Abdunnâsır’ın ölümüyle Mısır’ın Sovyet yanlısı sosyalizm tecrübesi de sona ermiş, Enver Sedat yönetiminde Amerika yanlısı bir dönem başlamıştır. Ne ilginçtir ki aynı yıllarda bölgenin önemli ülkelerinden Libya, Suriye ve Irak’ta ihtilaller yoluyla askeri diktatörler yönetimleri üstlenmişlerdir. Mısır’da başlayıp bir virüs gibi bölgeyi saran Baasçı rejimler komşu ülkelerde boy göstermeye başlamıştır: Libya’da Muammer el-Kaddafi 1969, Suriye’de Hafız Esad 1970, Irak’ta ise Saddam Hüseyin 1969 yılında askeri ihtilal yoluyla yönetimi geçirmiştir. Bundan böyle Ürdün ve Mısır Amerikan yanlısı bir politika izleyecektir. Ülkenin yaşadığı siyasi çalkantılar, şehirleşmenin artmasıyla birlikte gelişen sosyoekonomik şartlar, aile içi nesil çatışması, kadın hakları için yapılan mücadeleler, bireysel özgürlükler, 67 yenilgisiyle başlayan yerel geleneğin sorgulanması ve Batı kültürüyle karşılaştırması roman yazarlarının yeni bir bakış açısıyla işlediği konular arasında yer alacaktır.

Mısır’ın edebiyat tarihi açısından şüphesiz en önemli olaylarından biri Necip Mahfuz’un 1988 yılında Nobel Edebiyat ödülünü almış olmasıdır. 1911 Kahire doğumlu Necip Mahfûz, Mısır’ın yakın tarihine bizzat şahitlik etmiş bir yazardır. Tevfik el-Hakîm onun en çok etkilendiği yazardır. Önceleri tarihi romanlar yazarken 1944’ten sonra toplumsal gerçekçi türde romanlar yazmaya başlar. Roman ve hikâye türü eserlerde toplum ve siyaset temasını en başarılı şekilde ele alan yazarların başında o gelir. İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) yıllarının öncesinde ve sonrasında Mısır toplumunun yapısını, Kahire şehir hayatının

⁷⁷ Roger Allen, “Edebiyat Tarihi ve Arap Romanı”, Çev: Faruk Çiftçi, **KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 6 (2005), s. 136.

problemlerini, açmazlarını en iyi şekilde tasvir eder. 1947’de yayınlanan *Zükâku’l-Midakk* ve 1957’de yayınlanan *Sûlasiye* adlı romanları ona Nobel ödülünü kazandıran eserleridir.⁷⁸

Bölgede halen devam eden ve bir türlü durulmayan siyasi ve sosyal hareketlilik, savaşlar, terör faaliyetleri; buna paralel gelişen göç, yoksulluk, sosyal uyum sorunları ve kültürel çatışmalar roman sanatı için yeterli kaynak sağlamaktadır. Yaşanan olumsuzlukların tekrarlanmaması, ibret alınması; yaşanan güzelliklerin örnek alınması ve yenilerinin ortaya konması için edebî bir üslupla işlenmesi ve nesillere aktarılması gerekir. Her ne kadar internet ve sosyal iletişim ağlarına olan bağımlılık, zaten az olan kitap okuma alışkanlığını olumsuz yönde etkilese de; toplumu ifade etmenin en güzel yollarından biri olan roman sanatının okur ve yazarlarının sayısı artacak, bölge ve Mısır kültürüne güzel katkılar sağlayacaktır.

1.5. Süleyman Feyyaz ve Mısır Edebiyatındaki Yeri

Süleyman Feyyaz bahse konu çağdaş Mısır edebiyatında önemli bir fikir olmasına rağmen biyografi ve dilbilim üzerindeki çalışmaları sebebiyle her ne kadar çalışmalarını romana teksif etmemiş olsa da yazdığı dört roman, özellikle de *Esvât* adlı romanı onun edebî kişiliğini, sosyal yapıyı ne denli analiz edebildiğini, gözlemciliğini ve ifade gücünü göstermesi bakımından çok büyük bir öneme sahiptir.

1.2.3. Hayatı

Asıl adı Muhammed Süleyman Abdu’l-Mu’tî Feyyaz’dır. 7 Aralık 1929 yılında, bugünkü Mısır Arap Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan, Dekahliye (Mansûra) ili, Sünbülavîn merkezine bağlı Berhamtûş köyünde doğdu.⁷⁹ Babası Abdu’l-Mu’tî, Ticânî tarikatına mensup bir mutasavvıftır. Çocuklarının eğitimine önem veren aydın bir kişidir. Ailenin en büyük çocuğu olan Süleyman, ilköğrenimini köyde tamamlar ve bu arada hafızlık eğitimi alır ve Kur’an’ı ezberler. Bir erkek ve iki kız kardeşi vardır. Köyde ilk kez ortaokulu bitiren kızlar onun kardeşleridir. On dört yaşına geldiğinde babasının isteği ile Zekâzîk’teki dinî

⁷⁸ Ahmet Kazım Ürün, “Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 35 (2016), s. 134.

⁷⁹ Sabri Hâfız, “Süleyman Feyyaz”, **Kâmûsu’l-Edebi’l Arabiy**, Vizâratü’s-Sekâfe, Kahire 2015, s. 337.

Ezher Enstitüsüne kaydoldu (1942). Babası onun Ezher’de okumasına büyük önem vermektedir. Oğlunun bir Ezher şeyhi olarak mezun olması ve o vakarı üzerinde taşıyarak köyüne dönmesi onun arzusu idi. Ancak Süleyman bu beklentilere pek karşılık vermedi. İlk yıllarda okula devam sorunu yaşayan Feyyaz Mısır’daki sosyal hayatı yakından tanıdı. Bahr Mûyis kütüphanesinin müdavimi olan Feyyaz’ın ilgisi, dinî kitaplardan ziyade Batı’dan tercüme edilen roman ve hikâyelere idi. Günde üç roman okuduğu zamanlar oldu. Derslerden kaçtığı günlerde bir mobilya ustasının yanında çalıştı. Sigaraya da öğrencilik yıllarında alıştı.⁸⁰ Oldukça hareketli öğrencilik yılları geçiren Süleyman Feyyaz, 1956 yılında lisans eğitimini tamamlayarak Ezher Üniversitesi Arap Dili Fakültesinden mezun oldu. Aynı fakültede 1959 yılında yüksek lisans eğitimini tamamladı ve uluslararası öğretmenlik yapma sertifikasını aldı. Memuriyet hayatını hep öğretmen olarak geçiren Süleyman, asıl mesleğinin yanında Arap dili uzmanı, televizyon ve radyo programlarında yapımcılık, çeşitli gazete ve dergilerde editörlük, bazı mesleki kuruluşlarda sekreterlik vb. görevlerde bulundu. Bütün bunların yanında asıl ünlü olduğu konu ise roman, kısa hikâye, tarihi biyografi, Arapça sözlük ve düşünce yazarlığıdır. Feyyaz yaptığı çalışmalardan dolayı 1970 yılında hikâye dalında devlet teşvik ödülü, 1994’te Sultan Uveys ödülü ve 2003’te edebiyat dalında devlet takdir ödülü aldı.⁸¹ Mütevazı bir hayat yaşadı, hayat dolu bir insandı; ömrünün son anına kadar kitap yazma çalışmalarına devam etti. Birçok değer gibi o da hayatta iken hak ettiği ilgiyi görmedi. Son günlerinde, yanında birkaç dostu ve bazı aile fertlerinden başka kimse yoktu. Hastalıkla mücadelesini kaybeden Feyyaz 27 Şubat 2015’te vefat etti.⁸²

1.2.4. Çalışma Hayatı ve Kültürel Faaliyetleri

Süleyman Feyyaz 1957 yılında Ürdün’de, 1961-1962 yıllarında Suudi Arabistan’da öğretmenlik yaptı. 1963 yılından itibaren Mısır’daki Bedârî, İskenderiye ve Giza kentlerindeki çeşitli okullarda öğretmenlik görevini sürdürdü. 1984 yılında kendi isteği ile emekli oldu. Kahire’de yayınlanan çeşitli gazete ve dergilerde, radyo ve televizyonlarda gazeteci, yazar ve editör olarak çalıştı. Radyolarda yayınlanan birçok kültürel programlar

⁸⁰ Süleyman Feyyaz, *Eyyâmu’l-Mücâvir*, Dâru’l-Hilâl, Kahire 2009, s. 7-102.

⁸¹ Sabri Hâfız, “Süleyman Feyyaz”, *Kâmûsu’l-Edebi’l Arabiy*, s. 338.

⁸² Sabri Hafız, “Süleyman Feyyaz, Cebeli’l-Celîd”, *Aldoha Magazin*, s. 1-12
<<http://www.aldohamagazine.com/article.aspx?n=80119F2E-3E82-4905-A666-22DB3481FAFE&d=20150401#.WlveC65l-00>>, (ET: 02.08.2017)

hazırladı. Bunlardan en önemlisi Kahire Radyosunda otuz yıldan daha fazla yayınlanan (قاموس المعرفة) “*Bilgi Sözlüğü*” adlı programdır. Yazmış olduğu hikâyeler birçok dergide yayınlandı. Bunlardan bazıları da radyolardaki kültürel programlarda yayınlandı. Yazmış olduğu kısa hikâyelerden bazıları Rusça, İngilizce ve Fransızcaya tercüme edildi. 1988-89 yılları arasında Kuveyt’teki uluslararası *Sahar* ve Kahire’deki *Harf* şirketlerinde, bazı bilgisayar programlarının Arapça yazılımının hazırlanmasında dil uzmanı olarak görev yaptı. Asya ve Afrika Yazarlar Birliğinde ülkesi adına sekreterlik görevinde bulundu. Aynı zamanda çalıştığı alanlarla ilgili meslek kuruluşlarında (dernek, kulüp, sendika vb.) üye olarak bulundu.⁸³

1.2.5. Eserleri

1.2.5.1. Hikâye Dergileri⁸⁴

1. Atşân yâ Sabâyâ (عطشان يا صبايا),
2. Ba’denâ Tûfan (بعدنا طوفان),
3. Ahzân Haziran (أحزان حزيران),
4. el-Uyûn (العيون),
5. Zamanu’s-Sumti ve’d-Dabâb (زمن الصمت والضباب)
6. Vefatu Âmil (وفات عامل)
7. ez-Zi’beh (الذئبة)
8. Zâtü’l-Uyûnu’l-Aseliyyeh (ذات العيون العسلية)
9. eş-Şernegah (الشرنقة)
10. Hikâyetu’l-Mücâvirîn (حكاية المجاورين)

1.2.5.2. Kısa Romanlar

1. Esvât (أصوات)
2. es-Sûrat ve’z-Zıll ve’l-Fellâhu’l-Fasîh (الصورة والظل والفلاح الفصيح)
3. el-Karîn velâ Ehad (القرين ولا أحد)

⁸³ Memduh Ferrâc Nâbi, **Süleyman Feyyaz Hakkâu’l-Karyeh**, <<http://www.alarab.co.uk/article/%D9%88%D8%AC%D9%88%D9%87/46955/%D8%B3%D9%84%D9%8A%D9%85%D8%A7%D9%86-%D9%81%D9%8A%D8%A7%D8%B6-%D8%AD%D9%83%D8%A7%D8%A1-%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%B1%D9%8A%D8%A9-%D9%88%D9%81%D9%82%D9%8A%D9%87%D9%87%D8%A7>>, (ET:13.11.2017).

⁸⁴ Yazar ve eserleri hakkında geniş bilgi için bkz. Samar İbrahim, **Sihru’s-Serd Makâlât an İbdâât Süleyman Feyyaz**, (Yayınlanmamış Kitap) 2015, s. 8-13; <<http://www.alkhaleej.ae/alkhaleej/page/9c7cc176-0f85-4b2f-bd87-c5ac7ce77a3f>>, (ET: 06.05.2017).

4. Eyyâmu'l-Mücâvir (أيام المجاور)

1.2.5.3. Portreler

1. el-Müsakkafûn Vücûhun mine'z-Zâkirah (المتقفون وجوه من الذاكرة)
2. Kitabu'n-Nemîmeh: Nûbelâ' ve Evbâş (كتاب النميمة: نبلاء وأوباش)
3. el-Mesâkîn (المساكين)

1.2.5.4. Arap Dâhiler

1. el-Halil bin Ahmet (الخليل بن أحمد)
2. el-Câhız (الجاحظ)
3. İbn Tufeyl (ابن طفيل)
4. İbnu'l-Mukaffâ' (ابن المقفع)

1.2.5.5. Arap Bilginler

1. İbnu'n-Nefîs (ابن النفيس)
2. İbnu'l-Heysem (ابن الهيثم)
3. el-Bîrûnî (البيروني)
4. Cabir bin Hayyân (جابر بن حيان)
5. İbnu'l-Baytâr (ابن البيطار)
6. İbn Batûta (ابن بطوطة)
7. İbn Sînâ (ابن سينا)
8. el-Fârâbî (الفارابي)
9. el-Havârizmî (الخوارزمي)
10. el-İdrîsî (الإدريسي)
11. ed-Demîrî (الدميري)
12. İbn Rüşd (ابن رشد)
13. İbn Mâcid (ابن ماجد)
14. el-Kazvînî (القزويني)
15. İbn Yunus (ابن يونس)
16. el-Hâzin (الخازن)
17. el-Câhız (الجاحظ)
18. İbn Haldûn (ابن خلدون)
19. ez-Zehrâvî (الزهرائي)

20. el-Antâkî (الأنطاكي)
21. İbnu'l-Avvâm (ابن العوام)
22. et-Tûsî (الطوسي)
23. el-Kâşî (الكاشي)
24. el-Vezzân (الوزان)
25. İbnu'r-Razâz (ابن الرزاز)
26. Takiyu'd-Dîn (تقي الدين)
27. er-Râzî (الرازي)
28. el-Kindî (الكندي)
29. el-Halîl (الخليل)
30. İbn Hamza (ابن حمزة)
31. ez-Zernûcî (الزرنوجي)
32. İbn Mâsuveyh (ابن ماسويه)
33. Yâkût el-Hamevî (ياقوت الحموي)
34. Sâbit bin Kurrâ (ثابت بن قرّة)
35. İbn Melek (ابن ملك)
36. İbnu'ş-Şâtır (ابن الشاطر)

1.2.5.6. Arap Kahramanlar

1. Sa'd bin Ebî Vakkâs (سعد بن أبي وقاص)
2. Hâlid bin Velîd (خالد بن الوليد)
3. Ebû Ubeyde bin el-Cerrâh (أبو عبيدة بن الجراح)
4. Amr bin el-Âs (عمرو بن العاص)
5. Ukbe bin Nâfî' (عقبة بن نافع)

1.2.5.7. Sözlük ve Dilbilgisi Kitapları

1. ed-Delîlü'l-Luğaviyyu'l-Âmme (الدليل اللغوي العام)
2. Mu'cemu'l-Ef'âlü'l-Arabiyye (معجم الأفعال العربية)
3. Enzîmetü Tasrîfî'l-Ef'âl'li-Arabiyye (أنظمة تصريف الأفعال العربية)
4. el-Hukûlü'd-Delâliyeti's-Sarfîyyeti li'l-Ef'âl'li-Arabiyye (الحقول الدلالية الصرفية للأفعال العربية)
5. Mu'cemu'l-Me'sûrâtü'l-luğaviyye vet'Teâbirül'l-Edebiyye (معجم المأثورات اللغوية والتعابير الأدبية)

6. en-Nahvu'l-Asriyy (النحو العصري)
7. el-Ef'âlû'l-Arabiyyetü'l-Şâze (الأفعال العربية الشاذة)
8. Ezminetü'l-Fi'lû'l-Arabiyye (أزمنة الفعل العربي)
9. İstihdâmâtü'l-Hurûfi'l-Arabiyye (استخدامات الحروف العربية)
10. Mu'cemu's-Sem'i ve'l-Mesmûât Longman (معجم السمع والمسموعات (لونجمان))
11. Mu'cemu'l-İbsâr ve'l-Mubassırât (معجم الإبصار والمبصرات)

1.2.5.8. Fikrî Eserleri

1. Eimmetü'l-İslami'l-Erba'a (أئمة الإسلام الأربعة)
2. el-Vechü'l-Âhar li'l-Hilafeti'l-İslam (الوجه الآخر للخلافة الإسلامية)
3. Amâlikatü'l-Ulûmu't-Tatbîkiyye (عمالة العلوم التطبيقية)
4. Takdîmu Küttâbin Abkariyye (تقديم كتاب عبقرية)

1.2.6. Edebi Kişiliği

Süleyman Feyyaz hikâyelerinde genel olarak Mısır'daki, özellikle de köydeki sosyal durumu aşırıya kaçmadan yoğunlaştığı açık ve net bir öykü yoluyla eleştirir. Farklı konumlardaki davranışlarını inceleyerek karakterlerin yapısal gerçeğini bizim için ortaya çıkaran hikâyenin, olaylara tanıklık edenlerin tespitleri doğrultusunda oluşmasına özen gösterir. Tıpkı bu hikâyelerde genel olarak insan gerçeğinin, milli ve vatani kaygıların ortaya konmasına çaba sarf ettiği gibi. Süleyman Feyyaz hikâyelerinin çoğunda olayın nerede, ne zaman, niçin ve ne olduğunu anlamak için gerçeklik deneyimlerinin içyüzüne yönelir. Bu, gerçeği sanat yoluyla öğrenip anlamayı ve en kısa yoldan onun hakkındaki cevaplara ulaşmayı sağlayan yaygın bir felsefi metottur. Bundan dolayı onun hikâyeleri “*akkor halinde yanma*” olarak nitelenir.⁸⁵

Memduh Ferrâc Nabi 08.03.2015 yılında yayınladığı makalesinde Feyyaz ile 2006 yapılan bir röportajı aktarır:

Muhabir Mahir Hüseyin:

–Üstat, Senin portreni kim çizecek? Olumlu yönlerinizden daha çok olumsuz yönlerinize önem vermesini kastediyorum. Kim senin dedikodunu yapacak?

Süleyman Feyyaz:

⁸⁵ Sabri Hafız, “Süleyman Feyyaz, Cebelu'l-Celîd”, *Aldoha Magazin*, s. 1-12

– Benden daha iyi dedikodumu yapabilecek biri yok. Kendi hakkımdaki dedikodu portresini ben yazacağım.

Muhabir Mahir Hüseyin:

– Adı ne olacak?

Süleyman Feyyaz:

– “Aptal”. O arkadaşları arasında çok iyi susup dinleyen; hakikatleri çok iyi keşfederek konunun özüne ulaşan “Düşünür Süleyman” olarak tanındığı halde.

Dr. Muhammed Bedevî *Fusûl* dergisinin editörü iken Süleyman Feyyaz’dan *Esvât* adlı romanının dergide yayınlanmasına gözetmenlik etmesini ve bu iş ile ilgili sıkıntılarını da belirtmesini istedi. Bunun üzerine Feyyaz dedi ki:

Yahya Hakkı amca gazetecilerin ve eleştirmenlerin “Kandilu Ümmü Haşim” adlı kısa roman hakkındaki sorularından bunalıyordu. Onlara şöyle cevap verdi: Benim Kandil’den seviyesi ve kıymeti daha az olmayan başka hikâye çalışmalarım da var. Neden ona takılıyorsunuz. Sanki ondan başkasını yazmadım. Feyyaz sözünü tamamlayarak: Onun sıkıntısı benim de sıkıntımdı, “Esvât” adlı romanımın yayınlanmasının üzerinden otuz dokuz yıl geçti. Benim Esvât’ı takip eden ve değeri ondan az olmayan birçok hikâye çalışmam var.⁸⁶

Dolayısıyla Feyyaz’ın sadece Esvât’la özetlenmesi onun yazarlık programını yok saymaktır. Zira o ellili yıllardan itibaren dergilerde yayınladığı kısa hikâyelerden başlayarak birçok roman ve biyografik eser yazmıştır ve bunların hepsi Nobel’e aday olabilecek düzeydedir. Tüm dünyanın tanıdığı, takdir ettiği İslam medeniyeti içinde yetişmiş olan tıp, tarih, coğrafya, edebiyat, astronomi, matematik vb. alanlarda ünlü yirmi bir bilim adamının hal tercümesini yazmıştır.

Süleyman yazarlık çalışmalarının başlangıcında varlık-yokluk, iyi ahlak-kötü ahlak sorunları ile uğraşırken üç yazara hayrandı: Seyyid Kutup, Muhammed Gazali, Abdu’l-Mun’ım Hallâf. Ancak o kendisini belirli bir ideolojiye veya partiye bağlamaz; daha sonra kendilerinden nefret edilebilecek herhangi bir ideolojik düşünceye gruplaşmalara bağlı kalmadan kendisini özgür bırakır. Onun yaptıklarında ortaya çıkan tanımlayıcı özelliği ideolojik tarafsızlıktır.

Önceleri “*Muhammed Feyyaz*” adı ile yazıyordu. Onun yazarlık yolundaki dönüşüm noktası ise, Ebu’l-Mu’âtî Ebu’n-Necâ’nın onun anlatım tarzına olan şu itirazı olmuştur: “*Üslubun hikâyecilerin üslubu, neden hikâye yazmıyorsun?*” Bu geçmişi geleceğe taşımaya yönelik bir çağrı idi. Başarı ya da başarısızlık arasında yazmaya başladı. Sonuçta olayları yaşıyor gibi yazması onun ifadede etkileyici ve seçkin bir üslubu haline geldi.

⁸⁶ Memduh Ferrâc Nâbi, **agm**, s. 1-13.

Feyyaz'ın çalışmalarının çoğu hayatın içinden, şahit olduğu, rastladığı ya da duyduğu kişiler ve olaylardan ilham alır. Bu konuda şöyle der:

Hayalî şeyler yazmam. Bana göre deneyim daima ilk adımdır. Ayna siyasetini kullanmam, mümkün olduğu kadar duyuları harekete geçiririm, evrensel okur ve onu anlamaya çalışırım. Tecrübe etmediğimi yazmam. Çünkü sırf yazmış olmak için yazan kimseye inanmak zorunda değiliz ve daima sorarım: Sıradan bir hikâyeyi nasıl bir roman konusu yapabilirim?⁸⁷

Feyyaz kişisel hayatını anlatırken de sorgulamaktan uzak durmaz. *Eyyâmu'l- Mücavir* de bu durum açıkça görülür. Zekâzîk'deki Ezher Üniversitesindeki öğrenimini anlatır. Yedi yıl sürmüştür. Ezher, ona göre programı ve hocalarıyla taşlaşmış ağır bir dini eğitimidir. İlk yıl okula devam etmez. Ancak sonuç itibarıyla en iyi dereceyle mezun olur.⁸⁸

Mütevazi bir kişiliğe sahiptir. Şöhret olmak onun gayesi değildir. Celal Emin onun bu yönünü şöyle anlatır:

Biz şüpheye yer bırakmayacak şekilde biliyoruz ki, kapasite başka bir şey, onu pazarlamak başka bir şeydir. Ben Süleyman Feyyaz hakkındaki sınırlı bilgime rağmen diyebilirim ki, onun kişiliği ürünlerini yetenekli bir şekilde pazarlayacak türden değildir. O şüphesiz duyguları güçlü, başarılarına ve bilgisine çok güvenen biridir ancak; insanların, onun yazdıklarını takdir etmeleriyle yeteri kadar ilgilenip önem vermez. Belki günlük hayatın diğer gereksinimleri, onu şöhrete götürecek bu tür alakalardan uzak tutmuş da olabilir. Uzun zaman alsa da elde ettiği sonuç itibarıyla onu şanslı buluyorum.⁸⁹

Süleyman Feyyaz'ın edebi çalışmaları genel olarak Arap edebiyatının, özelde ise Mısır edebiyatının farklı bir özelliğini temsil eder. Onun anlatım üslubu Hemingway'nin “*buz dağı*” diye bilinen metodunu kullanmaktır ki bu bir bakış şeklidir. Buna göre insanları sadece sekizde biri gözüken bir buz dağına benzetir. Mahir bir denizci buz dağının görünen kısmından, deniz içindeki görünmeyen kısmın büyüklüğünü ve özelliğini anlar ve ona çarpmaktan kaçınır. İnsan bu yönüyle tıpkı bir buz dağına benzer. Görünmeyip gizli kalan kısmı görünenden yedi kat daha fazladır. Yazara düşen ise bu görünen kısmını hassas bir şekilde işleyerek, onun üzerinde yoğunlaşarak okuyucuya görünmeyen kısmı ve derinlerdeki çatırtıları göstermektir.⁹⁰ Feyyaz'ın yaptığı Mısır gerçeğine ayna tutmaktır. Derâvîş tüm Mısır'ı hatta Arap âlemini gösteren bir çukur aynadır. Tıpkı Stendal'ın dediği gibi:

⁸⁷ Celal Emin, “Süleyman Feyyaz ve Rivayetuhu'r-Râ'iah”, *Ceridetü's-Şurûk*, 17 Mart 2015, s. 1-4 <http://www.shorouknews.com/columns/view.aspx?cdate=17032015&id=9b9e3eb7-2817-470e-bd2b-93b9876be39f> (ET: 10.09.2017).

⁸⁸ Memduh Ferrâc Nâbi, *agm*, s. 1-13.

⁸⁹ Celal Emin, *agm*, s. 1-4.

⁹⁰ Sabri Hafız, *agm*, s. 1-12.

Roman, uzun bir yolda taşınan bir ayna gibidir. Bu ayna bir an için mavi gökyüzünü yansıtırken, bir an sonra ayaklarımızın altındaki çamur ve su birikintilerini yansıtır. Çantasında böyle bir ayna taşıyan adamı ahlaksızlıkla itham etmek yerine, üzerinde çamurlu su birikintileri bulunan yolu veya yolda suyun birikip çukurların oluşmasına izin veren sorumlu kişileri suçlayınız.⁹¹

⁹¹ Philip Stevick, **age**, s. 344.

II. BÖLÜM

SÜLEYMAN FEYYAZ'IN “ESVÂT” ADLI ROMANI

Mehmet Tekin, *Roman Sanatı* adlı kitabının önsözünde bir edebiyat türü olarak romanın özelliği hakkında özetle şunları söyler:

Roman, modern zamanların çoğu felsefî, kültürel ve ideolojik cereyanların, hatta bu alanlarda meydana gelen dalgalanmaların akis bulduğu bir ayna olmuştur. Bu aynada modern zamanların toplumsal, siyasal, kültürel ve ideolojik portresini en canlı kesitleriyle bulmak mümkündür. Bundan dolayıdır ki, Marks'ın, Fransız tarihinin gerçek adresi olarak Balzac'ın romanlarını göstermesi ne bir temenni ne de bir fantezidir; gerçeğin ta kendisidir. Çünkü roman modern zamanların hafızasıdır. Modern zamanların farklı -daha doğrusu karmaşık- toplum modelini tanımak isteyenlerin yolu oradan geçecektir... Roman gerek estetik yapılanması ve gerekse toplumsal karakteri itibarıyla anılan zamana denk düşmekte ve bu zamanın sorunlarını anlatmada, tartışmada, irdelemede ideal bir tarz olarak kendini göstermektedir... Roman temel niteliği itibarıyla ‘kurmaca’ bir özellik taşır. Bir anlamda hayattan aldığını, kendi mantığına göre kurar, kurgular. Bu anlamda romanın biri hayata, diğeri edebiyata açılan kapıları vardır. Roman, bu iki değer; hayatla edebiyatın, mutlu bir sentezinden doğar... Roman hayata kattığı yorumla roman olur. Bu açıdan roman, hayatı anlatmak değildir; hayatı yeniden yorumlamaktır.⁹²

Esvât adlı roman, Tekin'in bu sözlerine uygun olarak kırk ila yetmişli yıllar arasında özelde Mısır köy hayatının, genelde ise tüm Mısır'ın içinde bulunduğu sosyoekonomik, ahlâkî ve kültürel yapıya ışık tutan başarılı bir çalışmadır. Şimdi Feyyaz'ın bu başarılı kısa romanını bütün yönleriyle tanımaya çalışalım:

2.1. Romanın Adı ve Yazılış Süreci

Romanın adı olan *Esvât* (أصوات) Arapça bir kelime olup, ses anlamına gelen *savt* (صوت) kelimesinin çoğuludur. Romana bu adın verilmesinin nedeni yazılışında kullanılan tekniktir. Romanın kurgusu ve yazımında *çok seslilik* tekniği kullanılmıştır. Yazar kendi ağzından konuşmaz, olayları ve mekânı kahramanların şahitliğine dayalı olarak onların sözleriyle aktarır. Başlangıçtan bitimine kadar sadece kahramanların seslerini, diyaloglarını ya da iç monologlarını duyarız. Yazar böylece herhangi bir yorum yapmamış olur. Olayla ilgili

⁹² Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2012, s. 10-12.

duygu ve düşüncelerini kahramanların sözleriyle aktarır. Okuduğumuz tüm cümleler, kahramanların sözleri yani sesleridir. Roman da adını bu özelliğinden almıştır.⁹³

Esvât adlı romanın yazılış hikâyesi Mısır’da Nil deltasındaki köylerden birinde 1948 yılında yaşanmış gerçek bir olaya dayanır. Süleyman Feyyaz bu olayı öğrendiğinde henüz yirmi dokuz yaşlarında genç bir öğretmendir. Olayın yaşandığı köy ise Feyyaz’ın doğduğu *Berhamtûş* köyüne yakın bir köydür. Bu romanın yazılış hikâyesini bizzat yazarın şu şekilde ifade eder:

Yıl 1958, deltanın kuzey doğu köylerinden birine sevgili bir dostumu ve ailesine ziyaret için gider gelirdim. Köy sahile yakındı ve Akdeniz’e uzaklığı en fazla 15 km idi. Tipik bir sahil köyü idi, onu diğer Mısır köylerinden ayıran ise çalışkanlığı ve mesleki maharetleriyle bir arı kovanına benzemesi idi. Halkının hayatlarını sürdürürebilmek için profesyonel avcılık, dokumacılık, mobilya, ambalaj ve kurutmacılık (meyve, balık vb.) alanlarında çalışmaktan başka çareleri yoktu. Ziraî toprakları tıpkı çevresindeki yöreler gibi sınırlı; doğu ve batıdan göllerle, kuzeyden ise denizle çevrili idi. Bu bölge halkı durumlarını iyileştirmek... bazen de av seferlerine çıkabilmek için gerek yurtiçine ve gerekse yurtdışına göç ediyordu. Ticaretle rızıklarını kazanmaya, kalkınıp medenileşmeye çalışıyorlardı.

Bu köy halkının bu denli kalkındığını ve medenileştiğini bildiğim için “Esvât” hadisesi beni şoke etmişti. Olay burayı ziyarete gelen yabancı bir hanımın köylüler tarafından ya da benim deyimimle muhafazakâr gelenekçi kadınları tarafından sünnet edilmesiydi. Bugüne kadar onların bu sünneti yapmakla, çocukluklarında kendilerine veya kızlarına uygulanan sünnetin intikamını aldıklarına dair hiç şüphem olmadı. Bu yabancı hanımefendinin kaderi, onu küçükken korkarak bu köyü terk eden göçmen bir gencin eşi olmaya itmişti.

İbretlik bir hikâye olmasına ve üzerinden yarım asır geçmesine rağmen bu hanımefendinin kişiliğini, gerçek uyruğunu, adını, hikâyedeki diğer kişilerin gerçek adlarını ifşa etmem için henüz vakit gelmemiştir.

Evlerde, kahvehanede, gece oturmalarında, köydeki insanlara bu sünnet olayını sormaya koyuldum. Bu olaya şahit olan ve katılanlardan birçoğu hayatta değildi. Üç yıl boyunca saf bir genç gibi sormaya devam ettim. Ondan fazla ziyaret gerçekleştirdim. Çabam en doğrusunu öğrenmek, belki de içimde var olan hikâye deneyimi elde etme eğilimi içindi. Belki de hepsinden öte, yabancı bir hanımın nasıl sünnet edilebildiğini öğrenmekti. Ben biliyordum ki sünnet her saat belki de her dakika, Mısır’daki onlarca kıza şehirlerde ve köylerde, ümmî anne ve babalarının rızaları ve aşırı istekleriyle bilinç ve gelir seviyeleri düşük kesimlerde büyük oranda yapılıyordu.

Kendi kendime şöyle dedim: Şayet bu hanım şayet Mısır’ın güney kesimindeki (Saîd Mısır) köylerden birini ziyaret etmiş olsaydı; nispeten medeni olan Mısır’ın kuzeyindeki bir köyde başına gelenler, orada başına gelmezdi. Ki, güney köylerinin halkı kaba ve intikamcı olmalarına rağmen ister Arap olsun ister yabancı biri olsun köylerine gelen bir misafire veya gezgine herhangi bir zarar vermezler. Bu yabancı hanımın başına gelenler, beni ona olanlar hakkında düşünmeye ve yazmaya itti. Bu olay neden başına gelmişti? ...

⁹³ Nebil Süleyman, *Va’yu’z-Zât ve’l-Âlem Dirâseh fi Rivâyeti’l-Arabiyy*, Dâru’l-Hivâr, Suriye 1985, s. 41.

Esvât düşüncesi, rahmetli Yusuf es-Sibâ'i'nin⁹⁴ beni 1970 yılı ilkbaharında haziran ayında bir gurup mısırlı edebiyatçıyla birlikte bir aylığına doğu Almanya'ya göndermesine kadar içimdeki bir potansiyel düşünce olarak kaldı. O yıl haziran ayında Esvât romanını yazmaya başladığımda, onun yazımını neden bu geziyle ilişkilendirmiştim? Neden bu gezi psikolojik olarak yazma konusunda bana yardımcı olmuştu? O zamanda yabancı bir hanıma romancı olarak yaklaşmaktan korkuyor muydum? Tıpkı Arapça dışında başka bir dil bilmediğim ve başarısızlıklar nedeniyle bizzat onunla karşılaşmaktan korktuğum gibi. Kesinlikle bu korku gerçeğin ta kendisiydi. Bu korku daha sonra da benimle kalmaya devam etti. Ve Esvât'ı yazarken romandaki yabancı bayan kahramanının monoloğuna girmeye cesaret edemedim. Romanımda Mısırlı kadın ve erkeklerle karşılaştığı anlardaki konuşmalarından başka onun sesi yoktur.

Hikâyemde onu, Mısırlı bir erkek veya Mısırlı bir kadının gözüyle görmekten başka çarem yoktu. Köy halkının onunla olan anlarından, Berlin, Leipzig, Dresden'de; yabancı filmlerde gördüğüm ona benzeyen hanımlar hakkındaki izlenimlerimden yararlanıyordum. Batı'nın Mısır'daki tarihiyle ilgili bilgi topluyordum...

Her şeye rağmen Esvât'ın yazılışı benim için kolay olmuştu. Hepsini sekiz oturumda tamamlamıştım. Her bir oturum cuma günü gündüz vaktiydi. Sıcaklığın en şiddetli olduğu Temmuz ve ağustos aylarında. Nehir gazinosunda bir köşedeki masada. Sabah saat ondan akşam beşe kadar. Esvât romanını sekiz bölüm ve yüz sayfa halinde yazdım. Bölümler uzun ya da kısa olabiliyordu. Ertesi gün onu inceliyordum, diğer günlerde ise gelecek bölümü tasarlıyordum... Onları her incelediğimde sanki tek bir oturumda yazmışım gibi gözüküyordu. Yirmi beş kelimedenden başka düzeltme ve düzenleme olmadı.⁹⁵

Feyyaz'a göre Esvât sekiz oturumun sonunda yüz sayfa halinde⁹⁶ fakat sanki tek bir anlık ilhamla yazılmış gibidir. Sayfalarını her karıştırdığında bir oturumda yazılmış ya da tek bir sancı ile doğmuş gibi görünür.⁹⁷

2.2. Romanın Materyal Unsurları

Roman genellikle yaşanmış bir olay ya da olaylar üzerine kurgulanır. Dolayısıyla romanda şu unsurlar bulunur: Konu, kişiler, çevre, zaman, dil ve üslûp. Bunlar temel unsurlar olup,

⁹⁴ Yusuf es-Sibâ'i (1917-1978) Mısırlı edebiyatçılardandır. Küçük yaşlardan itibaren edebî çalışmalarla meşgul oldu. Henüz 16 yaşında iken el-Mecelletu'l-Cedîde adlı dergide ilk hikâyesini yayınladı. Orduda subay olarak görev yaptı, 1952'den sonra ordudan ayrıldı ve Nâsır döneminde çeşitli resmi görevlerde bulundu. Âhir Sa'a ve Musavvar Dergilerinde yöneticilik yaptı. Bu süreçte birçok roman ve hikâye kaleme aldı. Realist bir yazar olan Sibâ'i'nin gerçekçiliği ciddilik ve alaycılıkla iç içedir. 1978 yılında düzenlenen bir suikast sonucu vefat etti. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Kazım Ürün, **Modern Arap Edebiyatı**, Çizgi Kitabevi, Konya 2015, s. 89-90.

⁹⁵ Süleyman Feyyaz, "Kıssatu Kıssah", **Esvât**, Dâru's-Şurûk, Kahire 2010, s. 90-94.

⁹⁶ Esvât'ın ilk baskısı 120 sayfadır. Ancak bu çalışmada Dâru's-Şurûk tarafından 2010 yılında yapılan baskı esas alınmıştır. Bu baskıda roman 85 sayfa olup, sonuna eklenen roman hakkındaki makalelerle sayfa sayısı 273'e çıkmıştır.

⁹⁷ Memduh Ferrâc Nâbî, **agm**, s. 1-13.

edebiyatçılar tarafından farklı sayıda ve farklı isimlerle adlandırılabilirler. Bu bölümde daha çok bu çalışmanın konusu olan *Esvât*'la ilgili olan temel unsurlar incelenecektir:

2.2.1. Anlatıcı

Roman esas karakteri itibariyle anlatılacak bir hikâye ve bu hikâyeyi sunacak bir anlatıcıya dayanır. Romanda yer alan diğer unsurlar ise bu iki unsura bağlı olarak önem ve değer kazanır.⁹⁸ Anlatıcı romandaki olayı nakleden varlıktır, yazarla aynı kişi değildir. Anlatıcı bir insan olabileceği gibi bir hayvan, taş, köprü, ırmak, deniz vb. de olabilir.⁹⁹ Romanın ilgi çekici olması ve okuyucuyu sürüklemesi esasen anlatıcının ortaya koyacağı etkileyici üsluba bağlıdır. Anlatıcının konumu ve olaylara yaklaşımı tarihsel olarak gelişmiştir. Erken dönem romancıları, kendilerini bir destan sunucusu gibi görmüşler ve romanlarını, sanki bir okuyucu kitlesi karşında yüksek sesle okunacak bir metin gibi kaleme almışlardır. Rasyonalizmin yaygınlaştığı modern dönemde ise tabii olarak objektif ve realist bir anlatım yaygınlaşmıştır. Artık olaylar olduğu gibi okuyucuya sunulmaya çalışılır.¹⁰⁰

Esvât romanına bu açıdan baktığımızda anlatıcının bir kişi değil birden çok kişi olduğunu görürüz. Anlatıcı kahramandır, fakat kahramanların sayısı birden fazladır. Dolayısıyla çoğul bakış açısı kullanılmıştır.¹⁰¹ Olaylar hikâyedeki kahramanların ağzından ve onların bakış açısıyla anlatılmıştır.¹⁰² Roman kurgusunun merkezinde yer alan Fransız Simon konuşturulmamış, onun sözleri diğer kahramanların anlatımları içinde geçen diyaloglar şeklinde sunulmuştur. Olayların gerçekleştiği mekâna dair tasvirler de orada yaşayan farklı karakterlerin bakış açıları ve tasvirleriyle sunulmuştur. Esvât'ta anlatıcı tipi 1. tekil kişidir (ben). Ancak bu bir kişi değil birden çok kişidir. Anlatıcılar aynı zamanda olayların kahramanıdır. Dolayısıyla çok sesli bir anlatım şekli uygulanmıştır. Yazar kurgusunu, kahramanların dilinden serdetmiştir. Yorum yapmaktan kaçınmış, yorumu kahramanların şahsında olayları yaşayan okuyucuya bırakmıştır. Her anlatıcı olayları kendi bakış açısıyla anlatır. Böylece roman çoklu bakış açısıyla sunulur. Romandaki üçüncü tekil şahıs olan

⁹⁸ Mehmet Tekin, *age*, s. 21.

⁹⁹ Ali İhsan Kolcu, *Öykü Sanatı*, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum 2011, s. 23.

¹⁰⁰ Mehmet Tekin, *age*, s. 25.

¹⁰¹ Mustafa Ayyıldız, *age*, s. 177.

¹⁰² Ali İhsan Kolcu, *age*, s. 25.

Simon'un bakış açısı diğerlerinin anlatımıyla sunulmuştur. Onun görüşlerini ancak farklı anlatıcıların sunduğu iç diyaloglardan öğrenebiliriz:

Dün bir kadının kendisine gelerek kızının gözleri için ilaç istemişti. Kızın saçı çok kirliymiş, onu banyoya götürmüş saçlarını şampuanla yıkamış, gözüne ilaç dökmüş. Dehşete kapılmıştı. Bana bağırarak şöyle dedi:

–Düşünsene mösyö Mahmut, kızın saçlarında haşereler vardı.

Utandım, fakir olduklarını söyledim.

–Sen ne diyorsun, suyunuz bol! Nil nerede?¹⁰³

2.2.2. Konusu ve Olay Örgüsü

Her romanda bir temel vakıa ve onun etrafında gelişen olaylar vardır. Destan ve masallardan farklı olarak romanın konusu olmuş veya olması mümkün olan olaylardır. Bu olaylar yazarın şahit olduğu veya tasarladığı hayatlardan, tarihten, mitolojiden seçilebilir. O hayattan bir parçadır ve yaşanan veya yaşanabilecek bir şeydir. Yazar onu amacı doğrultusunda yeniden biçimlendirir, vermek istediği mesaja uygun olarak işler. Bir tarihçiden farklı yanı olayı konuşmak yerine konuşturmasıdır. Tarihçi vakanın özüne sadık kalarak doğru bir dil ve ağırbaşlı bir üslûp kullanmak zorundadır. Oysa romancının kinayeli, abartılı, mecazlı, alaylı konuşması, yerine göre edebi sanatları kullanması gerekir. Çünkü o, doğruları tespit eden bir vakanüvis değil, doğruları güzel bir şekilde anlatmaya çalışan bir sanatkârdır.¹⁰⁴

20. yüzyılın başlarında Batı-Doğu karşılaşması ya da Batı medeniyeti ile Arap medeniyetinin çatışması ve bunun sonucunda ortaya çıkan sorunlar görülmeye başlandı. İki farklı medeniyet arasındaki bu sorunlar Arap yazarlar tarafından art ardına ele alınmaya başlandı. Önce otuzlu yıllarda Muhammed el-Muveylihi *Hadisu İsa bin Hişam*, Tevfik el-Hakîm *Uşfurun mine's-şark*; kırklı yıllarda Yahya Hakkı *Kandilu Ümmü Hişam*, altmışlı yıllarda Tayyip es-Salih *Mevsimü'l-Hicreti ila's-Şimal* ve yetmişli yılların başında Süleyman Feyyaz'ın *Esvât* adlı romanında aynı konu işlenmiştir.¹⁰⁵ *Esvât* aynı konu ile ilişkin yazılmış daha önceki romanlar gibi baştan sona kadar okuyucuyu sürükleyici bir özellik taşır. Okuyucu sonucu merak eder ve okumaktan sıkılmaz. Yahya Hakkı'da roman, sahip olunan geleneksel medeniyetin zaferiyle sona erer. Tayyip Salih'te Yahya Hakkı'ya benzer bir şekilde ve ondan daha açık olarak çözümün zorluğu ortaya konur. Fakat Tayyip Salih, sanki

¹⁰³ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 63.

¹⁰⁴ Mehmet Tekin, *age*, s. 69-70.

¹⁰⁵ Celal Emin, *agm*, s. 1-4.

her şeyi ile ayıplardan büsbütün yoksunmuş gibi Batı medeniyetinin kucağına atılmanın saçmalığını ortaya kor.¹⁰⁶

Tevfik el-Hakîm ise *Usfurun mine's-Şark* adlı romanında yerel mirasa sahip çıkar görünür (her ne kadar daha sonra bunun fanatik bir taraftarı olmasa da) ve problemin çözümünü okuyucuya bırakır. *Esvât* romanında durum çok farklıdır. Feyyaz iki medeniyetin karşılaşması ile ortaya çıkan trajediyi tanımlar. Bunda da çok başarılı olmuştur. Ancak sanki modern medeniyetini kabulde önyargılı gibidir veya en azından yerel kültürün eksikliklerini ve saçma yönlerini açıkça ortaya koymuştur. *Esvât*'taki trajedi mitolojik Yunan trajedisine benzer. Sonuç baştan bellidir. Kötü sonuçtan kaçıp kurtulmak imkânsızdır. Sonuç ne kadının ne de erkeğin hatası ile ilgili değildir. İnsanın doğası ile alakalıdır. Batılı müsteşriklerin bu romanı abartarak, onun kendi dillerine tercümesinin mutlak gerekli görmeleri normaldir.¹⁰⁷ Olay, romanın vazgeçilmez ögesidir. Zira yapılan şey ilgi çekici bir olayın edebi bir üslupla sunulmasıdır. Mekân, zaman, kahramanlar ve anlatıcı olayın bir parçasıdır. Olay ya da olayların başladığı bir yer ve zaman dilimi vardır ve bir süreç içinde gelişir, sonuçlanır. Olaylar oluş sırasına göre anlatılabileceği gibi; sık sık geriye dönük anlatımlar şeklinde de aktarılabilir.

Esvât'a baktığımızda olay iki farklı kültürün karşılaşması ve bu çerçevede Mısır'ın fakir bir köyünde gerçekleşen trajedi olarak kurgulanmıştır. Roman dört bölüm olarak kurgulanır:

1. Kaybolanın Dönüşü
2. Derâvîş'teki Anaforlar
3. Mahmut bin el-Mensî'nin Günlükleri
4. Kuşatma

İlk bölüm Mısır'daki Nil deltasında yer alan Derâvîş köyünün bağlı olduğu nahiyenin karakol komutanına (Memur) gelen bir telgrafla başlar. Mektup yaklaşık otuz yıl önce köyden ayrılan ve şu an Fransa'da yaşayan Hamit el-Bahîrî'ye aittir. Bu geçmişi hakkında bilgi edinmek isteyen aslen o köyün bir çocuğu olan ve artık zengin bir Fransız vatandaşı olan Mahmut'un yardım talebidir. Bu bölüm karakol komutanının (memur) anlatımıyla başlatılır. Daha sonra Fransa'dan Fransız bir eşle (Simon)¹⁰⁸ köye gelecek bu kişiyle ilgili

¹⁰⁶ Celal Emin, *agm*, s. 1-4.

¹⁰⁷ *Agm*, s. 1-4.

¹⁰⁸ Yusuf eş-Şûrûnî, *Kitâbâtü'n-Naktiyye Mubdî'ûn ve'l-Ceviz*, el-Hey'etu'l-Âmme li'Kusûri's-Sekâfe, Kahire 2003, s. 85.

haberini köydeki yansımaları ve meydana getirdiği hareketlilik liseyi henüz bitirmiş nispeten kültürlü biri olan Mahmut el-Mensî'nin sözleriyle anlatılır. Köye gelecek bu çok önemli misafir için yapılacak hazırlıklar, alınan kararlar misafirin köydeki erkek kardeşi Ahmet el-Bahîrî ve ardından köy Muhtarının anlatımıyla verilir. Köye ilk geliş sahnesi ise yine Mahmut bin el-Mensî'nin gözünden ve onun tasviriyle sunulur.

İkinci bölümde ise Derâvîş'de yaklaşık bir haftalık süreçte meydana gelen olaylar ve kahramanların düşünceleri onların gözüyle anlatılır. Bu bölümde Hamit el-Bahîrî'nin Mısır'a ilk gelişinde karşılaştığı izlenimler ve bunlara ilişkin yorumları, yol esnasında gördükleri bunlara ilişkin eşinin soruları karşısında yaşadığı zorluklar ve eşinin izlenimleri onun diliyle anlatılır. Bu bölümde Hamit'in kardeşi Ahmet konuşturulur. Ahmet'in Simon hakkındaki düşünceleri, Simon'un uygulamaya koyduğu sofraya vb. uygulamalarda yaşadığı zorluklar, eşi Zeynep'te meydana gelen davranış değişiklikleri ve Simon'u taklit çabaları onun diliyle anlatılır. Bu bölümün bir başka konuşanı ise köyün Muhtarıdır. Muhtar, Simon için hazırladığı abartılı ziyafeti ve orada yaşananları, köyüne gerçekleşen bu ziyaret ve Simon'un köy kadınları üzerinde yapabileceği etkilerle ilgili taşıdığı endişelerini, Hamit'e karşı taşıdığı duygularını anlatır. Son olarak tekrar Ahmet el-Bahîrî konuşturulur. Ahmet özellikle bu ziyaretle başlayan eşi Zeynep'le yaşadığı çatışmaları, eşinde meydana gelen davranış değişikliklerini ve bununla bağlantılı yaşadığı zorlukları, kardeşine karşı duyduğu kıskançlığı, köyde meydana gelen diğer olumsuzlukları anlatır.

Üçüncü bölüm Simon'un eşi olmaksızın köyde yaşadığı üç-dört günlük süreci kapsar. Eşi Hamit beş günlük bir iş gezisi için Kahire'ye gitmiştir, Simon'u ise kardeşi Ahmet ve köyün kültürlü genci Fransızca konuşabilen Mahmut bin el-Mensî'ye emanet etmiştir. Olaylar Mensî'nin şahitliği ve onun diliyle anlatılır. Mahmut tuttuğu günlüklere Simon'la köy ve çevresine yaptıkları gezileri, onunla yaşadıklarını, Simon'un köylülerle olan diyaloglarını, Simon'un bu geziler esnasında sorguladığı hususları yazar.

Son bölüm *Kuşatma* adını taşır. Köydeki bir grup kadın, Simon'un dini ve ahlaki düşünce ve davranışlarını, temizlik anlayışını sorgular. Bu konularla ilgili Hamit'in annesine yönelttikleri soru ve eleştiriler bu bunların karşısında zor durumda kalan annenin, kadınların Simon'u zorla sünnet etme tekliflerini kabul etmesi sonucu meydana gelen Simon'un ani ölümü ve yaşananlar anlatılır. Zeynep de bu eylemde aktif rol oynamıştır. Bu bölümde önce Anne konuşturulur. Köylü birkaç komşu kadının Simon'la ilgili soruları ve yapılması gerekenle ilgili teklifleri anlatılır. Hamit'in annesi tarafından gönülsüzce kabul edilen

Simon'un zoraki sünnet edilme; koltuk altı ve mahrem bölgesinin kıllardan temizlenmesi eylemi Zeynep'in ağzından anlatılır. Zeynep bu eylemde intikam alma duygusuyla yer alır. Simon'a yapılan bu saldırı en ince detaylarıyla anlatılır. Onun ölümünde başrolü köyün ebesi Nefise oynamıştır. Diğerleri ise ona yardımcı olmuştur. Sonuç bir trajedi ve istenmeyen bir ölümdür.

Bu bölümün son konuşanı ise Komutan'dır. Komutan olaydan duyduğu üzüntüyü, yapanlara karşı nefretini bu bölümde dillendirir. Ancak olay örtbas edilmelidir. Bunun için ölüm raporu hazırlayacak tabiple aralarında geçen diyalog ve yaşananlar son bölümde anlatılır.

2.2.3. Zamanı

Olaylar mutlaka bir zaman diliminde gerçekleşir. Bu bir yerde başlayan ve bir yerde biten kronolojik karakterli olup, vaka zamanı olarak adlandırılır.¹⁰⁹ Romanda zaman açıkça tarih, gün, ay vb. hususlarla belirlenebileceği gibi o zaman diliminde kullanılan bazı araçlardan, eşyalardan, varlığı bilinen tarihi olaylardan bahsedilerek de vurgulanabilir. Olayların yaşandığı zaman bir amaca yönelik olarak belirli aralığa da yayılabilir. Romanların çoğunda kullanılan geçmiş zaman, sadece basit bir geçmiş zaman değildir. Yazar geçmiş zamanın çok karmaşık ve farklı derecelerini kullanır. Okuyucu olayların yaşandığı zamanı kendisinin de içinde yaşadığı bir şimdiki zamana dönüştürür ve kendisini olaylar olduktan sonra değil, olurken gören biri gibi tasavvur edebilir.¹¹⁰

Yazarın yaşadığı zamanın, sahip olduğu bilgi, kültür ve deneyimlerin romana yansması normaldir. Çünkü onun yaşadığı zaman diliminden büsbütün koparak eski zamanı, o dönemde yaşayan biri gibi tasarlaması mümkün değildir. Romanda geçmiş bir zamanın gerçekleri ve kişiler konu edildiği halde aslında yazıldığı zamanın kötülükleri ve faziletleri tasvir edilebilir.¹¹¹ Bazı eleştirmenler romanın uzunluğu ile olayların süresi arasında uygunluk olmasını gerekli görürler. Yüzyıllarda yaşanmış olayların birkaç sayfaya sığdırılmasını hoş görmezler. Ancak modern romanlarda zaman karmaşık olarak işlenebilir.

¹⁰⁹ Mustafa Ayyıldız, *age*, s. 182.

¹¹⁰ Philip Stevick, *age*, s. 235.

¹¹¹ *Age*, s. 228.

Şimdiki zaman içinde yaşayan bir kahraman geçmişe dair hatırlatmalar ve gelecek tahayyülleri ile her üç zamanı aynı anda yaşayabilir.¹¹²

Esvât'ın yazılış hikâyesini anlattığımız bölümde romanın esin kaynağı olan olayın mekânı ve zamanı hakkında bazı bilgiler verilmişti. Buna göre romanda yaşanan olaylar 1940'lı yıllardır. 1948 yılında Mısır'da Nil deltasındaki bir köyde yaşanmış gerçek bir olay kurguda esas alınmıştır. Yazar 1958 yılında olayın yaşandığı bu köye bir ziyarette bulunmuş, hikâyeyi de bu ziyareti esnasında öğrenmiştir. İleride yazmayı düşündüğü bu hikâyeyi kafasında kurgulamaya başlar. 1970 yılında bir grup Mısırlı edebiyatçı ile birlikte Almanya'ya gider. Kafasında kurguladığı romanını burada yazmayı düşünür. Ancak Avrupa şartlarında yazmanın duygularını tam yansıtamayacağı endişesi ile bu işi Mısır'a erteler.

Ancak bu bilgiler romanın yayınlandığı yetmişli yıllardan daha sonraki yıllarda yazar tarafından aktarılan bilgileri dayanmaktadır. Romanı okuduğumuzda yaşanan olayların hangi zaman aralığında gerçekleştiğine dair net bir bilgiye ulaşamayız.

Cabir Uşfur'un yorumladığı şekliyle Esvât'ta bir nevi kinaye üslubu kullanılmıştır. Köyde meydana gelen kötülüklerin tasviriyle Mısır'ın tamamının içinde bulunduğu sosyal, ekonomik, kültürel ve ahlâkî durum anlatılmaya çalışılmıştır. Romanda anlatılan olaylar soyut bir zaman aralığında gerçekleşir ve dolayısıyla net bir tarih belirlenemez. Örneğin romandaki olayların, topluma *kendi kendine yeterlilik, adalet, modernleşme vb.* vaatlerde bulunan 1952 devriminden önce mi, yoksa sonra mı gerçekleştiği anlaşılamaz. Ne siyasî konuşmalara ne de *sosyalist birliktelik vb.* söylemleri konuşan siyasî temsilcilere rastlamayız. Yönetim sadece komutan, Muhtar ve köy ileri gelenleriyle temsil edilir. Telgraftan başka iletişim aracından bahsedilmez. Köyde motorlu bir tekne yoktur, araba ise sadece komutanın resmi arabası ve Hamit'in Fransa'dan getirdiği araba ile sınırlıdır. Sağlık merkezi ve orada kalan bir doktora rastlanmaz. Devrimden sonra kullanılan *muhafaza (vilayet)* kelimesi yerine *müdüriyet; merkez* yerine de *bender* kelimesini duyarız.¹¹³

¹¹² Ahmet Kabaklı, **age**, s. 20.

¹¹³ Cabir Uşfur, "Esvâtü Süleyman Feyyaz", **Cerîdetü'l-Hayat**, S:13891 (2001).

<http://daharchives.alhayat.com/issue_archive/Hayat%20INT/2001/3/28/%D8%A7%D9%94%D8%B5%D9%88%D8%A7%D8%AA-%D8%B3%D9%84%D9%8A%D9%85%D8%A7%D9%86-%D9%81%D9%8A%D8%A7%D8%B6.html>, (ET: 15.11.2017).

2.2.4. Mekânı

Romadaki kişilerin yaşadığı coğrafya, şehir, kasaba, köy vb. mekânı oluşturur ve okuyucuya tasvirle tanıtılır. Ancak bu mekân bazen yazarın tasarladığı ideal, ütöpik bir yer de olabilir. Çevrenin ele alınış tarzı izlenilen edebi akıma (Romantizm, Realizm, Natüralizm vb.) göre farklılık gösterebilir. Olayların gerçekleştiği çevrenin tasviri romanın bütününe yayılarak olaylarla iç içe verilebilir.¹¹⁴

Mekânın romanda anlatılan olaylar ve karakterle doğrudan ilişkisi vardır ve kahramanların çiziminde onları niteleyen önemli bir unsurdur.¹¹⁵ Zira okuyucu kahramanları içinde bulunduğu mekâna göre tahayyül edecektir. Mekân maddi ve manevi değerleri içinde barındırır. Bu değerler tasvir yoluyla tabloya dönüşür. Olayların yaşandığı dönemin gelenekleri, eşyalar, mobilya ve mefruşat tarzı, kıyafetler, konuşma tarzları romanın ele aldığı toplumun aynasıdır. Çevreyle ilgili ayrıntılar, orada yaşayan kahramanların psikolojik durumlarıyla, inançlarıyla, öncelikleriyle ilgili ipuçları verir.¹¹⁶

Esvât'ın hangi zaman diliminde, hangi şartlarda yazıldığı, yazılış serüveni ve ilham kaynağı olan olay bizzat yazarın ağzından detaylı olarak verildi. Bu bölümde olayın yaşandığı varsayılan köyün tasvirine yer verilecektir.

Feyyaz bir köy çocuğudur. Olayın yaşandığı köye çok yakın olan *Berhamtûş* köyünde doğmuş, on dört yaşına kadar da hep köyde kalmıştır. Dolayısıyla o yöreyi çok iyi tanımaktadır. Dolayısıyla romanda Mensî'nin anlatımıyla sunulan köy tasviri çok açık, net ve gerçekçidir. Romanda köyün adı “*Derâvîş*” (دراویش) olarak verilir. Çoğul bir kelime olan *Derâvîş*'in anlamı “*dervişler*” demektir. Etimolojik olarak Farsça bir kelime olup “*Gayet mütevazî ve kanaatkâr olan, kimsesiz, fakir, maneviyatla gönlü zengin olan kimse vb.*” anlamlara gelir.¹¹⁷ Türkçede tasavvuf kültürüne ilişkin bir kavram olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu isim fasih Arapça değildir. Uzun yıllar Türk hâkimiyetinde kalmış olan Mısır'da halk Arapçasında kullanılan bir kelime olduğu anlaşılmaktadır. Olayın geçtiği varsayılan böyle bir köyün varlığına dair herhangi bir bilgiye rastlamadık. Memduh Ferrâc Nâbî, “*Esvâtü Süleyman Feyyaz*” adlı yayınlanmayan makalesinde köyün adını “*Şuarâ*” olarak verir. Ancak yaptığımız araştırmada Akdeniz'e 15 km mesafede ve

¹¹⁴ Ahmet Kabaklı, *age*, s. 19.

¹¹⁵ Ali İhsan Kolcu, *age*, s. 26.

¹¹⁶ Mehmet Tekin, *age*, s. 144-145.

¹¹⁷ Abdullah Yeğîn, *Yeni Lügat*, Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s. 103.

Berhamtûş köyüne yakın böyle bir köy ismine de rastlayamadık. Romana konu olan köyün gerçek adının neden kullanılmadığı hususuna ileriki bölümlerde değinilecektir.

Feyyaz, romandaki olayların yaşandığı mekânı, köyde yaşamış ve bölgenin havasını solumuş biri olarak başarılı bir şekilde tasvir eder. Öğrencilik hayatında ve sonraki meslek hayatında insanları ve karakterleri çok iyi tanıma fırsatı bulmuştur. O Mısır'ı ve özellikle de köy hayatını çok iyi tanımaktadır. Avrupa'nın fiziki görünümünü, şehirlerin şartlarını ve özellikle de *Avrupalı kadın* olgusunu da 1970 yılında Avrupa'ya yaptığı kısa süreli seyahatte tanıma fırsatı bulmuştur. Bu kültürel birikim tasvirlerine canlılık katmış, diyaloglara doğal ve akıcı bir özellik kazandırmıştır.

Roman'da olayların yaşanmaya başladığı mekân, Hâmid'in İskenderiye limanından köye eşiyle birlikte özel arabasıyla gelmesiyle başlar. İskenderiye'deki gördüğü manzara pek hoş değildir. Ağustos ayının sıcağında her yer kirli ve sağlıksız görünür. Yöresel kıyafetler pek görülmez, insanlar kabadır, küfürlü sözler yankılanır sokaklarda. Köy yolunda tozlar uçuşur havada; kerpiç evler, sağlıksız görünen ayağı yalın çocuklar... Tarlalarda çıplak elle çalışan, alet ve makine kullanmayan eller. Yol kenarında Fransa'daki gibi ormanlar yoktur.

Derâvîş Nil'in hemen yanındaki bir köydür. Kerpiçten yapılmış evler; banyo sularının, bulaşık sularının ve hayvan dışkılarının eksik olmadığı dar sokaklar. Evlerin damlarında saman öbekleri. Her taraftan içine pislik akan nehir ve kanallar, sulama kanallarını tıkamış bitkiler, yıkılmış köprüler, sivrisineklerden kurtulamayan su birikintileri, bataklıklar...¹¹⁸

Köydeki tek bakkal Ahmet el-Bahîrî'nin işlettiği dükkândır. Sokaklar karanlıktır, aydınlatma lambalarına rastlanmaz. Çukurlarla dolu bakımsız dar toprak yollar, iç içe girmiş karanlık evler, evlerin duvarlarına küçük tuvaletlerini yapan çocuklar. Saçları bitli, gözü iltihaplı kız çocukları. Hiçbir otomobilin, motorlu bir kayığın dahi olmadığı bir köy. Mevsim ise yaz aylarından Ağustos.

Özetle tarihi acılarla dolu, Fransızlar tarafından binlerce insanı katledilmiş, namusu kirletilmiş; uzun yıllar İngilizlerin sömürgesi altında kalmış monarşi ve otokrasi ile yönetilmiş bir ülkenin; yoksullukla kardeş olmuş, eğitimden, adaletten yoksun, ziraatla geçimini sağlamaya çalışan tipik bir delta köyü.

¹¹⁸ Cabir Uşfur, **agm**, S: 13891.

2.2.5. Tekniği

Esvat, 1967 yenilgisi nedeniyle genel olarak uğranılan başarısızlığa isyan ederek yüzleşmek için yazılan romanlardan biridir. Bu yenilgi her alanda etkiler bıraktı ve yazarları Mısır toplumundaki ilişkilere derinlemesine dalarak hastalığı ve ilacını bulmak için her şeyi sorgulamaya itti. Bu geleneksel kuralları reddetmesiyle belirginleşen, yaranın derinlerine erişerek, zihinlerdeki keskin çelişkileri çözecek, ikircikli ve tutarsız birçok ilişkinin ortaya çıkmasını sağlayacak farklı bir ufuk arayışı idi.¹¹⁹

Süleyman Feyyaz, romanında köy hayatı ve oradaki sosyal ilişkiler hakkındaki en ince ayrıntılarına dair sahip olduğu bilgisini ortaya koyar. Ancak bu ayrıntılar olayların akışına yayılarak verilir. Böylece okuyucunun dikkati dağılmaz, aksine anlattığı olayların etkisi güçlenir. *Esvât* romanında trajedinin doğasında var olan, *hiç beklenmedik bir anda olmak esprisi* tam anlamıyla tezahür etmiştir. Böylece müellifin bu sonun başkahramanların duyguları üzerindeki etkilerini açıklamak zorunda kalmaz. Yeteri kadar bir fikir verdikten sonra hükmü okuyucuya bırakır.¹²⁰

Yapmacık duygulardan kaçınır. Naklettiği duygular daima gerçektir. Yazar kendine ait sevgi hislerini ve kızgınlıklarını göstermeyi hoş karşılamaz; tam tersine bunu olaylarla doğrudan ilgili olan okuyucuya bırakır.

2.2.5.1. Çok Seslilik

Süleyman Feyyaz'ın romana *Esvât* adını vermesi tesadüf değildir. Roman birçok kişinin sesleri üzerine kurgulanmıştır. Böylece her konuşanın kendi bakış açısına dayalı aktif bir anlatım dinler ve olaylar içindeki konumunu öğreniriz. Bu teknikte aktarıcılarının çokluğu sağlanır. Her konuşan, hikâyeyi tamamen ya da kısmen, eş zamanlı veya takip şeklinde anlatır ve bu, hikâyenin genel olay dizgisi içinde diğer seslerle kurduğu iletişimde kullandığı özel sesiyle gerçekleşir. Bu teknik her şahsa kendi farklılığını muhafaza ederek kendini ifade edebilme ve diğerlerinden farklı olarak gördüklerini anlatma şansı verir. Kişiler arasındaki ilişkilerde benzerlikler ve zıtlıklar aynı düzeydedir. Bunlardan dolayı *Esvât* romanı, ana temayı tek bir perspektiften görmemizi sağlayan, çok seslilikle tek sesliliğin çelişkisi ve farklı görüşler üzerine kurulu hayali bir iletişim olarak tanımlanabilir.¹²¹

¹¹⁹ Cabir Ufur, **agm**, S: 13891.

¹²⁰ Celal Emin, **agm**, s. 1-4.

¹²¹ Cabir Ufur, **agm**, S: 13891.

Arap romanındaki bu çok seslilik tekniği, modern batı romanından intikal etmiştir. Bu özellikle Arap romancıların Lawrens Durrel'in dört bölüm halinde yazdığı *The Alexandra Quarter* (1957-1960) adlı romanını tanimasından sonra gerçekleşir. İlk olarak Fethi Ğânim 1962'de yazdığı *er-Raculu'l-Lezî Fekade Zilleh* (الرجل الذى فقد ظله) adlı romanla bu tarza dikkat çekmiştir. Bu roman tıpkı Durrel'inki gibi dört şahsın konuştuğu dört bölüm şeklindedir. Fethi Ğânim'in öncülüğünü yaptığı bu teknik hızlı bir şekilde diğer romancıların ilgisini çekmiştir. Çok seslilik özellikle 1967 felaketinden sonra etkili olmaya başlamıştır. Necip Mahfuz, 1967 yenilgisinden birkaç ay önce *Mîrâmâr* (ميرامار) adlı romanını yayımlamış ve buna öncü olmuştur. Daha sonra da Cübran Halil Cübran 1970 yılında yayınladığı *es-Sefine* (السفينة) adlı romanla aynı yolu takip etmiştir. Süleyman Feyyaz'ın romanında kullandığı bu teknik, bunu çağrıştıran ismiyle, altmışlı yılların hayali hikâye tarzının sembolü haline gelmiştir. Yazarlar bu tarz yazdıkları eserlerde tarafsız bir şekilde olaylara en geniş açıdan bakma, olaylar arasındaki ilişkilerin derinliğine dalma imkânı elde ederler. Her şey sorgulanır. Siyasi, sosyal ve psikolojik olarak ağzı kapatılan suskunlar konuşur. Bu, önceki edebî tekniklerin yapamadığı bir şeydir. Bu teknik romanda ya da hikâyede hayali kurgulanan bir perspektiften 67'de beklenmedik bir şekilde gerçekleşen yenilgi felaketine ışık tutmayı sağlar. Hastalığın sebeplerini ve tedavisini bulmak için her şeyi sorgulayarak aydınlatır.¹²² Esvât'ın dört bölümü, senenin mevsimleri gibi gözüktür. Büyüyüp gelişme arzusuyla başlar ve kışla biter. Bazı şahıslar birden fazla konuşturulur, bazıları ise bir kez konuşur. Bazıları ise kendi sesiyle konuşmaz. Mahmut ve Ahmet üçer kez konuşur. Buna mukabil Komutan ve Muhtar'ı ikişer kez duyarız. Diğerleri ise sadece bir kez konuşurlar.

2.2.5.2. Tasvir

Roman, bir olayı; kişi, çevre, zaman göstererek etkileyici bir üslûpla anlatma sanatıdır. Dolayısıyla anlatılan şeyin okuyucunun gözünde canlanması, somutlaşması, karakterlerdeki çizgilerin ve ruhun canlanması gerekir. Bunu sağlamanın bir yolu tasvir yöntemidir. Tasvir, romanda kurgulanan kişi, zaman, mekân ve olay gibi hususların sanat yoluyla görünür hale getirilmesidir. Zamanın akışına bağlı olan nesne ve olaylar diğer ifadeyle görülüp işitilebilen nesneler, algılanan mekânsal olgular betimlemelerle okuyucuya sunulur.¹²³ Romantikler daha çok insan ve doğanın güzelliklerini duygusal bir atmosferde tasvir ederler. Realistler

¹²² Cabir Uşfur, **agm**, S: 13891.

¹²³ Fatih Tepebaşılı, **Roman İncelemesine Giriş**, Çizgi Yayınevi, Konya 2012, s. 185.

bu hususları olduğu gibi anlatmayı tercih ederler. Tasvir aslında bir araçtır ve tiyatrodaki dekorun görevini icra eder. Tasvir nesnel ve öznel olmak üzere iki şekilde yapılabilir. Olay ya da eşyanın gerçek görünümüyle tasvir edilmesi nesnel tasvirdir. Yazar tasvir ettiği şeyi kendi duygu ve düşüncesine göre değiştiriyorsa bu öznel yani sübjektif bir tasvirdir.¹²⁴

Romanda tasvirler anlatıcı ve romanda rol alan kahramanlar aracılığıyla yapılır. Esvât romanında ise tasvirlerin tamamen kahramanlar tarafından yapılmaktadır. Köyün fiziki görünümüne ait tasvirler nesnel tasvirlerdir. Simon'un fiziki görüntüsü ise nesnel tasvir olup onun görenler üzerinde bıraktığı etki ve buna bağlı yapılan yorumlar ise öznel tasvire örnektir.

Feyyaz, “*Kıssatu Kıssah*” (Bir Hikâyenin Hikâyesi) adlı makalesinde romanın yazılış öyküsünü anlatır. Orada anlattığına göre trajedinin yaşandığı köy halkının bazı el sanatlarıyla (mobilya, dokumacılık vb.), profesyonel avcılıkla (muhtemelen balık avcılığı) vb. uğraşarak geçimini sağlamaya, maddi olarak kalkınmaya, medenileşmeye çalıştığından bahseder.¹²⁵ Ancak romanda köyün bu özelliği ile herhangi bir betimleme yoktur. Bu durum romanın etkileyiciliğini artırmak için köyün geri kalmışlığının, yoksullunun ve perişanlığının, olduğundan daha fazla abartıldığı ihtimalini akla getirmektedir. Bu husus romanı tarih kitabından ayıran bir özelliktir. Dolayısıyla yazar etkileyiciliği sağlam için bu tarz abartıyı kullanabilir, köyün ekonomik faaliyetlerini göz ardı edebilir.

Feyyaz, romanında içinde doğup büyüdüğü ve çok iyi tanıdığı köy şartlarını kahramanların gözüyle betimler ve okuyucuya aktarır. Köy yolunda tozlar uçuşmasını, yalın ayaklı çocukları, tarlalarda çıplak elle çalışan insanların nasırlı ellerini, banyo sularının, bulaşık sularının, hayvan dışkılarının eksik olmadığı dar sokakları ve saçları bitli, gözü iltihaplı kız çocuklarını olabildiğince tasvir etmiştir.

Yazar özellikle köyünün geri kalmışlığını vurguladığı tasvirlerinde okuyucuya adeta pislik akan kanalları, yıkılmış köprüleri, sivrisineklerden kurtulamayan su birikintilerini ve bataklıkları sahneler. Özensizce dikilmiş yamalıklarla dolu kirli elbiseler, ayakkabı nedir bilmeyen çatlayıp yarılmış ayaklar, basit sebepler nedeniyle söylenen küfürlü sözler, kirli ve kararmış yüzler, anemi, dizanteri veya balharisya (asalak kurdunun sebep olduğu hastalık)

¹²⁴ Mehmet Tekin, *age*, s. 217-227.

¹²⁵ Süleyman Feyyaz, “*Kıssatu Kıssah*”, *Esvât*, s. 90.

belirtisi olan sararmış solmuş yüzler şeklindeki betimlemeleriyle okuyucusunu zamanda gezintiye çıkarmaktadır.¹²⁶

2.2.5.3. İç Monolog

İç monologda okuyucu kahramanın iç dünyasıyla karşı karşıya gelir. Anlatıcının olmadığı bu teknikte yorum ve açıklamalar okuyucuya terkedilir. Düşünceler doğal bir süreçte, duyuların doğal akışına uygun bir şekilde serbestçe ifade edilir. Karakterin iç dünyasında olup bitenlerin, filizlenen duyguların yansımasıdır.¹²⁷ Esvât'ta, özellikle Simon'a karşı hissedilen duygular hep iç monolog tekniğiyle sunulur. Feyyaz, romanında uyguladığı bu üslubu Çin tiyatrosundaki bir teknik olarak açıklar:

Şu an ki kanaatime göre yazmadaki bu kolaylığın sebebi iki şeye dayanır: Uzun süreli hayat tecrübesi ve Esvât'ın yazımında uyguladığım izleme ve tanıklık etme tekniğidir. Esvât'taki tanık olma tekniği ve monologlar; kadın ve erkek karakterlerin kültürel ve sosyal seviyelerine göre dil yeterliliklerine dayanır. Bu Çin tiyatrosundan aldığım bir tekniktir. Buna göre monologların her biri bir önceki monoloğu tamamlar ve bir sonrakine hazırlayarak onunla ilişki kurar. Böylece olay, izleyici için tıpkı bir tiyatro veya sinema seyrediyor gibi bir bütünlük arz eder. Bu şüphesiz yirminci yüzyılın modern anlatımındaki etkili bir yöntemdir.¹²⁸

Feyyaz romandaki karakterleri ince ayrıntıları ile resmetmek istemez, onları geniş hatları ile sunar. İç monolog tekniğinin kullanıldığı romanda müellifin sesi hiç duyulmaz. Hikâyenin anlatımını, adına uygun olarak roman kahramanlarına bırakır. Temel eksen ise Fransalı Simon'dur.¹²⁹ Romanda her kişiliğin kendine ait bir sesi vardır. Ancak Simon sessiz kalır çünkü Arapça konuşmayan tek kişi odur.

Aslında Simon'un iki kültür arasındaki çatışmaya verilen bir kurbandır. Potansiyel hâkim bir eğilim olan kin ve nefret duygularının kurbanı. Sanki romanda iç sesleri duyulan bütün kadınlar, hayatları boyunca korkusunu yaşadıkları bu uygulamayı (sünnet) Simon'a yaparak derin bir nefes alırlar. Ahmet'in ziyafet esnasında Simon gibi yemek yiyemediği için sofradan aç olarak kalkması ve içinden "*Bana göre insan yerken içerken gittiği ülkenin adetlerine uymalı.*"¹³⁰ demesi, iç monoloğun en güzel örneklerinden biridir.

Köylüler Simon'u anlayamadılar ancak işin ilginç yanı lise mezunu, Fransızca konuşabilen Mahmut Mensî da onu anlayamamıştır. Simon'un davranışlarını yorumlarken içine düştüğü

¹²⁶ Cabir Uşfur, **agm**, S: 13891.

¹²⁷ Mehmet Tekin, **age**, s. 289-294.

¹²⁸ Süleyman Feyyaz, "Kıssatu Kıssah", **age**, s. 95.

¹²⁹ Serpko Lichtaric, **Agm**, s. 26.

¹³⁰ Süleyman Feyyaz, **Esvat**, s. 32.

hayreti şöyle ifade eder: “*Bana sorduğunda yüzünde ve sesinde bir kin ve alay izini rastlanmıyor. Fakat kim bilebilir, sonuçta bu bir Avrupalının yüzü, gözün görmediği, kulağın işitmediği gerçek duygularını gizleyebilir.*”¹³¹

2.2.5.4. Diyalog

Diyalog, iki ya da daha fazla kişi arasında geçen konuşmadır. Kurmaca nitelik taşıyan roman için vazgeçilmez bir yöntemdir. Diyalog, kahramanların sosyal ve psikolojik yönlerinin ortaya çıkmasını sağlar, anlatıma doğallık katar. Bu yöntemle farklı kültüre ve farklı konuşma üsluplarına sahip kimselerin aynı anda sunulması gerçekleşir. Bu üslup doğallığı nedeniyle roman ya da hikâyeye akıcılık kazandırır.¹³²

Feyyaz, romanında birçok yerde diyalog tekniğini kullanır. Özellikle Simon’un diğer kahramanlarla olan diyalogları onun kendini ifade edebildiği tek yerdir. Zira romanda müstakil olarak konuşma, tanıklık etme, düşüncelerini ifade etme şansı ona verilmemiştir. Onun sesi diyaloglarla sınırlıdır. Aşağıdaki diyalog Mahmut bin el-Mensî ile Simon arsında geçer:

–Söyle bana. Gerçekten gardiyan Sabih kralı hadım etmiş mi?...

Sorusu karşısında sıkılarak samimiyetle cevap verdim...

–Gerçekten bilmiyorum.

Bana dönerek dedi ki:

–Öyleyse “tavâşî” kelimesinin anlam ne?

Ona dedim ki:

–Bilmiyorum, fakat soracağım.

Tekrar sordu:

–Peki. Kelimenin Fransızcadaki karşılığı ne?¹³³

Romandaki en son sahne de yine bir diyalogdur. Burada geçen iki cümle neredeyse romanı özetler niteliktedir ve çok etkilidir. Komutan Simon’un ölüm nedenini sorar, doktorun cevabı ise yazarın vermek istediği mesajdır:

“–Söyle bana. Gerçek ölüm nedeni ne?

Doktor dalgındı, yüzüne yansıyan dehşet ve ıstırap içinde dedi ki:

–Evet. Âh... Bizim ölümümüz mü, yoksa onun ölümü mü?”¹³⁴

¹³¹ Süleyman Feyyaz, **Esvat**, s. 51.

¹³² Mehmet Tekin, **age**, s. 278.

¹³³ Süleyman Feyyaz, **age**, s. 42.

¹³⁴ **Age**, s. 85.

2.2.5.5. Geriye Dönüş

Romanda daha çok şimdiki zaman dilimi kullanılır. Romancı kurgusunu bu zaman dilimi içinde kurgular. Fakat o aynı zamanda geçmişe ve geleceğe uzanır. Roman fiziki zamandan ziyade toplumsal zamana dayanır. Geri dönüş tekniği ile olaylar geniş bir zaman dilimine yayılabilir. Romanda yer alan her şeyin, her düşüncenin bir mazisi vardır. Kahramanların geçmişi hemen anlatılmaz, bu husus bir süre gizlenir, okuyucunun merakı arttığı bir anda geriye dönüş yapılarak geçmiş hakkında bilgi verilir.¹³⁵

2.2.6. Kullanılan Dil ve Üslup

Hiç şüphesiz bütün edebi sanatlarda en önemli araç dildir. Müzisyenin çaldığı enstrümandaki başarısı ne kadar önemli ise; roman sanatçısının dildeki başarısı da o denli önemlidir. Acemice icra edilen bir müzik dinlenilmeyeceği gibi, akıcılıktan, edebi sanatlardan uzak bir dil de okuyucuya cazip gelmeyecektir. Dolayısıyla roman yazarının sözlerinin beğenilmesi dildeki ustalığına bağlıdır. Üslûp ise roman sanatçısının sahip olduğu dil yeteneğini kendine özgü bir tarzda eserinde kullanmasıdır. Yüzyıllar öncesinde yazılmış klasik romanların hala zevkle okunuyor olması, yazarlarının sahip oldukları üslûp nedeniyledir.

*“Fikir taşınabilir, olay eskiyebilir, fakat şaheserler, üslûpları sayesinde yaşarlar. Ölümsüz eserlerin hiçbirisi derbeder, perişan bir üslûpla yazılmış değildir. En iğrenç sahneler bile, güzel üslûbun büyüüsü altında zengin bir hayat gücüne ulaşırlar.”*¹³⁶

Anton Çehov’un şu sözü romandaki üslûbun ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır:

*“Hikâye ile doğrudan doğruya ilgisi olmayan her şeyi mutlak atmak gerekir. Hikâyeye başlarken, mesela duvarda bir tüfek asılı olduğunu söylerseniz, o tüfek ya hikâyenin sonunda yahut daha önce ateş etmelidir.”*¹³⁷

Esvât’ta kullanılan dil fasih Arapçadır.¹³⁸ Ancak konuşulduğu mekân ve zamanın kültürünü yansıtmak doğrultusunda bir Arapçadır. Kullandığı dil ile ilgili olarak yazar şunları söyler:

Bitirdikten birkaç gün sonraki son okuyuşumda Esvât’ın dili bana hikâye, monolog ve halk konuşmasının ruhuna çok yakın, basitleştirilmiş bir fusha şeklinde gözüktü. Sanatsal nesirde kullanılan fusha dilinin kelimelerinden, şekillerinden ve terkiplerinden çok uzaktı. Hatta benim daha önceki ve sonraki yazdığım hikâyelerin diline göre de garip bir dildi. Zannedersem bu, monolog ruhundan ve tüm monologlarda olduğu gibi

¹³⁵ Mehmet Tekin, **age**, s. 253-257.

¹³⁶ Ahmet Kabaklı, **age**, s. 22.

¹³⁷ **Age**, s. 22.

¹³⁸ Yusuf eş-Şûrûnî, **age**, s. 77.

konusmacı birinci tekil şahıs zamirinin kullanılmasından ve karakterlerin bu monologların sahibi olan seslere giydirilmesinden dolayıydı.

Esvât'ta, yazarının sahibi olduğu özel bir dil hedeflenmez. Kendisi ile okuyan arasında buluşabilecekleri ortak bir nokta aranır. Onun dili iletişimi hedefler. Ancak bu onun tamamen şiirsellikten uzak standart bir dil olduğu anlamına da gelmez. Anlaşılmak onun hedefidir, yani üretene değil, tüketene hastır. Bu amaca yönelik olarak olayın geçtiği yöreye ait halk dili ve yöresel ifadeler kullanılır. Örneğin Ahmet'in çocuklarının ellerinden harçlıklarını aldığı sarf ettiği şu sözler yöresel bir ifadedir:

“Bunu, tüm bu parayı kaybetmesinler ya da Zeynep herhangi bir ihtiyaç için üzerine yatmasın diye yaptım.” (فعلت ذلك حتى لا يفقدوا كل هذا المال، أو تنام عليه زينب بأي حاجة).

Olaylar Fransız Simon etrafında cereyan ettiğinden onun sarf ettiği bazı sözler Fransızca söyleniş ile yazılmıştır (*pardon şeri, vıy, madam, mösyö, sinyora vb.*). Bu dilin kullanılması olayların yaşandığı zamanın daha iyi anlaşılmasını, olayların birbirleriyle ilişkilerinin kavranmasını ve doğallığını sağlayacaktır.¹³⁹

Esvât'ın dili yazarın da belirttiği gibi halk diline yakın bir fushadır. Ancak olayın kurgulandığı köy ve ülke şartları dikkate alındığında sanat yönü güçlü dilin kullanılması inandırıcı ve anlaşılır olmaktan uzaktır. Mısır uzun yıllar Türklerin hâkimiyetinde kalmış bir ülkedir. Bu nedenledir ki Türkçede kullanılan bazı kelimeler Mısır'da da kullanılır hale gelmiştir. Diller arasındaki bu kültürel etkileşim gayet doğaldır. Dolayısıyla romanda *sofra, hanım, duvar vb.* fasih Arapçada yer almayan ifadeler kullanılmıştır. Bu durum yazar için bir nakısa değildir. Zira Feyyaz, romancılığı yanında aynı zamanda bir Arap dilbilimcisidir. Romanda kullanılan bu doğal ve akıcı üslup yazarın benimsediği toplumsal gerçekliğin amacına da uygunluk arz etmektedir.

Romanda kurgunun içine serpiştirilmiş olan tarihi olaylar okuyucu üzerinde merak uyandırıcı ve onu araştırmaya sevk edici bir özellik taşır. Romanı okuyan kimse bölgenin ve genel olarak da ülkenin tarihi hakkında kısmen bilgi sahibi olmaktadır. Anlatılan tarihi olaylar, ana tema olan kültür çatışmasıyla birebir ilişkilidir. Okuyucu sadece olayı değil, olayın arka planındaki tarihi gerçekliği de düşünmek durumundadır. Bu bağlamda 9. Saint Luis'in hapsedildiği¹⁴⁰ İbn Lokman'ın evine yapılan gezi; Napolyon döneminde yapılan

¹³⁹ Muhammed Bedevî, “İşkâliyyetu'l-Ene ve'l-Âhar”, *İbda'* 1 (1985), s. (122-129).
<<http://archive.sakhr.it.co/newPreview.aspx?PID=1857425&ISSUEID=15535&AID=346543>>,
(ET:18.10.2017).

¹⁴⁰ Muhammed Rifat, *Tarihü Mısri's-Siyâsi*, Matbaatu'l-Emiriyye, Kahire 1934, s. 21.

katliamlar, kadınlara yapılan saldırılar ve izleri dahi yok edilen köyler okuyucuyu bu konularda meraklandırarak olayların tarihi gerçekliğini araştırmaya yönlendirmektedir.

2.3. “Esvât”ın Özeti

Roman dört bölümden oluşur: Birinci bölüm “*Kaybolanın Dönüşü*” başlığını taşır. Bu bölümde resmi görevliler tarafından Fransa’dan gelecek olan Hamit el-Bahîrî ve onun Fransız eşi Simon için yapılacak olan karşılama hazırlıkları anlatılır. Bu önemli iki ziyaretçi nedeniyle Derâvîş köyünün hayatı zorunlu olarak değişir. Bu bölümde sırasıyla köyün bağlı bulunduğu jandarma karakol komutanı olan *memur*, Paris’ten eşi Simon ile gelecek olan Hâmid el-Bahîrî’nin kardeşi *Ahmet el-Bahîrî*, köyün Muhtarı ve Avrupa hakkında bilgisi olan kültürlü ve Fransızca konuşabilen lise mezunu genç *Mahmut bin el-Mensî* konuşturulur. Olaylar onların gözüyle tasvir edilir ve onların sesleriyle anlatılır.¹⁴¹

İkinci bölüm “*Derâvîş’deki Anaforlar*” adını taşır. Bu bölümde ise yaklaşık otuz yıl önce henüz çocukken köyünden ayrılarak bir yığın maceradan sonra Fransa’ya yerleşen ve zengin bir iş adamı olan *Hâmid el-Bahîrî*, onun köydeki kardeşi *Ahmet el- Bahîrî*, *Muhtar* son olarak tekrar *Ahmet el- Bahîrî* konuşturulur.¹⁴²

Üçüncü bölüm “*Mahmut bin el-Mensî’nin günlükleri*” başlığı altında sunulur. Mahmut bin el-Mensî, günlük tutmaktadır. Romanda bu günlükte yer alan 10 Ağustos Cuma, 11 Ağustos Cumartesi, 12 Ağustos Pazartesi başlığı altında, Mahmut bin el-Mensî’nin yaşadığı ve gözlemlediği olaylar onun ağzından anlatılır. Mahmut ile Simon’un köy ve çevresinde yaptıkları gezi ve bu gezi esnasında başlarından geçenler, Simon’un soruları ve Mahmut’un verdiği cevaplar, Simona karşı beslediği duygular, köylülerle Simon arasında geçen diyaloglar bu bölümde anlatılır. Günlükte pazar günü atlanmıştır, çünkü yorgun olduğu için o günkü olaylar yazılmamıştır.¹⁴³

Romanın son bölümü olan dördüncü bölüm ise “*Kuşatma*” adını taşır. Bu bölümde *Ahmet’in annesi*, Ahmet’in eşi olan *Zeynep* ve son olarak da *Memur* (karakol komutanı) konuşturulur. Zeynep ve köydeki bazı kadınlar kendisine karşı kin besledikleri ve kendilerine rakip olarak gördükleri Simon’a karşı bir operasyon planlarlar. Hâmid’in bir haftalığına Kahire’ye gidişi

¹⁴¹ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 9-25.

¹⁴² *Age*, s. 27-45.

¹⁴³ *Age*, s. 47-65.

onlar için iyi bir fırsattır. Yapılmak istenen şey konusunda Hâmid'in annesi de ikna edilir. Geline yapılmak istenilen şeyin faydalı olacağına inandırılır. Bu eylem görünüşte mutlak olması gereken güzel bir şey gibi takdim edilir. Bu, sebebi ne olursa olsun Simon'un özel hayatına müdahaledir. İşler planlandığı gibi gitmez ve sonuç bir trajedidir.¹⁴⁴

Romanda gerçekleşen olaylar kahramanların gözüyle ve onların sesleriyle anlatılır. Zaten roman, adını bu özelliğinden almıştır: “*Esvât*” (Sesler). Böylece okuyucu olayları anlamak için bu seslere kulak verecek ve yorumu kendisi yapacaktır. Romanın özeti aynı özelliğe sadık kalınarak verilmeye çalışıldı.

2.3.1. Kaybolanın Dönüşü

2.3.1.1. Komutan (مأمور)

Saat tam 10:00. Masama oturdum, hava çok sıcak ve bunaltıcı. Asker sabah kahvesini getirdi. Günlük gazeteyi ve yardımcı subayın dünkü olaylara ilişkin raporlarını okudum. Önemli bir şey yoktu. Dosyayı kapattım. Ellerim yanaklarımda koltuğuma yaslanmış ve hatıralara dalmıştım ki, kapı çalındı ve asker selam vererek bana gelen zarf içindeki telgrafi verdi:

Komutan Bey, ailemi araştırmam konusunda bana yardımcı olmanızı rica ediyorum. Onlardan hayatta kalan kimse var mı? Otuz yıl önce henüz on yaşında iken ‘Derâvîş’ adlı köyümden ayrılmıştım. Allah imkân verdi, Paris’in zenginlerinden oldum. Şimdi ailemi ve ülkemi görme ve gücüm yettiği oranda onlara yardım elimi uzatmayı çok istiyorum. Adım Hâmid Mustafa el-Bahîrî sonucu aşağıdaki adresime telgrafla bildirmenizi rica ediyorum. Gerekli masrafları ödeyeceğim. Karşılaştığımızda arkadaş olmamız dileğiyle...

Hâmid sıradan biri değildi. Bu işle bizzat kendim ilgilenmeliydim. Şüphesiz bu işte benim yararım olacaktır. Askere resmi aracımı hazırlamasını emrettim ve köye doğru yola koyuldum.¹⁴⁵

2.3.1.2. Mahmut bin el-Mensî (محمود بن المنسي)

Aniden dünyamız değişti. Sanki bilmediğimiz bir yerden bir darbe gelmişti. Güneş her zamanki gibi doğuyor ve batıyordu. Kimi doğuyor kimi ölüyordu. Kuşlar her zamanki gibi

¹⁴⁴ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 67-85.

¹⁴⁵ *Age*, s. 9-11.

bir taraftan bir tarafa uçuşuyor, ağaçlar sallanıyordu. Her şey olduğu gibiydi: Kerpiç evler, dar sokaklar, sokaklara akan çamaşır ve banyo suları; bu atık sulara üşüşen ördekler, kazlar, tavuklar, sinekler... Havlayan köpekler, yem için bağrıışan hayvanlar, anıran eşekler. Evlerin damlarında kızlarının saçlarını gazyağı ile tarayan anneler (saçlarını bitlerden arındırmak için). Siyah elbiseler giyinen ve başları örtülü kadınlar. Namaz için karanlık camiye çağırın müezzinin sesi. Bu köydeki hayattı ve başka bir hayat da yoktu. Alışmıştık ölüme, hayata, sağlıklının gülüşüne, hastanın inlemesine... Oysa şimdi durum birden farklılaşmıştı. Gözler köyümüze gelecek olan o müthiş şeyi görmeye başlamıştı. Geri kalmışlık ve utanç hissinin baskısı altına girmiştik. Nefes nefese bir bekleyiş... Başkasının bizi görmesinden ve yeni gözlerle kendimiz görmekten duyulan korku. O bilinmeyen bir dünyadan geliyordu. Adını ve yerini sadece gazete okuyan ya da okuldaki coğrafya kitaplarına karıştıran çok az kişinin bildiği bir yerden. O andan itibaren Paris'ten gelecek olanla yaşamaya başladım. Lise diplomasını kazanma ya da kaybetme ihtimallerini unuttum. Bana Hâmid bin Mustafa el-Bahîrî'den başkası yeni bir şey vaat etmiyordu. Köyümüzün harikalar yaratan, müthiş, cesur oğlu.

Köy kahvesinin önünde oturmuş domino oynuyorduk. Aniden bisikletli telgraf görevlisi Paris'ten gelen telgrafı Ahmet bin Mustafa el-Bahîrî'ye verdi. Hiç kimse böyle bir şeye inanmadı. Telgraf! Hâmid'e! Üstelik Paris'ten! Heyecanla yerinden sıçradı ve telgraftaki isme göz attıktan sonra okumam için bana verdi:

Sevgili anneciğim, kardeşim Ahmet. Ben hayattayım, evlendim, bir oğlum ve bir kızım var. Eşim Simon ile birlikte sadece iki haftalığına sizi ziyarete geleceğim. Çünkü buradaki işlerim yoğun. Size telgrafla iki bin cüneyh (Mısır para birimi) gönderiyorum. Köprü yanına Parisli eşimin rahat bir şekilde konaklayacağı bir ev yaptırmanız için. Bu hususta bir mimarla görüşün. Kardeşim, parayı telgraf bürosundan hemen alabilirsiniz. Sizi çok özledim. Simon sizleri tanımayı çok istiyor. Sizin de onu çok seveceğinize inanıyorum...

Ahmet ve orada bulunanlar telgrafla paranın nasıl geleceğini anlayamadılar. Ahmet telgraf memuru ile birlikte bisikletinin arkasına binerek limana doğru parayı almaya gitti. Bu arada yaşlı bir adam Hâmid'in köyden kaçış hikâyesini anlattı. Otuz yıl önce babasından beş kuruş çalmış, babası onu kovmuş o da bunu ciddiye alarak kaçmış ve bir daha da dönmemişti.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 11-15.

2.3.1.3. Ahmet el-Bahîrî (أحمد البحيري)

Kardeşimin yüzünü hiç görmedim. Annemin ve köydeki yaşlıların dediğine göre, ondan birkaç yıl sonra doğmuşum. Annem bunamıştı. Babam ise kaybolan oğlu ve ölen oğullarının hasretiyle ölmüştü. Bu arada birbirini takip eden günlerde telgraflar gelmeye devam etti:

“Bugün eşim Simon’la birlikte İskenderiye’ye gitmek üzere Tolon limanından vapura bindik. Özel arabamızı da getirebilmek için.”

“Bugün İskenderiye’ye geldik, arabayla Kahire’ye geliyoruz.”

“Size gelmek üzere arabayla yola çıktık. Yarın öğleye doğru geliriz.”

Komutan, özel arabasını göndererek Muhtar’la beni limana çağırmişti. Hâmid ve Parisli eşinin rahat ettirilmesi ve gereği gibi ağırlanması için neler yapılması gerektiğini konuşmak üzere yanına gittik. Komutan, kardeşim Hâmid ve eşi Simon’un rahatı için ne gerekiyorsa yapmam konusunda beni sıkı bir şekilde tembihledi. Onlar için güzel bir ev yapılması gerektiğini vurguladı. Maalesef o evi yapamadım. Çünkü mimar böyle bir evin iki aydan önce yapılmasının imkânsız olduğunu söyledi. Üstelik gerek arsa ve gerekse yapım için fazla para isteniyordu. Bazıları için bu, değerlendirilmesi gereken bir fırsattı. Muhtar ve köyün ileri gelenleri ile yapılan istişare sonucu, mevcut baba evinin onarılmasına karar verdik. Daha sonra kızmasın diye de kararımızı komutana bildirdik. Evi yağlı boyayla bizzat kendim boyadım, kapı ve pencereleri yeniledim, zemini ahşap ve fayans ile kapladım. Banyoya duş kabini ve alafranga tuvalet ve lavabo yerleştirdim. Küçük bir buzdolabı aldım. Evin üzerine bir su deposu koydum ve oradan banyo ve tuvalete su bağladım. Limandaki lisede okuyan köyümüzün çocukları, yaptıkları resimleri süslü çerçevelere yerleştirerek evin duvarlarına tablo olarak astılar. Ayrıca lambalar, gaz lambaları, perdeler, koltuklar, çarşaf, sofa havluları ve el-yüz havluları...

Beni hesaba çekiyorlardı, hatta hırsızlıkla veya cimrilikle suçlayanlar bile vardı. Oysa gelen para yetmedi bile. Gerçi köyde işlettiğim bakkal dükkânını da yenilemiş, boyamış, önündeki masaları değiştirmiştim ancak bütün bunlar Simon içindi! İki kişi yüzünden köydeki hayat değişmişti. Köydeki itibarım artmıştı, hiç görmediğim kardeşim ve eşi Simon’a karşı yakınlık hissediyor, onları kendimden görüyordum. Hatta bir gece rüyamda gördüm. Rüyamda kardeşim Hâmid’i öldürmüştüm. Ağlayarak uyandım ve içimdeki pis duygularıma kızarak kendimi aşığıldım. Camide dinlediğim Hâbil ile Kabil’in hikâyesini hatırladım. Bir gün kıskançlık uğruna tıpkı Kabil gibi kardeşimi öldürmekten korktum.¹⁴⁷

¹⁴⁷ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 15-18.

2.3.1.4. Muhtar (العمدة)

Komutan, Derâvîş'in Hâmid ve özellikle de Fransalı eşi Simon'un karşısına onlara yaraşır bir görünümle çıkması gerektiğini belirtti. Ta ki Hâmid, eşi karşısında başını dik tutabilsin; Derâvîş, nahiyeimiz ve bütün Mısır, Simon Hanımefendi'nin şahsında temsil edilen tüm Batılı Hanımefendiler karşısında başını dik tutabilsin. Komutana bunun için elimden geleni yapacağıma dair söz verdim. Köye döner dönmez köy ileri gelenlerini acilen toplantıya çağırdım ve herkese köyümüzün güzel bir görünüme kavuşturulması gerektiğini söyledim. Onlar da bunu onayladılar. İki haftalık bir süreçte kanallardaki otları temizleyip; köprüleri, yolları onardık, çukurları doldurduk. Nahiyeideki dükkânlardan biriyle, ana caddedeiki köşe başlarına lamba konması konusunda anlaştık. Sanki uzun yıllardan beri hep böyle aydınlatılıyor sanılmalıydı. Nehrin karşı tarafından getirilen çöl kumu önce kayıklarla köy tarafına taşındı, daha sonra da deve ve eşeklerle taşınarak ana caddeye serildi. Hâmid ve eşi için yakın yörelerden birinde birkaç gün konaklayacakları bir yazlık bile tuttuk.

Tüm köy sakinlerinin uymaları için bazı talimatlar ilan ettim: Artık banyo suları ve çamaşır suları sokaklara, caddelere akıtılmayacak, buna muhalefet edenler Muhtarlık ve komutan tarafından şiddetle cezalandırılacaktır. Yol üzerindeki hayvan dışkıları derhal kaldırılacak, çocukların evlerin arkalarına küçük tuvaletlerini yapmaları engellenecektir.

Bu yoğun çabaların yapıldığı iki haftalık süreçte geceleri Muhtarlık evinde oturup, sohbetler ediyorduk. Fransa ve Fransızların yüz elli yıl önce Mısır'da yaptıkları işgalden bahsedildi. Bunlar dedem ve ninemin bana anlattığı şeylerdi. Anlatılanlara göre Fransızlar Derâvîş ve çevre beldelerde on yedi bin insanı katledip, kadınlara, kızlara tecavüz etmişler. Üç yıl süren işgal sonrası kimi Fransızlar yerli kadınlarla evlenip Müslüman olmuş ve tüccar ya da çiftçi olarak buraya yerleşmiş. Bütün bunlar Simon'un mensubu olduğu bir millet tarafından yapılmıştı. Çok üzölüp, çok kızmıştık. Yine de yiğitlik bizde kalsın. Aradan yedi nesil geçmişti ve öç alınamazdı. Derâvîş'de, çevre köylerde ve Mısır'ın her yöresinde gözü renkli ve beyaz tenli insanların görölmesindeki sırra gülüyorduk. Biz bize düşeni yapmalı, Hâmid'in hatırına Simon en iyi şekilde ağırılanmalı ve ülkesine köyümüzle ilgili güzel hatıralarla dönmeliydi.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 18-21.

2.3.1.5. Mahmut bin el-Mensî (محمود بن المنسي)

Beklenen gün geldi. Sabah erkenden köyün kadınları, kızlar, oğlanlar süslendiler en temiz elbiselerini giydiler, yamalı fakat temiz elbiselerini. Çocukların çoğunun ayakkabısı yoktu ama evden çıkmadan önce ayakların yıkamış ve kurutmuşlardı. Köyün ileri gelenleri ise ütülü elbiseler giymişlerdi. Bazıları için ise bugün diğerlerinden farklı değildi. Günlük işleriyle meşguldüler.

Güneşin yükselişiyle birlikte köyün güzel görüntüsü bozulmaya başlamıştı. Kahvenin önünde oturanların elbiseleri, temiz görüntüsünü kaybediyordu. Sıcak ve ter... Kadınlar evlerin damlarına çıkmış, kahvenin önündeki erkeklere bakıyorlardı. Bütün gözler Hâmid'in arabasının geleceği güney yönüne çevrilmişti

Nihayet kırmızı renkli arabanın parıltısı görüldü. Araba, ağaçların gölgelediği geçiş noktasında aniden durdu. Herkes ona doğru koştu. Kadınlardan zılgıtlar yükseldi. Gelen kral olsa böyle bir manzara görülemezdi. Komutan, Muhtar, subaylar, askerler, bekçiler, köy ileri gelenleri karşılayanların önünde yer alıyordu. Araba böyle bir kalabalığın içinde durmuştu. Hâmid daha arabadan inmeden Komutan kapıyı açtı ve Fransızca “*buyurun*” dedi.

Simon arabadan indi. İşte aydınlığın başkentinden gelen Simon! Komutan önden yürüyerek yolu açıyordu. Hâmid çok yakışıklıydı. Uzun boylu, etine dolgun ve sağlıklı. Ancak Simon o kadar da çekici değildi. Ne güzeldi ne de çirkindi. Zarif, büyüleyici ve baştan çıkarıcıydı. Mavi tüylü bir elbise giymişti. Masmavi gözleri şimşek gibi çakıyordu. Omzundan ince beline doğru sarkan kamerası büyüleyici idi. Aslında köydeki birçok kız ondan daha güzel ve daha çekiciydi. Fakat onda olan, basit ve rahat görüntüsü içinde taşıdığı gururlu ve yüce bir kişilik ruhu idi.¹⁴⁹

2.3.2. Derâvîş'deki Anafolar

2.3.2.1. Hâmid el-Bahîrî (حامد البحري)

Vatana dönüşün mutluluğu, uyanma ile birlikte dağılan bir rüyanın parçaları gibi. Binalar, yollar, kaldırımlar Fransa'dakiler gibiydi fakat günlük hayatın akışı, insanlar farklıydı. Ardımda bıraktıklarım ve şu an gördüklerim! Çoğu başlar açıktı. Fesler, sarıklar, yöresel

¹⁴⁹ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 21-25.

elbiseler dedim? Takım elbiseler ve taralı saçlar... Görünüşte Simon'un halkına benziyorlardı ancak ruh ve davranış! Satıcılar, görevliler ve taşıyıcıların davranışları hoş değildi. Bunu sıcağa ve tere bağladım. Toz ve sinekler havada uçuşuyordu ve her şeyin üzerine konuyordu. Ne kadar kurtarmaya çalışsam da kokan ağızlar, küfürlü sözler, kaybedilen nezaket ve terbiye karşısında kendimi ikna edemedim.

Sürekli Simon'un yüzüne, parlayan gözlerine bakıyordum; ülkem ve halkı hakkındaki tepkilerini görebilmek için. Oysa o, gezmek ve keşfetmenin sevinciyle çılgına dönmüştü.

Yeşil ormanları, güzel tarlaları ardımda bırakmıştım. Şimdi köyüme gidiyordum. Yoldan kalkan tozlar, sararmış ağaçlar, yuvarlanan dikenler; tarlalarda ineklerle, camızlarla yan yana çıplak elle çalışan insanlar... Bakımsız kerpiç evli köyler, kirden kararmış yüzler, kansızlıkları yüzlerinden belli çocuklar, dizanteri... İçimden *"işte benim vatanım!"* dedim. Simon ise ne gariptir ki mutlu gözüküyordu ve bir anda bağırarak şöyle diyordu:

"Hâmid şu düz araziye ve bol suya bak. Sizin ülkeniz kışın bile hep güneşli mi olur? Kar hiç olmaz mı?"

Fakat şunları da diyordu: *"Ormanlar nerede? İnsanların yüzü neden hasta gözüküyor? Neden insanlar makine kullanmaksızın elle çalışıyorlar? Çocuklar neden yalın ayak? ..."* Soruları beni öldürüyordu ve içimden *"bu benim ülkem, bunlar da benim halkım"* diyordum. Yüzümdeki sıkıntıyı görünce de latife yaparak *pardon sevgilim* diyordu. Sonra tekrar sorular sormaya ve fotoğraflar çekmeye devam ediyordu. Keşke beni utandıracak her şeyi çekmese diyordum. Ama elden ne gelir. Gerçek buydu.

Trafik kontrol noktalarında birkaç kez durduk. Arapça bilmemin ve Kahire'den yanıma aldığım evrakların çok faydası oldu. Sürekli yolculuğumuzu açıklamak zorunda kalıyordum. *Küfür Şükür* köyünden geçerken bir şeyler alıp yiyip içmek için bir kahvehanede mola verdik. Köyün kadın ve çocukları etrafımıza toplandılar. Sanki başka bir gezegenden geliyor gibiydik.

Adiliye'de polis noktasında durduk, kötü bir şey oldu sandım. Sonra yaptıkları hoş karşılamadan dolayı içim daraldı. Belki bu sıkıntının asıl sebebi, köylülerin Simon'la karşılaşmaları anında duyacağım utançtı. Simon'un yüzündeki mutluluğu gördüğümde gülümseyerek gizlediğim sıkıntı. İşte bu sarılmak istediğim kardeşim, bu da zamanla boyu kısalmış yaşlı ve cılız annem. Beni öpmelerine izin verdim. Annem Simon'a sarıldı ve

yanaklarından öptü, saçlarına dokundu ve omuzlarını sıkıca tuttu. Simon ürkmüştü. Sonra annem kısık sesiyle kükrer gibi zılgıt attı. Öksürük onu durduruncaya kadar.

İşte kerpiç evleri, dar sokaklarıyla benim köyüm: *Derâvîş!* Ani bir saldırıdan korkar gibi. Yüzleri kaplayan siyahlık, kadınların elbiselerini de renklendiriyor. Yerler çorak, kuru toprak. Evlerin damlarında ot yığınları. Beni çekip buraya kadar getiren yaşadığım rüya. Her şeye rağmen nefret ve kızgınlığı; sevgi ve rahatı onda hissettiğim kalbimdeki yer. Düşündüm de gerçekten Simon gördüklerinden, duyduklarından ve kokladığından dolayı mutlu muydu acaba. Sordum, gözleri parladı ve başını sallayarak halinden memnun bir şekilde “Çoook” dedi.

Fakat ben biliyordum, bir zaman sonra bu sarhoşluğu bitecek ve çok sıkılacaktı. Kardeşim yeni evi yapamadıklarını söylemişti. Mecburen durumu kabullendim. Şimdi köprüyü geçiyor ve eski eve doğru gidiyorduk. Simon mutlu gözüküyordu. Etrafımızdaki insanların heyecanını görünce, kendimi zorlu bir savaştan dönen muzaffer bir komutan gibi hissettim.¹⁵⁰

2.3.2.2. Ahmet el-Bahîrî (أحمد البحيري)

Simon’u banyodan çıkarken gördüm, saçları dağınıktı, sanki ilk sabahındaki gelin gibiydi. Sonra Hâmid banyo yaptı. Evin içindeyken giydikleri kıyafete şaşırmıştım. Hâmid fiyonklu kravatlı ve mavi takım elbiseliydi. Simon ise gri ve kısa bir elbise giymişti. Çok abartılı bir sofraya hazırlamıştık. Simon, Doğu’nun cömertliğinden bahsedip bu kadarının gereksiz ve israf olduğunu söylüyordu. Yemeği nasıl ve hangi sırayla yememiz gerektiğini söylüyor, Hâmid de bize tercüme ediyordu. Bana kalırsa insan gittiği yerin âdetine uymalıydı. Hâmid’e kıyasla kendi görünüşümden, Simon’a bakınca da Zeynep’in görüntüsünden utanmıştım. Bir yandan havanın sıcaklığı bir yandan da çorbanın sıcaklığı ile yünlü elbiseler içinde terliyorduk.

Yemeği nasıl yiyeceğimi bilemedim. Oysa eşim Zeynep sürekli Simon’u takip ediyor, o ne yaparsa aynısını yapıyordu. Kaşığı kaldırınca kaldırıyor, ağzını açınca o da açıyordu. Çok komik gözüküyordu. İnsan bir günde değişemezdi ya. Bir ara Simon bıçağı hindi buduna saplamaya çalışırken koltuk altındaki uzamış sarı kıllar gözüksü. Tiksindim. Benim

¹⁵⁰ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 27-31.

gördüğümü Zeynep de gördü ve alaycı bir şekilde gülümsedi. Hâmid anlamasın diye onu gözümle uyardım. Şaşırmıştım. Nasıl olur da Simon gibi medeni biri başka bir ülkeye giderken koltuk altlarını temizlemezdi!

Yemekten sonra Hâmid’le salona geçmiştik. Simon, bizim de yemeğin kaldırılmasına yardımcı olmamız gerektiğini söylüyordu. Hâmid cebinden küçük bir cüzdan çıkardı ve evin ihtiyaçları için yüz cüneyh verdi. İşlerimi, babamın nasıl yaşayıp nasıl öldüğünü, tek tek akrabalarımızı, kısaca köyde ne olup bittiğini bütün ayrıntılarıyla soruyordu. Bir yandan da soldan sağa doğru bir şeyler yazıp karşısına rakamlar koyuyordu. Tekrar cebinden para çıkartarak şu filanın şu filanın diyerek saymaya başladı ve söylediği kimselere vermem için bana verdi. Yakınlarını unutmuyor, onlara cömert davranıyordu. Fakat ben içimden bu kadar parayı saçtığı için onun deli olduğunu düşünüyordum. Oysa ben bu parayı dükkânımda değerlendirebilirdim. Böyle yapmaya karar verdim. Ama o bilmeyecekti.

Teyzelerinin yanında kalan üç küçük oğlum ve iki kızım onu görmeye geldiler, elini öptüler. Onlarla sohbet etti her birine beş cüneyh para verdi. Kızlarımı nahiyedeki okula göndermem gerektiğini, bunu takip edeceğini, liseden sonra da Fransa’da okumaları için ne gerekiyorsa yapacağını söyledi. Gözlerim dolmuştu. Ne de olsa ben onun kardeşiydim. Simon onları görünce sevincinden çılgılık attı ve onları öptü. Artık çıkmaları gerektiğini işaret ettiğimde yaptığım şeye kızdı. Çocuklar teyzelerinin yanına gitmek üzere dışarı çıktıklarında arkalarından giderek ellerindeki parayı aldım. Kaybetmesinler veya Zeynep bir ihtiyacı için üzerine yatmasın diye. Paradan teyzelerine bahsetmemelerini de tembihlemiştik.

Oturma çok uzamıştı. Simon Hâmid’e gözüyle işaret etti ve odalarına çekildiler. O kadar yağlı yemekten sonra... Ben de Zeynep’i arzuluyordum. Annemi tavukları yememesi için dışarı yolladım. Zeynep de daha önce hiç görmediğim şekilde üzerime geliyordu. Ben ise onda Simon’u hayal ediyordum.¹⁵¹

2.3.2.3. Muhtar (العمدة)

Unutulmaz bir gece hazırlamıştım. Halıları, minderleri balkona serdik; on adet lambayla aydınlattık. Nahiyedeki bir döşemeci gereken her şeyi en güzel şekilde hazırladı. Halılar, gümüş tabaklar, fincanlar... Ben, komutan, nahiyenin ileri gelenleri, subaylar ve Derâvîş’in

¹⁵¹ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 31-36.

ileri gelenleri hep birlikte bekliyorduk. Simon kocası Hâmid ve Ahmet’le birlikte geldi. Sırtı yarıya kadar açıktı ve saçları ceylana benzeyen boynunun üzerine toplanmıştı. İri göğüsleri gözüktüyordu ve kırmızı elbisesinin uzunluğu dizüstüne kadardı. Dışarda gençler bağrışıyordu. Bir an için onları ifsat edeceğini, iffetli kızlarımızı, örtülü kadınlarımızı fitneye düşüreceğini düşündüm. Ama elden ne gelir, ülkesinin durumu buydu. Kişi nasıl yetişirse öyle yaşardı. Üstelik misafirdi. Hâmid’i içimden hakir görüyor, “*değişim*” diyordum.

Simon, buradaki tek kadındı, bir de dansöz vardı. Kim karısının böyle bir yere gelmesini kabul ederdi ki! Hep birlikte bir sofranın etrafına oturduk. Komutan herkesin oturacağı yeri belirledi. Ben tam Simon’un karşısına oturdum. Diğer ileri gelenler de başka sofralara oturdular. Altmış kadar çatal, bıçak ve kaşık getirtmiştik. Simon, çatal ve bıçağı çok maharetli bir şekilde kullanarak yemeğini yiyordu. Hâmid, komutan, subaylar, doktor ve mühendis de öyleydi. Ancak ben yapamıyordum, bunu doyunluğa vererek gizlemeye çalıştım. Diğerleri ise elleriyle yiyor, yağlar parmaklarından damlıyordu. Ağzılarını tıka basa doldurup çiğniyorlar ardından da geçiriyorlardı...

Simon çok yemedi, ağzını silerek elini yıkamak için izin istedi ve ayrıldı. Diğerleri ise aç karınlarını doldurmaya devam ettiler. Balkona geçtik. Mango dolu bardaklar, çaylar ve kahve fincanları etrafımızda dönüyordu. Şair İbrahim ney sesi eşliğinde aşk şarkıları söylemeye koyuldu. Sonra çingene dansöz geldi. Bu gece için hususi olarak getirtmiştik. Masanın üzerine çıktı ve ney ve tar eşliğinde dans etti. Bu arada Simon, komutan ve Mahmut bin el-Mensî ile Fransızca sohbet ediyordu.

Hâmid kelimenin tam anlamıyla cömert biriydi. Beni ve komutanı yanına çağırarak yüzlerce cüneyh verdi. Komutan’ın polisler vermesi için; benim de bekçilere vermem, köyün ıslahı ve karşılama giderleri için. Ayrıca dışarıda bağrışıp Hâmid’e dua eden fakir insanlara dağıtmam için sadaka verdi.

Ne kadar da çok para dağıtmıştı. Oysa bununla zamanla değerlenecek araziler alabilirdi. Evet, Hâmid beş parasız bir şekilde köyünden ayrılmış, yedi deniz aşmış, cömert ve yüce biri olarak tekrar dönmüştü. Bir an için onun burada kalmasını arzu ettim. Ama sonra benim yerimi alacağından, ailesinin benim ailemden daha zengin olacağından korktum. Seviyor muydum, yoksa tiksiniyor muydum bilemedim!

Bu geceki eğlence de böyle bitti. Simon onlarca fotoğraf çekti. Fransa’ya gidince bize de gönderecekti. Simon ayrıldı, hayali benimle kaldı. Sanki o Cennet’ten bir huri idi. Ya da

denizden çıkan bir cindi, Hâmid'in arkadaşı şeklinde gelerek köyümüze musallat olmuştu. Evime geldim. Karım hiç âdeti olmadığı şekilde süslenmiş ve kokular sürünmüştü. Ama ne zaman? Yirmi beş yıldan sonra! Sırtımı döndüm, o an gözüme tam bir inek gibi göründü.¹⁵²

2.3.2.4. Ahmet el-Bahîrî (أحمد البحيري)

Hâmid ve Simon Derâvîş'deki varlıklarıyla bana, anneme ve Zeynep'e çok zarar verdiler. Derâvîş'in çocukları sanki birer şeytandı. Evimin duvarlarına küçük tuvaletlerini yapmaya devam ediyorlardı. Sokaktaki aydınlatma lambalarını kırdılar, köy yine o eski karanlık gecelerine geri döndü. Zeynep'in Hâmid'e meftun olduğunu düşünüyordum. Simon'la rekabet halindeydi. Onun hizmetine koşuyor, gülümsüyor, yakın davranıyordu. Tıpkı Simon'un kullandığı Fransızca kelimeleri taklit ediyor, ne dediğini anlamadığı halde Simon'un sözlerine “*vıy madam*” diye cevap veriyordu. Bazen isteklerimi geri çeviriyor, yorgun olduğunu söylüyor, Simon'u taklit etmeye çalışıyordu. Şayet Simon'un tepkisinden, Ahmet'in beni küçümsemesinden korkmasaydım, onu eski haline geri döndürmek için dövme, ağzını yüzünü kan içinde bırakmayı bile düşündüm. Annem ise bizim bu halimize kabir cinleri gibi gülüyordu.

Simon'a aşk derecesinde hayran olduğumu hissederse Hâmid'e ilgi duymaktan vazgeçer, beni kıskanır sanmıştım. Oysa Simon'un beni önemsemediğini biliyordu ve bir keresinde Hâmid gibi olmadığım için beni kınamıştı. Tokat attım, ağlamadı bile, gidip salona oturdu, onları dinlemeye koyuldu.

Annem ise her zamanki gibi öğle gelince kümes duvarının yanındaki gölgelikte uykusuna dalıyor ya da evin damında karnı üzere yatıyor, yoldan geçenleri izliyor, ileride yiyeceği tavuklarına yem atıyordu. Kulakları iyi duymadığı için yüksek sesle konuşuyor, Hâmid duyacak diye korkarak onu uyarıyordum. Simon'un onu deli zannetmesinden korkuyordum. Bir keresinde Simon'a kendinin cinlendiğini bile söylemişti. Bazen birine ağlar gibi başını sallıyordu.

Hâmid bütün dengemi bozmuştu. Evet, o kardeşim olduğunu söylüyordu ve ben bundan gurur duyuyordum. Nahiyyede, köyde itibarım artmıştı. Ama yine de onu kardeşim gibi hissedemiyordum. Çünkü hiçbir ortak hatıramız yoktu. Asıl gurbette olan bendim sanki.

¹⁵² Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 36-40.

Annem bıkmadan usanmadan herkese onu anlatır dururdu. Dişleri dökülmüştü, sanki bir yaşındaki çocuk gibiydi.

Bir gün dükkândan gelmiştim. Komşu kadınlar ve çocuklar evimizden yükselen yabancı müziği dinliyorlardı. Çocukları kovdum, kadınlara da evlerine girmelerini söyledim. Dans ediyorlardı, annem ve Zeynep de anahtar deliğinden onları izliyordu. Ben gelince çıktılar. Anahtar deliğinden ben de baktım. Başını Hâmid'in göğsüne koymuş dans ediyorlardı. Dışarı fırladım, kendimi atacak bir ağaç gölgesi aradım. Kalbimden geçenleri haykırmak için. Simon'u bütün kalbimle seviyordum ve ondan önce hiç kimseyi sevmemişim. Kardeşimle Simon'un arasında kalmıştım. *"Belki onların ilişkisi de bizimki gibidir"* dedim. Duvarların ve kalplerin gizlediğini kim bilebilirdi ki.¹⁵³

2.3.3. Mahmut bin el-Mensî'nin Günlükleri

2.3.3.1. 10 Ağustos Cuma

Hâmid bugün bazı ithalat anlaşmaları yapmak için arabasıyla Kahire'ye gitti. Beş gün sonra köye dönecek ve eşi Simon'la gelecek cuma dönüş yolculuğuna çıkacaklar.

Arabaya binmeden önce Simon'la vedalaştı. Onu kardeşi Ahmet ve bana emanet etti. Onun rahat etmesi çevreyi gezmesi için elimden geleni yapacaktım. Gerekli harcamalar için cebimi doldurdu. Böyle bir sorumluluğu üstlendiğim için mutluydum. Onun için saati saatine bir program yapmalıyım, tıpkı günlüğüm gibi. Hâmid, fırsat buldukça Ahmet'in de bize katılabileceğini söyledi. Simon boynuna sarıldı, öptü ve mendilini sallayarak onu uğurladı. Ahmet bu manzaradan dolayı kahve önünde oturanlara karşı utanıyordu.

Simon, benimle tarla yolunda kısa bir yürüyüş yapmak istediğini söyledi. Hâmid'in gitmesine sevinmişti, böylece resmiyetten kurtulacak, özgür bir şekilde köyü ve insanları tanıyacak, çevreyi gezebilecekti. Dil konusundaki sıkıntıyı giderebilmek, kaynanası ve Zeynep'le iletişim kurabilmesi için mümkün olduğu kadar yanında bulunmam gerektiğini söyledi. Herhangi bir işim olmadığını, emrinde olduğumu söyledim. Tarla yolunda eve dönüyorduk; başı öne eğikti ve dalgındı, kendini yabancıların ortasında yalnız hissediyordu. Veda ederken salladığı beyaz mendilin bir ucuyla gözündeki yaşı sildiğini gördüm. Başını

¹⁵³ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 41-45.

kaldırdı ve güldü. Bu gece yalnız kalacağını, Zeynep ve kaynanasını iyice tanımak istediğini söyledi ve ayrıldı.

Geçen hafta bütün olanları günlüğüme yazmadığıma üzülmüştüm. Galiba olayların akışına, Simon'un büyüüne kaptırmıştım kendimi. Ama neler olup bittiğini hatırlıyordum: Hâmid ve eşi için kendi evlerinde, komutanın, diğer ileri gelenlerin evlerinde kahvaltılar, öğle, akşam ziyafetleri, çay sefaları düzenlenmişti. Ben bu davetlerde hep kenardaydım.

Simon'la yaptığımız gezilerden en ilginç Mansûra'daki İbnu Lokman'ın evine yaptığımız ziyaret idi. Simon geçmişte Fransa Kralı'nın hapsedildiği hapishaneyi görmek istedi. Grup halinde oraya gittik. Şeceretü'd-Dûr'un kocası ölünce ona ne yaptığını anlattık. Arabaya doğru ilerlerken Simon bana doğru eğilerek dedi ki: “*Gerçekten gardiyan Sabîh, kralı hadım etmiş mi?*” Halkının bizim hakkımızdaki inançlarını ortaya çıkaracağından çekinerek bilmediğimi söyledim. Ancak “*tavâşî (الطواشي)*” kelimesinin anlamını, Fransızcadaki karşılığını ısrarla öğrenmek istedi. İçimden bu sözü (القيد باق، و الطواشي صبيح) söyleyen şaire lanet ettim.¹⁵⁴

Onun milleti tarafından yapılan katliamdan bahsetmek istedim. Sadece Derâvîş'deki savaşta öldürülen on yedi bin kişiyi, karınları deşilen hamile kadınları, sopayı arkasından sokup boğazından çıkartmak suretiyle öldürülen ördekleri, tavukları... Napolyon'un ordusu tarafından tamamen yok edilen köyleri... Fakat ben onun misafir olduğuna dikkate aldım. Onun bir günahı yoktu. Gerçi bana sorular sorarken yüzünde herhangi bir nefret ya da kin belirtisi yoktu. Ama kim bilebilirdi ki, bu bir Avrupalının yüzüydü, gerçek düşüncelerini gizleyebilirdi. Fakat neden onun hakkında zanda bulunuyordum ki, sonuçta bu günahı.

Geçen salı komutanın evindeyken, Hâmid çok içmişti, hayatını anlatmaya başladı: Derâvîş'den kaçışından, bir vapurda bulaşıkçı olarak çalıştığından; gezdiği limanlardan, ülkelerden bahsetti. Sonunda Paris'te bir Cezayirlinin kahvesinde garson olarak çalışmıştı.

¹⁵⁴ Burada bahsedilen olay 1250 yılında gerçekleşmiştir. Fransa Kralı 9. Saint Luis haçlı ordusuyla önce Dimyat'ı ele geçirir ardından Kahire'ye yönelir. Ancak etrafı kanallarla çevrili bir bölgede, Nil'in sularının kabardığı bir dönemde olması ve salgın hastalık nedenleriyle haçlı ordusu yenilir. Ordusunu kaybeden Luis etrafındaki soylu şövalyeleriyle birlikte esir edilir. Şeceretü'd-Dûr ise, onu esir eden kadının adıdır. Kocası son Eyyubî hükümdarı Melik Salih'in ölümü üzerine kendisini “Emîretü'l-Müslimîn” (Müslümanların kadın hükümdarı) ilan eden cesur bir kadındır. İbnu Lokman'ın evi, Luis ve adamlarının bir ay süreyle hapsedildiği yerdir. Kral daha sonra Dimyat şehrinin yeniden inşa edilmesi ve fidye karşılığı serbest bırakılır. Tavâşî (الطواشي) kelimesinin anlamı “erkekleri kısırlaştıran” demektir. Şairin sözü, kralın hapishanede kaldığı süre içinde Sabîh tarafından kısırlaştırıldığını anlatmaktadır: القيد باق، و الطواشي صبيح (Zincir kalıcıdır, kısırlaştıran Sabîh'dir). Bkz. Philip K. Hitti, **İslam Tarihi**, C: 4, Çev: Salih Tuğ, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1981, s. 1052-1054.

Dün sahildeki villadaydılar. Yanlarına gittim. Balkonda oturuyorduk. Hâmit aniden dalgalı denize daldı, boğulmasından korktum. Simon korkulacak bir şey olmadığını, onun balık gibi yüzebildiğini söyledi. Biraz sonra tekrar aramıza döndü. Birbirlerine yakışıyorlardı. Onları izlerken içimden Hâmid'i kıskanıyordum. Ne kadar da yakışıklıydı. Belki de çok şarap içtiğinden; domuz eti, sebzeler, zengin vitaminlere sahip meyveler yediği için böyleydi. Ama bu onun şanslıydı, macera dolu bir hayatı seçmişti. Bu yol onu fakirlik, hastalık ve ümitsizlik ateşinin içine de atabilirdi. Onun durumunu anlayamıyordum. Köyümüzün bir çocuğu olduğu halde, tam olarak o da bizi anlayamıyordu.

Dün sahilden birlikte döndük. Evime geldiğimde tıp fakültesinden beklediğim mektubu gördüm. Başarımdan dolayı beni ücretsiz olarak öğrenciliğe kabul ediyorlardı. Bugün söylemeyi unutmuştum ama yarın mutlaka bu haberi söylemeliydim. Paris'te yaşamayı, orada okumayı hayal ediyordum: İsterlerse bana burs bulabilirlerdi, bana maddi yardımda bulunabilirlerdi. Ben de onlara hayatım boyunca minnettar kalırdım. Ama bunları açıkça istememeliyim. Önemli olan Simon'un benden memnun kalması ve beni sevmesi. O istedikten sonra sorun yoktu. Hâmid'e söylemesi yeterliydi, hatta buna bile gerek kalmayabilirdi; çünkü o bir gazeteciydi ve Paris'te nüfuzu vardı... Temiz, akıllı ve sevecen olmalıydım. Derâvîş'de hiç işime yaramayacak özellikler.¹⁵⁵

2.3.3.2. 11 Ağustos Cumartesi

Onunla Derâvîş dışında birlikte geçirdiğimiz ilk gün. Yaya geziyorduk. Simon çok kısa bir tişört ve annemin iç çamaşırından daha kısa bir pantolon giymişti. Terkedilmiş bir havuz kenarındaki firavun inciri ağacına gittik. Fotoğraflar çekti, ağacın üzerine çıktı. Kamışlığı ve meyve bahçelerini gezdik, ilk kez köyümüzün yanından geçen nehri gördü ve daha önce getirmediğim için bana kızdı. Hayran kalmıştı, fotoğraflarını çekti ve düğmelerini çözmeye başladı. Ne yapmak istediğini sorduğumda nehirde yüzeceğini söyledi. Suyundan hastalık kapabileceğini söyleyerek uyardım. Bu duruma üzüldü nehir kıyısındaki ağaçların, kuşların resimlerini çekmeye koyuldu.

Tarlalarda çalışan insanlarla görüştük, bizlere salatalık ikram ettiler, közde mısır pişirdiler. Simon'la sohbet ettiler. Bazılarının sözleri uygunsuz olduğu için Simon'a tercüme edemedim. Ayrıldıktan sonra yolda bana, fakir olmalarına rağmen cömert olduklarını

¹⁵⁵ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 47-54.

söyledi ve neden alet kullanmadıklarını sordu. Cahillikten, fakirlikten, İngiliz sömürgesinden vb. dedim. Üzüldü, sanki bütün bunların tek sorumlusu oydu.

Nahiyenin tepelerine gelmiştik. Sanki dünyayı keşfetmeye çalışan bir gezgin gibiydi. Dünyayı ilk kez gören bir çocuk gibi davranıyordu. Rahvan lokantasında balık yedik, yemeğin üzerine bira içti, beni de içmeye zorladı. Sarhoş olmuştum, onu sevdiğimi bile söylemiştim. Güneş batıyordu. Köye nehir yoluyla bir kayığa binerek döndük. Evime gittim ve biranın etkilerini giderdikten sonra tekrar yanına gittim. Yarın Paris’e göndermemi istediği bir mektup yazıyordu. Birlikte müzik dinlerken birden kapı açıldı ve Ahmet içeri girdi. Simon akşam yemeğini evin damında yemek istediğini söyledi. Halılar, yastıklar serildi; güzel kokular yerlere serpildi. Simon sarı bir ay gibi sofraya oturdu, bizler de çevresine dizildik. Yemekten sonra Simon büyük bir zarf içinden ailesine ait fotoğrafları çıkarttı, oğlunun, kızının resimlerini gösterdi. Hâmid’in annesi torunlarının güzelliklerine hayran kalmıştı.

Kötü bir şeylerin olacağını hissediyordum. Ahmet ve eşi Zeynep’in kıskançlıkları her hallerinden belliydi. Simon’a belli etmemeye çalışıyordum. Sonra beklenmedik bir şey oldu. Simon dizleri üzerine oturarak bana dedi ki:

“–*Mösyö Mahmut, ayağımla sen mi oynuyorsun?*”

O anda afalladım ve Ahmet’e baktım. Sonra “Hayır” dedim. İşte o anda Ahmet’e bakarak dedi ki:

“–*Ona söyle ben Hâmid’e sadığım*”

Bunu yapamayacağımı, eşi Zeynep’in anlayabileceğini söyledim. Çok hassas olduğumu belirterek bizim dilimizle “*ayıp*” dedi... Daha önce hiç söylemediği kelimeleri konuştu. Ahmet izin isteyerek uyumaya gitti. Simon yalnız kalınca güldü ve “*Böylesi daha iyi*” dedi.¹⁵⁶

2.3.3.3. 13 Ağustos Pazartesi

Dün günlük yazamadım, çünkü çok yorgundum. Dün Simon beni köydeki evlere götürdü. Ben onu değil, o beni gezdiriyordu. Adamlarla, kadınlarla, çocuklarla konuşuyordu. Birçok

¹⁵⁶ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 54-62.

resim çekti. Paris’te çalıştığı gazetede Derâvîş hakkında yazacağını söylüyordu. Dün bir kadının kendisine gelerek kızı gözleri için ilaç istemişti. Kızın saçları çok kirliymiş, onu banyoya götürmüş saçlarını şampuanla yıkamış, gözüne ilaç dökmüş. Dehşete kapılmıştı. Bana bağırarak şöyle dedi:

“–*Düşünsene mösyö Mahmut, kızın saçlarında haşereeler vardı.*”

Utandım, fakir olduklarını söyledim.

“–*Sen diyorsun, suyunuz bol! Nil nerede?*” diyerek bana tepki gösterdi.

Eve döndüğümde annem boşuna vakit kaybettiğimi, Fransız’ın beni ifsat edeceğini söyledi. Kızarak çıktım, Muhtar çağırmıştı, eşi ve Simon’la birlikte oturuyorlardı. Gece geç vakte kadar yenildi içildi, hüznü şarkılar keder dağıttı. Köyün berberi ve ebesi Nefise Hanım oynadı. Katliam için söylenmiş mersiyeler okudu. Simon çok beğenmişti, sözleri tercüme ettim o da yazdı. Yarın evde kalıp çalışacağını, yazması gereken şeyler olduğunu söyledi. Muhtarla birlikte evine götürdük.

Bugün öğleden bir saat önce kahveye gittim. Kadınların, çocukların Simon’un kaldığı evin önünde toplandıklarını gördüm. Simon çocukların gözlerine damla döküyordu. Beni görünce yardım etmem için yanına çağırdı. Ahmet alaycı bir tavırla oturmuş gülüyordu. Yerde birçok ilaç şişesi vardı. Simon onları çocuklar için nahiyyeden aldirtmişti. Öğle yemek vakti yaklaşmıştı. Ahmet davetsiz gelenleri kovdu ve kapıyı kapattı.¹⁵⁷

2.3.4. Kuşatma

2.3.4.1. Ahmet’in Annesi

Pazartesi günü köydeki bazı hanım arkadaşlarım gelmişti, evin damında oturuyorduk. Oğlum Hâmid’in Fransalı eşini görmek istediler. Ancak Ahmet ve Hâmid ona karışmamamızı, istediğini yapmakta özgür olduğunu tembihlemişlerdi. Kadınlar onun hakkında ileri geri konuşuyorlardı. Bir ara torunlarımızın Müslüman olup olmadıklarını sordular. Zeynep gülerek, oğlanın babası gibi Müslüman, kızın ise annesi gibi Hristiyan olacağını söyledi. Hep birlikte güldüler. Zeynep’e kızdım ve bu nasıl olur dedim. Biri “*kim ona tertemiz Müslüman kızları bırak ta git bir Hristiyan kızla evlen dedi*” diye çıkıştı.

¹⁵⁷ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 62-65.

Beynim kaynıyordu. Vaizin karısı Nazire hanıma bunun dini hükmünü sordum. Oda bunun caiz olduğunu, ancak Müslüman'la evlenmenin daha iyi olduğunu söyledi... Gittiler.

Simon sanki köyün doktoru olmuştu. Tabii ev kirlendiği için Zeynep kızıyor, ardından küfrediyordu. İkinci vakti ebe Nefise Hanım bana geldi. Kulağıma fısıldayarak Simon'un koltuk altını ve mahrem bölgesindeki kılları temizlemediğini söyledi. Doğru söylüyordu. Yemek yerken ben de görmüştüm. Ayrıca onun bizim kızlarımız gibi sünnet olmadığını söyledi. Nereden bildiğini sorduğumda ülkesinin âdetinin böyle olduğunu söyledi. Yarı aklımla ona dedim ki: *“Ülkesindeki âdet budur, Hâmid de onu bu haliyle kabul etmiş, sevmiş.”* O an kulağıma eğilerek, sünnet olmayan kadınların, erkeklere karşı aşırı istekli olacaklarını her fırsatta ihanet edeceklerini söyledi. Zaten ona göre, Simon evlenmeden önce bunu defalarca yapmıştı, şimdi erkekleri peşinden koşturuyor, onlara karşı gülüyor, her eve girip çıkıyor, kahveye oturuyor, içki içiyordu...

Ona inanmak istemedim, *“belki küçükken ya da evlendikten sonra sünnet olmuştur, onun her erkeğe teslim olması mümkün değil”* dedim. Güldü ve *“su vaftizi yalanlıyor, işte kuyu işte örtüsü”* dedi. Gerçeği öğrenmemiz ve gerekirse bunu bizim yapmamız konusunda beni ikna etti. Dedikleri kafama yatmıştı. O utanacağı için söyleyemeyecek, Hâmid de öğrenemeyecekti...¹⁵⁸

2.3.4.2. Zeynep

Bu hikâye bana bir saklambaç oyunu gibi gözüktü. İçimden şöyle dedim: *“Hâmid olanları öğrenince bir şey yapamaz, önce biraz kızar sonra razı olur, unuttur gider. Üstelik eşinin benden daha üstün ve daha temiz olmadığını; Mısırlı kızların Batılı kızlardan bin kat daha iyi olduklarını anlar. Aynı şekilde Ahmet de benim o zayıf, kemiksiz Simon'dan daha üstün olduğumu anlar. Bütün fakirliğine ve cahilliğine rağmen benim gibi birine sahip olduğu için şükretmesi gerekir...”*

Ahmet yatsı namazı için camiye gitmişti. Ben, kayınvalidem, Nefise Hanım, Ümmü Halil ve Ümmü İbrahim evin damında idik. Fransalı ise odasında müzik dinliyor, avukat gibi yazıp duruyordu. Onu kıskanıyordum. Dünyada benden daha şanslı idi. Kocasını kocamdan üstündü, çocukları daha güzeldi. Şimdi içimde yanan ateşi dindirmenin zamanı gelmişti. Damdan

¹⁵⁸ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 67-74.

sessizce indik, en önde ben vardım. Kapıyı açtım, dans ediyordu, görüntüden ürkmüştü. Yüzümden ve ardımdaki kadınların görüntüsünden ne kadar da korkmuştu. Ne dediğimi anlamıyordu zaten. “*Misafirlerin var*” dedim. Anlaşılmaz bir şeyler söyledi. Bizi selamlıyor ya da küfrediyordu. Nefise güldü. Simon müziği kapattı. Kapının kapandığını duyunca aniden döndü. Çevresini sardık, çıkacak bir yer aramak için etrafına bakındı. Onu tuttuk, bağırdı ve direndi. Avucumla ağzını kapattım. Yere yatırdık ve gömleğini sıyırdık. Altına herhangi bir şey giymemişti. Onu iyice tuttuk, sekiz elden kurtulabilmek için var gücüyle mücadele etti. Nefise dedi ki: “*Size demedim mi?*” Nefise önce makasla sonra da siyah bal ağdası ile kılları temizlemeye koyuldu. Kayınvalideme dönerek, “*Bak! Ben sana sünnet olmamıştır demedim mi?*” dedi.

Simon ellerimizin arasında titriyordu. Nefise sünnet olması fikrini ortaya attı... Göğsünden çıkarttığı şişedeki eteri pamuğa döktü ve pamuğu Simonu’nun burnuna tuttu. Gözleri korku doluydu, onu bırakmayı, uyandırmayı düşündüm, kendimi onun yerine koydum. Fakat onun bütün ruhu ve vücuduyla Hâmid’in ilgisini çektiği aklıma geldi... Olan olmuştu, bu işi tamamlamalıydık...

Cebinden usturayı çıkarttı ve diğer elindeki şeyi ona sürterek keskinletti. Birden kan fişkırmaya başladı, daha önce hiç böyle kan görmemiştik. Nefise kanamayı durdurmak için elinde ne kadar pamuk varsa bastırdı, fakat pamuk zavallıdan akan kanın içinde kayboluyordu. Nefise kendi şalını, Simon’un şalını ve eline geçen ne varsa kanayan yere bastırdı. Kan durmuyor, bezler kan denizinde boğuluyordu. Kaynanam yanaklarına vurarak çığlık attı: “*Vay başımı gelenler.*”

Nefise’nin ve diğer kadınların yüzleri sarardı. Korkulu seslerimiz birbirine karıştı. Simon kendine olanları bilmeden uzanmış yatıyordu. Nefise bize çıkışıp bağırdı ve benden kahve, fırın toprağı, kızıl toprak getirmemi istedi. Dediğini yapmak için tökezleyerek, sağa sola çarparak çıktım, dizlerim titriyordu.

İstediklerini getirdim. Avuçlayarak üzerine koydu ve bekledik. Biraz kan çıktı, sonra durdu. Onu yatağa kaldırmak istedim. Nefise yaranın kuruması için yerinde bırakmamızı söyledi. O anda hiç unutamayacağım manzarayı gördüm: Kaynanam ne olduğunu anlamıştı, usturayı aldı ve Nefise’ye doğru yöneldi. Nefise odadan ve evden dışarı kaçıyor ve arada geriye dönerek şöyle diyordu: “*Ben bir şey yapmadım, bir şey görmedim.*” Sırtını dayadığı kapının açılmasıyla yere düştü. Sonra da kalkıp koşarak kaçtı gitti. Ümmü Halil kalmaya devam ederek dedi ki: “*Ey Hâmid’in annesi, sabırlı ol. Ona kötü bir şey olmayacak. Ona ve bize ne*

olursa Allah'tandır.” Kaynanam ona doğru döndü, Ümmü Halil arkasını dönerek kaçtı. Ben, o ve Simon yalnız başımıza kalmıştık. Kaynanam pencereyi açtı, usturayı bahçeye fırlattı, ardından pencereyi tekrar kapattı. Bana döndü ve saçından çekti, beni sallamaya başladı, karşı koyamıyordum, sanki beni o an öldürecekti. Beni bıraktı, yanaklarına vurdu ve Simon'un kafasının yanına oturdu. Bağdaş kurdu, kafasını kaldırdı ve dizinin üzerine koydu. Aşağı doğru eğildi ve alnından öptü. Yanık bir şekilde ona dedi ki: *“Ey sevdiğim, ey kızım.”* Öne arkaya sallanarak şöyle diyordu: *“Ülkenden kendi ayaklarınla geldin, bu acıyı tatmak için.”* Bana kızgın bir şekilde baktı ve dedi ki: *“Sen? Neden böyle duruyorsun? Neden bana engel olmadın? Ben yaşlandım, bunadım. Fakat sen gençtin, akıllıydın, hıh! Akıllı? Ondan nefret ediyordun, sen, Nefise ve Ümmü Halil. Hepiniz. Hepiniz...”*

Bağırarak *“koş soğan kes, kolonya getir, onu uyandır Zeynep”* dedi. Koştum, soğan kestim, kolonya getirdim. Onu bana birkaç elbise ve bir el çantası ile birlikte o hediye etmişti. Kolonya koklattım, alnına, yüzüne sürdüm... Simon başını hareket ettiriyordu. Gözlerini biraz açtı, bana baktı, tam karşısındaydım. Sönük kısa bir bakış. Sonra başı yana yattı. Gözleri açık kaldı. Bağırdım: *“Öldü. Öldü...”*¹⁵⁹

2.3.4.3. Komutan (مأمور)

Olaya hemen müdahale etmem gerekiyordu. Bu nasıl bir felaketti. Eğer Muhtar telefonla bu haberi verdiğinde karşımda olsaydı onu vururdum. Böyle bir şey tatlı, nazik Simon'a nasıl yapılabilir? Hem de benim bölgemde? Biz nasıl bu kadar en alçak bir seviyeye düşebildik?

Doktoru yanıma aldım, yolda bütün olanları anlattım. O ne yapması gerektiğini düşünürken, aklıma Muhtar, köy ileri gelenlerini, Ahmet'i tutuklayıp ölünceye kadar dövmek geldi... Kendi kendime sordum: *“Neden güzel olan her şeyden nefret ediyoruz, onu ellerimizle yok ediyoruz? Köyü aydınlatan lambaları. Simon? Ah zavallı Simon! ... Hâmidin acısını paylaşıyorum, ama o kendini teselli edebilecek mi? Kendi ayaklarıyla, sonsuza dek sürecektir bir acıyı tatmak için geldi. Keşke hiç gelmeseydi. O zaman bu olanlar olmazdı...”* Sanki çıldırmıştım.

Doktorla ne yapmamız gerektiğini konuştuk, bu olay hiç duyulmamalıydı. *“Bu nasıl olacak?”* dedi. *“Sen tabipsin, binlerce ölüm sebebi biliyorsun, hayatın kendisi bile bir ölüm*

¹⁵⁹ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 74-80.

sebebi” dedim. “Adalet?” dedi. “Felaketi düşün, Mısır’ı düşün, hükümetin konumunu düşün...” dedim. Hiç kimsenin haberi olmayacağını, Hâmid’e de cenazeyi gömdükten sonra haber vereceğimizi söyledim...

Köye geldik, doktor benimle indi, yardımcı subay ve asker de beni takip ediyordu. Köylü evin önünde toplanmıştı. Herkes olup biteni biliyordu. Herkesin evlerine gitmesi için emir çıkarttım. Askeri ve bekçileri bu emri zor kullanarak uygulamaları için gönderdim. Gerekirse döveceklerdi. Eve girdim. Muhtar başını eğmiş oturuyordu. Küfrederek bağırdım, ayağa kalktı, yüzüne bir tokat attım. Ahmet yıkılmış bir halde duruyordu. Kafasını koparmak istedim, yüzüne tükürdüm, silmedi bile. Doktor içeri girdi ve kapıyı kapattı. Salonda dolanıp duruyordum. Doktor odadan çıktı, yüzüme bakarak “ölmüş” dedi. Bir kâğıt yazdı ve bana sunarak “Bu defn izni” dedi. Herkes duysun diye yüksek sesle “nasıl ölmüş?” dedim. “Ani bir kalp krizi sonucu ölmüş” dedi. Muhtara “marangozu çağır, bir sandık hazırlasın, bu gece onu aile kabrine gömeceğiz” dedim. Sonra Ahmet’e dönerek dedim ki: “Duydun mu beni? Aile mezarına. Sen, annen, karın ve bütün Derâvîş daima hatırlasın diye. Ey çingene.”

Ahmet, reddedercesine “Sanduka? Yıkamadan?” dedi. Yüzüne karşı bağırdım ve “sus” dedim. Sustu. Nefise’ye ne yapacağımı düşünmek üzere oturdum. Her ne kadar sebep ilan edilmiş olsa bile cezasını çekmeliydi... Salonda yalnız kalmıştık. Doktoru yanıma çektim ve fısıldayarak “Söyle bana, gerçek ölüm sebebi ne imiş?” dedim. Doktor dalgındı, yüzüne yansıyan dehşet ve ıstırap içinde dedi ki:

“Evet. Âh... Bizim ölümümüz mü, yoksa onun ölümü mü?” (Ağustos 1970)¹⁶⁰

2.4. Romandaki Kişi ve Karakterler

Gerçek dünyayı yansıtmak iddiasında olan romanda insan ya da insan özelliği kazandırılmış herhangi bir figür, eşya ya da hayvan karakter olabilir. Romandaki bu karakterler özü itibarı ile kurmaca olan bu vakanın kadrosunu oluştururlar. Genellikle kahramanlar insanlardan seçilir ancak bazı romanlarda kavram ve eşyalar da kahraman olarak romanda rol alırlar. Romanda rol alanlar kadın, erkek, yaşlı, genç, bebek, robot, bilinen veya bilinmeyen her türlü yaratık bir kişidir, bir figürdür.¹⁶¹ Örneğin Cengiz Aytmatov’un *Gülsarı* romanında kahraman bir at, Peyami Safa’nın *Matmazel Noraliya’nın Koltuğunda* ise bir koltuktur.

¹⁶⁰ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 80-85.

¹⁶¹ Fatih Tepebaşılı, *age*, s. 45.

Romandaki kişilerin karakterleri önceki dönemlerde genellikle anlatıcının tasvirleriyle belirlenir. Ancak modern romanda karakterler daha çok dramatik yöntemle belirlenir olmuştur. Dramatik yöntemde kişinin fiziki ve moral özellikleri topluca sunulmaz; bunun yerine roman genelinde verilen bilgi ve ipuçlarıyla tanımlanır.¹⁶²

2.4.1. Komutan (المأمور)

Esvât adlı roman Memur'un anlatımıyla başlar. “Memur” kelimesinin Türkçedeki karşılığı “resmi görevli kişi” demektir. Arapçadaki karşılığı ise “muvazzaf” sözcüğüdür. Ancak romanda Memur karakteriyle konuşturulan kişi beldenin güvenliğinden sorumlu kolluk kuvvetinin komutanıdır. Dolayısıyla Memur, bir subaydır. Türkiye’deki karşılığı ise “jandarma karakol komutanı” olarak tercüme edilebilir. Olayların geçtiği kırsal mekân ve Memur’un yetkileri dikkate alındığında bu tanımlama uygun düşmektedir. Biz de bu hususu dikkate alarak romandaki “Memur” karakterini “Komutan” olarak tanımladık ve bu ismi kullanmayı uygun gördük. Aşağıdaki şu sözler bu kanaatimizi doğrulamaktadır:

”جاءني العسكرى بقهوة الصباح ...

“Asker bana sabah kahvesini getirdi...”

ثم تصفحت تقارير الضابط المعاون عن حوادث أمس.

“Sonra yardımcı subayın dünkü olaylara ilişkin raporlarına göz gezdirdim.”¹⁶³

...أمرت العسكرى بإعداد سيارتي الحكومية

“...Askere resmi aracımı hazırlamasını emrettim.”¹⁶⁴

Komutan Fransa’dan gelen ani telgraftan oldukça etkilenmiş, Hamit’in ailesinin bulunması ve hakkında bilgi edinilmesini bizzat kendisi için görev kabul etmiştir. Hamit ve Fransalı eşi Simon’un kusursuz bir şekilde karşılanması ve rahat ettirilmesi hususunda gerek Hamit’in kardeşi Ahmet’i ve gerekse Derâvîş köyünün Muhtarını çok sıkı bir şekilde tembihlemiştir. Ülkesinin ve özellikle kendi sorumluluk alanı olan beldenin, Avrupa’dan gelen misafirlere karşı en iyi şekilde temsil edilmesini istemektedir. Gerekli hazırlıkların aksamadan yürütülmesi için yetki alanındaki imkânları seferber etmekten çekinmez:

¹⁶² Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 80-91.

¹⁶³ *Age*, s. 9.

¹⁶⁴ *Age*, s. 11.

وكان المأمور قد دعاني مع العمدة. بواسطة مخصص، إلى اليند، وحملنا السائق الخصوصي للمأمور، في السيارة الحكومي

*“Komutan Muhtarla beni özel aracıyla limana çağırmıştı. Komutanın özel şoförü bizi resmi araçla götürdü.”*¹⁶⁵

Hamit ve eşi Simon’un karşılanması için yapılan çok abartılı hazırlıklar hep onun direktifi ile gerçekleşir. Görevli bulunduğu nahiye ve Derâvîş köyünü olduğundan daha iyi göstermek istemektedir. Bunun için kısıtlı zaman sürecinde elden gelen her şeyin yapılması için gayret sarf etmiştir. Fransız kültürü hakkında daha önceden bilgisi vardır. Avrupa kültürüne karşı hayranlık beslemektedir. Onun bu özelliğini Simon’un karşılanması esnasında aldığı tedbirler ve davranışlarından anlayabiliriz:

...والعسكر والخفراء يضربون الناس و توقف بها الفراغ
نزل هو وظلت هي جالسة، واستدار حامد ليفتح لها الباب، لكن المأمور كان أسرع منه. ففتح لها الباب وانحنى وقال
لها الفرنسية :
-تفضلي.

...Asker ve bekçiler insanlara vurarak onları boşlukta tutuyorlardı...(Hamit) indi, Simon oturuyordu. Ona kapıyı açmak için dolandı. Fakat komutan ondan daha hızlı idi. Hamit daha kapıdan inmeden komutan kapıyı açtı ve aşağıya doğru eğilerek Fransızca ‘buyurun’ dedi.¹⁶⁶

Muhtar’ın, köyde Hamit ve eşi Simon için tertiplemediği ziyafet ve eğlence esnasında Hamit’in görevli polis memurlarına verilmek üzere bir miktar parayı komutana vermesi ve bu olay üzerine Muhtar’ın içinde taşıdığı kaygıya dair sözleri Komutan’ın güvenilirliği ve dürüstlüğü hakkında şüpheler doğurmaktadır: *“Hamit görevli polislere bahşiş olarak verilmek üzere yüzlerce cüneyhi Komutan’a verdi. Gerçekte kaç para alacaklarını Allah bilir.”*¹⁶⁷ (و منح حامد مائات من الجنيحات للمأمور من أجل رجال الشرطة, و يعلم الله كم سيأخذون منها حقاً)

Muhtarın içinden söylediği *“... Gerçekte kaç para alacaklarını Allah bilir.”* İfadesi, komutan kişilik olarak çok güvenilir, dürüst biri olmadığı izlenimini vermektedir. Kendisine verilen emanetlere dikkat etmeyecek ve emaneti suiistimal edebilecek bir karakter.

Komutan otoriter ve her dediği itiraz edilmeksizin yapılan, yetkileri oldukça geniş bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Az gelişmiş bölgelerde güvenliği sağlamakla görevli kimselerin (polis veya asker) yetkilerinin oldukça geniş olması bilinen ve sık görülen bir

¹⁶⁵ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 15.

¹⁶⁶ *Age*, s. 24.

¹⁶⁷ *Age*, s. 39.

hususudur. Böyle yerlerde halk onlardan çekinir, korkar, istek ve emirlerine karşı koyamazlar. Neredeyse ağızlarından çıkacak her söz bir kanundur. Simon'un ölümü üzerine olay yerine gelen Komutan'ın, Muhtar, Ahmet el-Bahîrî ve sünnet operasyonu yaparak Simon'un ölümüne neden olan ebe Nesibe hakkındaki sözleri, aralarında geçen diyaloglar, onun köylüler ve hatta köyün yöneticisi olan Muhtar üzerindeki otoritesini göstermektedir:

دخالنا الدراويش. ونزل الطبيب معي، و تبعني الضابط المعاون والعسكر. تركنا السيارات وراءنا عند القطرة. كانت الدنيا شديدة الظلام، فقد غاب القمر قبل ساعة أو أكثر. وجدت الدراويش كلها تعرف ما حدث وتضيق عليه، وكان خلق كثيرون يحيطون بالبيت. أصدرت الأمر بعودة الكل إلى بيوتهم. وأطلقت العسكر والخفراء، لتنفيذ هذا الأمر بكل شدة، وضرب كل مخالف بمنتهى القسوة، دخلت بيت البحيري. كان العمدة جالسا في الصالة مطأطئ الرأس. صحت به بغلظة، ونهض واقفا. رفعت يدي، وصفعته على وجهه، فبكى. رأيت أحمد واقفا في حالة إنهيار. أردت أن أقبض على تفاحة آدم البارزة في أنفه بأسناني وأنزعها، لكنني بصقت في وجهه، فلم يرفع يده حتى لمسحها... ثم قلت للعمدة:

- هاتوا نجارا ليعد لها صندوقا. سندفنها الليلة في مقابر الأسرة. والتفت لأحمد قائلا:

- أسمعني؟ مقابر الأسرة. لكي تذكرها دئما، أنت و أمك و زوجتك، و كل الدراويش يا غجر.

نطق أحمد، وقال باستنكار:

- صندوق؟ و دون تغسيل؟

صحت في وجهه:

- إخرس...

فخرس على الأثر. وجلست أفكر فيما ينبغي أن أفعل بنفيسة. قررت أنه لا ينبغي أن قفلت من العقاب، مهما كان سببه المعلن.

Derâvîş'e girdik. Doktor benimle geldi, yardımcı subay ve askerler de beni takip etti. Arabaları ardımızda köprünün yanına bıraktık. Dünya çok karanlıktı, ay bir saat ya da daha önce kaybolmuştu. Derâvîşin tamamının olanları bildiğini ve tedirgin olduğunu gördüm. Birçok kimse evin etrafında toplanmıştı. Herkesin evine dönmesi için emir çıkarttım. Asker ve bekçilere bu emri en şiddetli şekilde uygulamaları ve karşı gelen herkesi en sert şekilde dövmeleri için izin verdim. Bahiri'nin evini girdim. Muhtar salonda boynu bükük bir şekilde oturuyordu. Ona kaba bir şekilde bağırdım, hemen ayağa kalktı. Elimi kaldırıp yüzüne tokat attım, ağladı. Ahmet'i bitkin bir halde ayakta beklerken gördüm. Dişlerimle gırtlğından tutup boynunu koparmak istedim, yüzüne tükürdüm. Silmek için bile elini kaldırmadı... Sonra Muhtara dedim ki:

-Ona bir sanduka hazırlaması için marangoz getirin. Onu geceleyin aile mezarlığına gömeceğiz. Ahmet'e dönerek dedim ki:

-Beni işittin mi? Aile mezarı. Onu sürekli hatırlamanız için, sen, annen, karın ve tüm Derâvîş ey çingene. Ahmet itiraz edercesine dedi ki:

-Sanduka? Yıkanmaksızın?

Yüzüne karşı bağırdım:

-Sus...

Hemen sustu. Nefise'ye ne yapmam gerektiğini düşünmek üzere oturdum. Cezasız kalmamasına karar verdim. Her ne kadar (ölüm) sebebi ilan edilmiş olsa da.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 83-84.

Roman'ın bu bölümünden anlaşılacağı üzere bölgedeki güvenlikten sorumlu kolluk kuvvetinin yöneticisi olan komutan, mutlak bir otoriteye sahiptir. Emirlerle uymayan halk üzerinde şiddet uygulayabilmekte ve onları en sert şekilde dövrebilmektedir. Muhtara tokat atabilmekte, Ahmet'in yüzüne tükürüp hakaret edebilmektedir. Köyün dini inançlarını hiçe sayarak Hristiyan olan Simon'un, üstelik yıkanmadan ve Hristiyan adetleri üzere sanduka içerisinde köydeki Müslüman aile mezarlığına gömülmesini emretmektedir. Ayrıca düzenlenen sahte ölüm raporu sayesinde resmi olarak suç isnat edilemeyen köyün ebesi Nesibe'yi ne şekilde cezalandıracağına dair planlar yapmaktadır.

كيف يحدث هذا لسيمون المتهذبة الحلوة؟ و في منطقتي أنا؟ أية بربرية هذه التي أحكمها... كيف وصلنا إلى هذا الدرك الأسفل؟

“Terbiyeli, tatlı Simon’a bu nasıl olur? Üstelik benim bölgemde? Ona bunu hangi barbar yaptı... Biz nasıl bu kadar alçalabildik?”¹⁶⁹

Komutanın Simon'un başına gelen bu olaya tepkisi ona olan şefkatinden değildir. Aslında o bu hadiseden dolayı makamını kaybetmekten korkmaktadır.

2.4.2. Mahmut Bin el-Mensî (محمود بن المنسي)

Mahmut el-Mensî romanda üç kez konuşturulan bir karakterdir. Köyün genel tasviri, Hâmid el-Bahîrî ve eşi Simon'un köye ilk geliş sahnesini onun anlatımıyla öğrenilir. Hâmid el-Bahîrî'nin beş günlük ticarî bir gezi için Kahire'ye gittiği süre içinde Simon'a köyde rehberlik edecek kişi de odur. Simon'la yaşadıklarını ve izlenimlerini günlüklerine kaydeder. Dolayısıyla Derâvîş köyünde olup bitenleri ve olayların etrafında döndüğü Fransız gazeteci Simon'u onun gözüyle ve onun yorumlarıyla tanır.

Mahmut el-Mensî romandaki en genç karakterdir. Henüz liseden mezun olmak üzeredir. Geleceğe dair önemli beklentileri vardır. Tıp fakültesinde okumayı arzu etmektedir. Köylüler arasında Fransızca konuşabilen tek kişidir.

Köylere gelen bu sürpriz misafirler onun dünyasında çok önemli değişikliğe neden olmuştur. Bu olayla neredeyse tüm dünya değişmiştir.

¹⁶⁹ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 80.

فجأة وعلى غير موعد، اختل الكون فى أعيننا وعقولنا. حدثت ضربة قدر مفاجأة، قادمة من المجهول، من عالم الغيب الذى لا تدركه الأبصار ولا ترقى إليه عقولنا.

*“Aniden hiç beklenmedik bir anda aklımızda ve gözlerimizde var olan dünya değişti. Aklımızın almayacağı gözlerimizin idrak edemeyeceği bilinmeyen bir dünyadan ani bir darbe gelmişti.”*¹⁷⁰

Görüldüğü üzere Fransa’dan Hâmid ve eşi Simon’un köye yapacağı bir haftalık ziyaret çok köklü değişikliklere neden olacak nitelikte bir olaydır. Derâvîş köyünün bu değişim öncesi mevcut fiziki hali, köyün alışkanlıkları, yüzleşmekten korkulan olumsuzlukları onun anlatımıyla sunulur. Yazar, köyün perişan halini, geri kalmışlığını liseden mezun olarak tıp fakültesinde okumayı arzulayan genç bir öğrencinin diliyle anlatır:

كل شيء يحدث كما هو: مياه الغسيل والاستحمام تسكب فى الأزقة والحارات... جالبة فى أثرها الذباب... اللواتي يفلين شعور البنات فوق الأسطح، وأمام الدور، يمشطنها بالجاز، وأمشاط العظم السوداء والبيضاء... هذه هي الحياة و لا حياة غيرها والفتنا بما فيها من موت وحياة...

Her şey önceden olduğu gibi: Bulaşık ve banyo suları sokaklara ve caddelere akıyor... Sinekleri üzerine celbeden... (Kadınlar) kızlarının saçlarını damlarda ve evlerin önlerinde tarıyorlar, onları gazyağı ile siyah ve beyaz kemik taraklarla tarıyorlar... Hayat bu! Bundan başka hayat da yok ve bizi ölüme, yaşamaya alıştıran hayat...¹⁷¹

Görüldüğü üzere köydeki manzara bütün doğallığıyla onun dilinden aktarılmaktadır. Sokaklardaki görüntü insan sağlığı için uygun görünmemektedir. Kız çocuklarının saçlarının gazyağı ile ve kemik taraklarla taranması, köyde bitin oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. Bitlerden arınmak için ise, gazyağı kullanılmaktadır. Bu da bize temizlik imkânlarının ve alışkanlığının yeterli olmadığını göstermektedir. İçinde bulunulan bu geri kalmışlıktan duyulan utanç ve korku ise şu ifadelerle dillendirilmektedir:

و نقع تحت وطأته فى شعور بالتخلف والعار، والترقب المبهور الأنفس والخوف من أن نرى أنفسنا بعيون جديدة. ومن أن يرانا آخر، ذلك الآخر القادم من عالم الغيب...

*“Geri kalmışlık ve utanç hissinin baskısı altında kalıyoruz. Nefes nefese kalmış bir bekleyiş, kendimizi yeni gözlerle görmekten ve başkalarının bizi görmesinden korkmak. Bilinmeyen bir dünyadan gelen başkası...”*¹⁷²

Henüz liseyi bitirmemiş bir genç olan Mahmut el-Mensî, ne Fransa’ya ne de başka bir Avrupa ülkesine hiç gitmemiştir. Bütün bilgileri ders kitapları ve gazetelerle sınırlıdır. Dolayısıyla köylerinin geri kalmışlığı ile ilgili bir karşılaştırma yapması mümkün değildir.

¹⁷⁰ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 11.

¹⁷¹ *Age*, s. 12.

¹⁷² *Age*, s. 12.

Öyle anlaşıyor ki romanın yazarı Süleyman Feyyaz, daha önce Almanya'ya yapmış olduğu seyahatte Avrupa'yı tanımış, gelişmişlik düzeyine dair birtakım gözlemlere sahip olmuştur. Roman konusunun geçtiği köy ise kendi köyüne oldukça yakındır ve daha önce o köye ziyarette bulunmuştur. İşte bütün bu bilgiler ışığında köyde gördüğü olumsuz tabloyu, henüz okumakta olan ve Fransızca bilen bir gencin diliyle seslendirmiştir. Köye gelecek misafirler Mahmut'u o kadar etkilemiştir ki artık alacağı diplomanın bile bir önemi yoktur. Köylerinin cesur ve harikalar yaratan gencine müthiş bir hayranlık beslemektedir:

وبدأت أعيش من الآن مع هذا الجديد الوافد، المتوقع قدومه من بارس، ونسيت معه كل احتمالات نجاحي أو فشلي في الشهادة الثانوية. فلم يعد من حديث لنا في القرية، سوى عن حامد بن مصطفى البحيري، ابن قريتنا المغامر والمدهش وصانع الأعاجيب.

Şu andan itibaren Paris'ten gelmesi beklenen o kimseyle birlikte yaşamaya başladım ve lise diplomasını kazanma veya kaybetmeye dair tüm ihtimalleri unuttum. Köyde artık Hamit bin Mustafa el-Bahîrî'den başkası yeni sayılmaz. Köyümüzün cesur, müthiş, harikalar yaratan oğlu.¹⁷³

Mahmut el-Mensî, Simon'un köyde geçirdiği iki haftalık süreçte hep onun yanında olan bir karakterdir. İlk hafta Simon ve eşi Hamit onuruna verilen davetlerde hep onun bir kenarda bulunduğu görülür. Onlara rehberlik etmiştir. Fransızca konuşabilmesi ona bu ayrıcalığı tanımıştır. 10 Ağustos Cuma gününden itibaren yaşananlar onun günlükleri vasıtasıyla aktarılır. O gün Hâmid ticari işleri için beş günlüğüne Kahire'ye gitmiş ve Simon'u ona ve kardeşi Ahmet'e emanet etmiştir. Dolayısıyla bu süreçte Simon'un en yakınında olan kişidir. Simon'un düşünce ve duygularını ancak onun bakış açısıyla anlamak mümkündür. Simon'un kaynanası ve Zeynep'le olan iletişimleri de onun aracılığıyla sağlanacaktır. Köylülerle olan diyaloglarda da tercümanlık görevi ona aittir. Bunlardan dolayı romandaki önemli bir karakterdir.

Mahmut el-Mensî Simon karşısında adeta büyülenmiştir. Ona hayran olmuştur. Hâmid'e karşı bir kıskançlık da hissetmektedir. Onun fiziksel özelliklerini hayat tarzına, yiyip içtiklerine bağlar ve bu özelliklerini hayranlıkla anlatır. Onun gibi olmayı çok istemektedir:

وعيناه عسليتان، وأذناه، إحداهما مثقوبة من طرفها العلوي، ومبتعدتان عن إستدارة الشعر وراءهما، كأنهما تتصتان أبداً، وتعيان أبداً، مع عينييه الغائرتين تحت الحاجبين الكثيفين. ومصري هو، لولا هذه اللمعة النضرة في جلد وجهه، وبشرته المحمرة حتى النحر، ربما من كثرة ما شرب من خمر، وأكل من لحم الخنزير، ووفرة الحمامات الساخنة والباردة التي أخذها في سنوات عديدة، وحرصه الدائم على تناول الخضروات والفواكه الغنية بالفيتامينات. لا يخلو قلبي من حسد له، على الجسد الحي الفتى الذي يملكه، والتكامل النفسي الذي أحسه فيه، وعلى سيمون التي أحببتها

Bal rengi gözler, biri yukarı taraftan küpeli, arkadan bağlanmış saçlardan aralı kulaklar; sanki sürekli dinliyorlar, yoğun kaşlar altındaki çukur gözlerle. Bir Mısırlı o, yüzündeki ve cildindeki bu güzellik ve parlaklık, boğazına kadar olan ateş kıvrılığı nice zamandan

¹⁷³ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 12.

beri çok şarap içmesinden, domuz eti yemesinden, uzun yıllardır soğuk-sıcak bol banyo yapmasından ve zengin vitaminli sebze ve meyve yemeye olan tutkunluğundandır. Kalbim onu kıskanmıyor değil, sahip olduğu genç canlı bedeni, onda hissettiğim psikolojik olgunluğu ve onu seven Simon'u¹⁷⁴

Bu sözlerden anlaşılacağı üzere Mahmut el-Mensî, Batılı bir tarz olarak uzun saçlı, kulağına küpe takan erkek tipine hayran kalmıştır. Belki de hayatında ilk kez böyle biriyle (Hamit) karşılaşmıştır ama sıra dışı olan bu tarz, onun ilgisini çekmiş ve onun gibi olmayı arzulamıştır. Hamit'in yüz rengini dahi yiyip içtiklerine, banyo alışkanlıklarına bağlamıştır. Çünkü bunlar yaşadığı köyde olmayan şeylerdir. Bu nedenle de ona karşı bir kıskançlık duymaktadır.

Mahmut Simon'a karşı oldukça hassastır. İçinden geçirip söylemek istediği birçok şeyi onu üzmemek adına dile getirmemiştir. Ülkesinde ve özellikle de köyünde Fransızların halkına yaptığı zulümleri bilmektedir:

أردت أن أحدثها عن اللآلاف السبعة عشر، الذين قتلوا بأبدى قومها فى هذه المعركة و فى الدراويش وحدها، وعن النساء اللاتي قُدت بطونهن لمعرفة ما يحملن من ذكور أو إناث ... وعن القرى التي أبيدت بأسرها على يد جيش نابليون. لكنني راعيت أنها ضيفة، وأنه لا ذنب لها في كل ما حدث...

Ona bahsetmek istedim. O savaşta sadece Derâvîş'de öldürülen on yedi bin kişiden, erkek mi kız mı olduğunu öğrenmek için karınları deşilen hamile kadınlardan... Napolyon'un askerleri tarafından izleri dahi silinen köylerden. Fakat ben onun misafir olduğunu ve bütün bu olup bitenlerde bir günahı olmadığını dikkate aldım.¹⁷⁵

Mahmut'un Simon'u üzmemek konusundaki hassasiyeti tercümanlığına da yansır. Köy çevresine yaptıkları gezi esnasında tarlada çalışan kimselerle sohbet ederler, ancak bu sohbete katılan işçilerin her sözünü tercüme etmez, zira bazı sözler sakıncalıdır, Simon'un üzülmelerini istemez:

... وأسرعوا مقبلين علينا وأتونا بالمزيد من القثاء والخيار وشووا لنا على النار كيزائاً من الذرة وحدثت معهم سيمون وتحدثوا معها. كانوا سعداء بها ولم يخل حديثهم مع بعضهم بلغة لا تعرفها هي، ولم أترجمها أنا، من إظهار الأسف والأسى بسبب نسايتهم ومن إظهار الرغبة فيها.

...Bizi karşılamak üzere koşarak geldiler, bize bolca salatalık ve acur getirdiler. Köz ateşinde mısır pişirdiler. Simon onlarla, onlar da Simon'la konuştular. Onunla karşılaştıkları için mutlu idiler. Simon'un anlamadığı bir dille kendi aralarında yaptıkları bazı konuşmalar dostça değildi. Onları tercüme etmedim. Ona (Simon'a) o duydukları arzuyu ve kadınlarından dolayı duydukları üzüntülerini ortaya koyduğu için.¹⁷⁶

Mahmut Simon'u masumiyetine inanmakta ve onu üzmemeye çalışmakla birlikte ona karşı şüphe de beslemektedir:

¹⁷⁴ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 53.

¹⁷⁵ *Age*, s. 51.

¹⁷⁶ *Age*, s. 56.

حين كانت تسألني لم يكن في وجهها أو صوتها ما يدل على أي حقد أو سخرية، لكن من يدري، فهذا الوجه الأوربي يمكن أن يخفي وراءه ما لا تراه العينان أو تسمعه الأذنان، لكن، لماذا أخذها بالظن، وإنهم ذميم

Bana soru sorarken ne yüzünde ne de sesinde herhangi bir nefret ya da alaycı tavır görülüyor. Fakat kim bilebilir ki bu bir Avrupalının yüzü, gözlerin görmediğini, kulakların duymadığını gizleyebilir. Fakat onu neden zanla sorguluyorum ki? Böyle yapanlar ayıplanmıştır.¹⁷⁷

Bu ifadeler Mahmut'un Simon hakkında gelgitler yaşadığını göstermektedir. Sohbetleri esnasındaki tavırlarının yapmacık olabileceğini, gerçek duygularını gizleyebileceğini düşünürken; hemen ardından onun hakkında zan beslemesinin yanlış olacağını kabullenmektedir.

Mahmut el-Mensî'nin hassasiyeti bir kez daha onu tercümanlık yapmaktan alıkoymuştur. Bu kez Simon'un Ahmet'e söylediklerini tercüme etmez. Çünkü bu sözlerin konuşulduğu yerde Ahmet'in eşi Zeynep de vardır ve Ahmet'in Simon'a yaptığı hareket oldukça kaba bir cinsel taciz girişimidir:

وحدث أن سيمون جلست ثانية فخذوها فوق ساقها المطويتين بجانبها وتحتها. وفجأة صاحبت بي معاتبة:

- مسيو مهمود. هل داعبت قدمي؟

إرتبكت لحظة. ونظرت إلى أحمد الجالس في الناحية الأخرى، وكانت ساقها في ناحيته. وقلت لها مبرنا نفسي:

- لا لم يحدث.

عندئذ قالت سيمون لي، وهي تنظر إلى أحمد:

- قل له: إنني مخلصه لزوجي.

فنظرت إلى أحمد، ثم إلى زينب، ثم إليها، وقلت لها:

- لا أستطع.

فقالت:

- لم؟

فقلت لها:

- زوجته ستعرف.

فقالت:

- أنت حساس جدا.

وفاجأتني. بأن التفتت إلى أحمد البحيري، فقالت له بلهجتنا كلمة لم أسمعها منها من قبل، ويبدو أن حامد كان يقولها، أحيانا، لابنه أو ابنته. قالت دون أن تعدل جلستها:

- عيب...

... Bir keresinde Simon ayağını bağdaş kurmuş bir şekilde oturuyordu. Aniden beni azarlarçasına bağırdı:

-Mösyö Mahmut, ayaklarımı sen mi okşadın?

¹⁷⁷ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 51.

Bir an afalladım. Diğer tarafta oturan Ahmet'e baktım; ayakları ondan taraftaydı. Kendimi tenzih ederek dedim ki:

-Hayır, bir şey olmadı.

O anda Simon Ahmet'e bakarak dedi ki:

-Söyle ona, ben Mahmut'a sadığım.

Ahmet'e, sonra Zeynep'e, sonra da ona baktım ve dedim ki:

-Yapamam.

Dedi ki:

-Neden?

Ona dedim ki:

-Eşi anlar.

Dedi ki:

-Çok hassassın.

Beni şaşırtarak Ahmet el-Bahîrî'ye dönerek daha önce hiç duymadığım şekilde bizim lehçemizle ona seslendi. Belli ki Hamit bazen kızına ya da oğluna bunu söylüyordu. Oturuşunu düzeltmeksizin dedi ki:

“-Ayıp...”¹⁷⁸

Bu olaydan da anlaşılacağı üzere el-Mensî bir tatsızlığın çıkmaması için elinden gelen gayreti göstermiş, Simon'un üzülmemesini istemediği gibi, Zeynep'in üzülmemesi için de bazı sözleri tercüme etmek istememiştir.

Mahmut el-Mensî Simon'la köy ve çevresini gezdikleri esnada onu yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Herkesle konuşma, evlere girip çıkma, onların sorunlarıyla ilgilenme konusunda gazeteci olması hasebiyle Simon çok isteklidir. Adeta Mahmut onu gezdireceği yerde, Simon onu gezdirmiştir. Simon onu çok etkilemiştir. Hatta bir keresinde Simon'un ısrarıyla bira içmiş ve sarhoş olmuştur. İçkinin tesiriyle kendinden geçerek ona âşık olduğunu dahi söyleyebilmiştir:

... وأجبرتني على شربها معها لأول مرة، فسكرت سريعاً، وبدأت تتساقط عني كل الأفتعة. فقلت لها إنني أحبها. فضحكت، وقالت دون انزعاج:

- مسيو مهمود. أنت سكران...

“...İlk kez beni kendisiyle birlikte içmeye zorladı. Hemen sarhoş oldum ve ardından tüm maskelerim dökülmeye başladı. Ona onu sevdiğimi söyledim. Rahatsız olmadı ve gülerek dedi ki:

¹⁷⁸ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 61.

-Mösyö Mahmut. Sen sarhoşsun...’’¹⁷⁹

Burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır ki o da el-Mensî’nin olduğu gibi görünmemesidir. “*Maskelerim dökülmeye başladı*” ifadesi bize bu fikri vermektedir. Köyün kültürlü genci Mahmut, Simon’dan o kadar çok etkilenmiştir ki, onlara hoş görünecek tavırlar sergilemektedir. Ancak sarhoş olunca hayallerindeki duygularını ortaya dökmeye başlamıştır. Onun Simon’la bu kadar yakından ilgilenmesi hem annesini hem de babasını rahatsız etmiştir:

ولما عدت البيت، وتغديت، حدثتني أمي عن خييتي لضياح وقتي مع الفرنسية وقال لي أبي: إنها ستفسدني، فخرجت غاضبا.

“*Eve dönüp öğle yemeği yedikten sonra annem boş yere Fransalı bayanla vakit kaybettiğimi söyledi. Babam da onun beni ifsat edeceğini söyledi. Kızarak çıktım...*’’¹⁸⁰

Henüz gençliğinin baharında olan Mahmut el-Mensî iki kültürün tam ortasında kalmıştır. Bir yanda hayran kaldığı ve köylerine gelen bu sürpriz misafirler üzerinden hayaller kurduğu Avrupa, bir yanda ise ailesi, fakirlik ve geri kalmışlığı ile doğduğu büyüdüğü köy. Simon’un soruları karşısında durumu kurtaracak cevaplar bulmak, olumsuzlukları tercüme etmeyerek çıkabilecek tatsızlıkları ve mahcubiyetleri önlemek bu genç adama kalmıştır. Simon’a karşı duyduğu hisler ise ayrı bir sorundur.

2.4.3. Ahmet el-Bahîrî (أحمد البحيري)

Ahmet el-Bahîrî, romanda üç kez konuşturulan bir karakterdir. Ona romandaki kötü karakter diyebiliriz. İleride anlatacağımız bazı davranışları onu bu şekilde tanımlamaya itmektedir. Köyde bakkal dükkânı işletmektedir. Ancak köydeki birçok kimse gibi fakirdir. Abisi Hamit, köyü on yaşlarında terk ettiğine göre kırk yaşlarında olması gerekir. Çünkü Hamit aradan otuz yıl geçtikten sonra köye, ailesini ziyarete gelecektir. Ahmet ise ondan birkaç yaş küçüktür. Okuma yazması yeterli değildir. Bu ziyaret onun hayatında köklü değişikliklere neden olacak ve eşi Zeynep’le olan ilişkisini derinden sarsacaktır. Tıpkı Mahmut el-Mensî gibi hem Simon’a karşı hem de abisi Hamit’e karşı çelişkili duygular yaşamaktadır. Şimdi onun karakter özelliklerini romandaki anlatımlardan tanımaya çalışalım:

¹⁷⁹ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 57.

¹⁸⁰ *Age*, s. 63.

Hamit komutana yazmış olduğu ilk telgraftan sonra gelişiyile alakalı diğer telgrafları kardeşi Ahmet'e gönderir. Bu olay köyde şaşkınlık yaratır. Ahmet'e telgraf gelmesi! Hem de Fransa'dan! Bu şaşkınlık onun köyde pek itibarlı biri olmadığı izlenimini vermektedir:

كنا جالسين على مقهى الجسر... وتوقف بجانبنا فجأة، على غير إنتباه، عامل التلغراف... ومد يدا فارغة إلى بقال
قريتنا الوحيد... وطلب جنيها، من "أحمد بن مصطفى البحيري" ... سخر منه أحمد...
- طيب. خذ يا عم أحمد. تلغراف يا سيدي، من باريس.
- باريس؟...

خطف البرقية بلهفة. فضها. أسرعت عيناه فوق سطورها بعجز، على معرفته بقدر كاف من القراءة والكتابة... وكنا
نتصايح ونضحك بهرج بالغ: برقية؟ من بارس؟ ولأحمد بن مصطفى البحيري؟ ناولني البرقية. فأخذت أقرأها
بصوت مرتفع...

Köprü kahvehanesinde oturuyorduk... Beklenmedik bir anda telgraf görevlisi yanımıza
durdu... Boş elini köyümüzün tek bakkalına uzattı... Ondan cüneyh (Mısır para birimi)
istedi, Ahmet bin Mustafa el-Bahiri'den... Ahmet onunla dalga geçti...

-İyi, Ahmet amca al. Telgraf beyim. Paris'ten.

-Paris?

Hayıflanarak telgrafı kaptı ve açtı. Çaresizce gözleri satırlara baktı. Okuma yazma
bildiği kadarıyla. Biz ise belirgin bir şekilde bağrışıyor, gülüyorduk: Telgraf? Paris'ten?
Üstelik Ahmet bin Mustafa el-Bahiri'ye? Telgrafı bana verdi. Hemen yüksek sesle
okumaya başladım...¹⁸¹

Alıntılanan bu sahneden anlaşıldığı kadarıyla Ahmet, kendisine telgraf gelecek bir konumda
değildir. Üstelik Paris'ten gelen bu telgrafa başta Ahmet olmak üzere herkes şaşırılmıştır.
Okuma yazması ise yeterli değildir. Onu okumak ve ne dediğini anlamak köyün okuyan
genci Mahmut el-Mensî'ye kalmıştır. Telgraf yoluyla nasıl para gönderilebileceğini dahi
anlamakta zorluk çekmişlerdir. Ancak sonuçta Ahmet, telgrafta kardeşinin göndereceğini
söylediği iki bin cüneyhe çok sevinmiş ve telgraf memurunun bisikletinin arkasına binerek
parayı almak üzere limana doğru yola koyulmuştur.

Hamit, köyde eşi ile geçirecekleri iki haftalık süreçte kalmaları için yeni bir ev yapılmasını
istemiş ve gereken parayı da göndermişti. Komutan da onların rahatı için ne gerekiyorsa
yapılması için Ahmet ve Muhtarı tembihlemişti. Ancak zaman yeni bir ev yapımı için yeterli
değildi. Bu nedenle halen oturmakta oldukları evin onarılmasına ve güzelleştirilmesine karar
verildi. Onarım için gerekli harcamaları Ahmet yapacaktı:

استقر الرأي بحضور العمدة ومشايخ الدراويش ... على الاكتفاء ببيت الأسرة بعد إصلاحها وأبلغنا قرارنا للمأمور
حتى يرضى ولا يغضب ... أجهدني ذلك كله، وأفلسني. وفشلت في أن أستبقي لنفسي شيئا يذكر من المبلغ أمام كثرة
المطالب، وفي مواجهة الأوصياء، وأصحاب العيون المفتوحة الذين أخذوا يحاسبونني بالمليم، بل تتهمني، في
وجهي، بالسرقة والتحايل، أو بالبخل والتقصير. صحيح أنني استفدت من هذا المبلغ لدكاني كما استفدت لبيتي، ذلك
كان ضمن المطالب والمظاهر التي لا بد منها أمام سيمون

¹⁸¹ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 13.

Muhtarın ve Derâvîş'in büyüklerinin huzurunda aile evinin tamir edilerek onunla yetinilmesine karar verildi. Kararımızı da, kızmasın kabul etsin diye komutana bildirdim... Bütün bunlar beni yordu bitirdi ve iflas ettirdi. İhtiyaçların çokluğu karşısında kendime kayda değer bir şey de kalmadı. Üstelik beni gözlerini açarak ince ince hesaba çekmeye başlayanlarla ve vasilerle yüz yüze gelerek. Hatta beni yüzüme karşı hırsızlıkla cimrilikle suçluyorlardı. Bu paradan evim için istifade ettiğim gibi dükkânım için de faydalandığım doğruydı. Bütün bunlar Simon'a karşı olması istenilen görüntüler ve arzular içindi.¹⁸²

Ahmet el-Bahiri'nin kendi ifadeleri olan yukarıdaki sözler, onun köy çevresinde pek de güvenilir biri olmadığı izlenimini vermektedir. Kardeşinin gönderdiği iki bin cüneyh onun kontrolünde harcanmıştır. Ancak insanlar ona şüpheyile bakmaktadırlar. Bu paradan kendi dükkânını yenilediğini, kendi evinin onarımı içinde harcadığını itiraf etmektedir. Ancak ona göre bunun haklı bir sebebi vardır: Her şey Simon'a karşı verilecek iyi bir izlenim içindir. Her şey onun beğenmesi ve rahatı içindir. Dolayısıyla yeni bir ev yapımı için gönderilen bu paranın kişisel harcamalarda kullanılmasında herhangi bir sakınca yoktur. Birçok işi bizzat kendi yaptığı halde bu para yetmemiştir bile. Üstelik hırsızlıkla, hile yapmakla ve cimrilikle suçlanmıştır.

Yine onun ifadelerinden anladığımız kadarıyla köyde itibar gören biri değildir. Beklenmedik misafirlerin geleceği haberi, onun itibarını artırmıştır:

كنت فخورا أمام أهل الدراويش بأخي، ومعتزا برفع رأسي بينهم أكثر من العمدة نفسه، ومعه بطانته كلها

*“Derâvîş halkı önünde kardeşimle; bizzat Muhtardan ve bütün arkadaşlarından başımın daha yüksekte olması ile övünüyordum.”*¹⁸³

Ahmet karmaşık duygular içerisinde. Bir yandan kendisine itibar kazandıran kardeşi ve onun eşine karşı yakınlık hissederken, bir yandan da kıskançlık duyguları depreşmektedir. Kıskançlığı rüyalarına dahi yansır:

ولا أكتم ذلك، أشعر بغيرة من حامد، وأقارن بين ماله و ماله، وحاله وحالي، وزوجته لم أرها بعد وزوجتي. حتى أني رأيت في الحلم، ذات ليلة، أني أقتل حامد بسعادة، فبكيت حين أستيقظت من نومي محتقرا نفسي، ساخطا على مشاعر الشر الخبيثة في قلبي.

Bunu gizlemiyorum, benim paramla onun parasını, benim durumumla onun durumunu, henüz görmediğim eşi ile kendi eşimi karşılaştırıyor ve Hamit'e karşı kıskançlık hissediyordum. Hatta bir gece rüyamda bile gördüm. Hamit'i öldürüyordum. Uyanınca kalbimdeki pis duygulara kızıp kendimi aşağılayarak ağladım.¹⁸⁴

¹⁸² Süleyman Feyyaz, *Esvât* s. 17.

¹⁸³ *Age*, s. 18.

¹⁸⁴ *Age*, s. 18.

Simon geldiği ilk günden itibaren Ahmet'in ilgi odağı olmuştur. Hamit ve eşinin evin içindeyken dahi özenli giyinmeleri dikkatini çeker. Onlara kıyasla kendi durumundan utanır:

خجلت وأنا على المائدة من مذهري أمام مذهري حامد ومن مذهري زينب أمام مذهري سيمون

“Sofradayken Hamit’in görünüşü karşısında kendi görünüşümden, Simon’un görünüşü karşısında da Zeynep’in görünüşünden utandım.”¹⁸⁵

Onun ilgisini çekmek için de onu güldürüp şirin görünmeye çalışır. Yemek esnasında ise onlara uyum sağlayamaz.¹⁸⁶ Bu nedenle de sofradan doymadan kalkmak zorunda kalır. Eşi Zeynep’in konuşmasına ve kaşık tutuşuna kadar Simon’u taklit etmeye çalışması ise gözünden kaçmaz.

Aşağıdaki alıntılarımız Ahmet’in para konusundaki hırsına tamahkârlığına ışık tutmakta ve onun dürüstlüğüne şüpheyle yaklaşanları haklı çıkarmaktadır:

أخرج حامد كراسة صغيرة من جيبه... وأعطاني مائة جنيه للإنفاق منها مدة إقامته... ثم راح يسألني عن الأقارب أسرة أسرة وواحدا واحدا... وراح يعد لي نقودا: هذه أعطها لفلان، وهذه لفلانة، وهذه لفلان... لم ينس أن يصل رحمه لكنني، والحق يقال، اعتبرته مجنونا، لأنه يبدد كل هذا المال، ويثير من حولنا الحسد، و عشر هذا المبلغ، يكفي لملء العيون التي لا يمكن أن يملأها سوى التراب. ويمكنني، أنا أخوه وشقيقه، أن أتجار بهذا المال وحده، الذي أعطاه لي... وقررت بيني وبين نفسي، أن أنفذ كلامه بطريقتي، فإذا كان هو لا يعرف، فأنا أعرف، وأنا وأمه وأولادي أقرب الرحم إليه، وأولى بأن نللم من حوله هذه البعزقة للنعمة.

Hamit cebinden küçük bir defter çıkarttı... Burada kaldıkları sürece harcamam için bana iki yüz cüneyh verdi. Sonra bana yakınım olan aileleri birer birer sordu... Paraları bana saymaya koyuldu: Şunu filana ver, şunu filana, şunu filana... Akrabalarını unutmuyordu fakat doğruyu söylemek gerekirse ben onun deli olduğunu düşünüyordum. Çünkü tüm bu parayı dağıtarak kıskançlığa neden oluyordu. Oysa bu miktarın onda biri, ancak toprağın doyurabileceği gözleri doyurmaya yeterdi. Kardeşi olan ben, bana verdiği bu parayla ticaret yapabilirdim... Kendi kendime karar verdim, onun isteğini kendi usûlüme göre yerine getirecektim. Ben bilecektim fakat o bilmeyecekti. Sonuçta ben, annesi ve çocuklarım ona en yakın olan kimselerdik. Etrafına saçtığı bu parayı toplamaya daha laik idik.”¹⁸⁷

Ahmet’in kendi ağzından çıkan bu sözler onun paraya olan hırsını ve bunun için neler yapabileceğini gözler önüne sermektedir. Abisi ona harcaması için para vermiştir. Ancak o bununla yetinmez. Diğer ihtiyaç sahipleri akrabalarına verilmek üzere kendisine emanet edilen paralara da göz diker. Ona göre bu kadar paranın dağıtılması deliliktir. Üstelik çevredekilerin kıskançlığına da neden olur. Üstelik yakın akrabası olduğu için de bu parayı almaya kendisi layıktır. Ahmet bu düşüncesini dillendirirken diğer insanları açgözlülükle suçlamayı da ihmal etmez. Üstelik bu iddiasını söylerken de çelişkiye düşmektedir. Hem

¹⁸⁵ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 32.

¹⁸⁶ Yusuf eş-Şûrûnî, *age*, s. 86.

¹⁸⁷ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 34.

onları sadece toprağın doyuracağını söylemekte, hem de bu paranın onda birinin dahi onların gözlerini doyurmaya yeteceğini söylemektedir. Anlaşılan gözünü sadece toprağın doyurabileceği kişi kendisidir.

Aşağıdaki sahne Ahmet'in tamahkârlıkta ve cimrilikte ne kadar ileri gidebileceğini gözler önüne sermektedir. Ahmet amcalarının kendi çocuklarına verdiği beşer cüneyhi bile ellerinden alacak kadar düşük karaktere sahip bir kimsedir:

ففح كلا منهم خمسة جنيهاً... وانصرفوا ليذهبوا إلى بيت حالتهم. واستأذنت لحظة، وخرجت وراءهم، وأخذت منهم ما أخذوه. فعلت ذلك حتى لا يفقدوا كل هذا المال، أو تنام عليه زينب بأي حاجة ونبهت عليهم ألا يذكروا لخالتهن شيئاً عن هذه النقود.

Her birine beşer cüneyh verdi. Halalarının evine gitmek üzere çıktılar. Hemen izin isteyip arkalarından ben de çıktım. Aldıklarını ellerinden aldım. Bunu, tüm bu parayı kaybetmesinler ya da anneleri Zeynep bir ihtiyaç için alıp üzerine yatmasın diye yaptım. Halalarına para hakkında bir şey söylememeleri için de tembihledim.¹⁸⁸

Ahmet öyle biridir ki bırakın başkalarını, kendi çocuklarına ve eşine dahi para verilmesine razı değildir. Onların eline geçebilecek üç beş cüneyhe dahi göz dikebilmektedir. Para konusunda bu kadar hırslı olan Ahmet, Simon'a karşı beslediği duygular ve sergilediği hareketlerle de ahlaki açıdan oldukça olumsuz bir tablo sergilemektedir. Kendisine ve ailesine karşı bunca cömertlikte bulunan, çocuklarının okutulması konusunda ısrarcı olan ve onların eğitimi için her türlü desteği sağlayacağını söyleyen abisi Hamit'e karşı hiç de vefalı değildir. Yengesi Simon'a karşı farklı duygular beslemektedir. Ona tutkundur ve eşi Zeynep'le birlikteyken dahi Simon'u hayal etmektedir:

...وأنا في قمة النشوة مع زينب، أنني سأشعر فيها بسيمون بين يدي...

¹⁸⁹“Zeynep'le zevkin zirvesindeyim. Onda ellerimin arasındaki Simon'u hayal edeceğim.”

Ahmet artık hayallerinde onunla yaşamaktadır, fakat sadece hayal etmekle kalmaz, bir keresinde üstelik eşi Zeynep'in ve Mahmut el-Mensî'nin olduğu bir ortamda işi fiziksel tacize kadar götürür. Simon'un tepkisi ise oldukça manidar olmuştur. (Bkz. Mensî) Esasen bu beklenmedik misafirler onun dünyasını altüst etmiştir. Eşi Zeynep'le olan ilişkileri bozulmuştur. Her fırsatta Simon'a özenen, onun gibi konuşmaya çalışan ve artık kendine karşı diklenen Zeynep'i eski haline getirmek oldukça zordur:

أوشكت مراراً أن آتي بالخزيرانة وأضربها، أظل أضربها حتى تعود إلى صوابها، كيوم أدعت أن عليها إفريتاً وأنه يريد زارا

¹⁸⁸ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 35.

¹⁸⁹ *Age*, s. 36.

“Birçok kez az kalsın onu kamaşla dövecektim. Döveyim ki doğru yol gelsin. Tıpkı kendisine bir cinin musallat olduğunu ve onu ziyaret etmek istediğini iddia ettiği günde olduğu gibi.”¹⁹⁰

Bu sözler Ahmet’in eşi Zeynep’e şiddet uygulayan bir kişi olduğunu ortaya koymaktadır. Abisi Hamit ve eşi Simon’un Zeynep üzerindeki etkileri ve bunun sonucunda Zeynep’in davranışlarında meydana gelen değişiklikler zaten kaba bir kişiliğe sebep olan Ahmet’i daha da hırçınlaştırır. Ancak çaresizdir, ona karşı daha önce uyguladığı yöntemleri tekrar uygulaması imkânsızdır. Sebebi ise Zeynep’ten çok Simondur:

وودت أن أطمها على فمها كلما نطقت: أهدم.. وي.. حتى يسيل منه الدم، لكنني كنت خائفا في الحقيقة، من أن تنكر سيمون علي ذلك، ولا قبل لي بغضبها علي،

“Viy kelimesini her söylediğinde; kanayınca kadar ağzının üzerine vurmak istedim. Fakat ben aslında bundan dolayı Simon’un benden tiksimesinden ve kızarak benden uzaklaşmasından korktum.”¹⁹¹

Neredeyse köydeki tüm erkekleri etkileyen Simon Ahmet’i de etkilemiştir. Sırf kendisi hakkında olumsuz düşünmesin diye karısına karşı bildik yöntemlerini uygulamaktan çekinmektedir. Simon’a olan ilgisini karısını kışkırtmak için araç olarak kullanmaya çalışır, fakat sonuç tam tersinedir. Çünkü Zeynep Simon’un Ahmet’e ilgi duymayacağını iyi bilmektedir:

وفكرت أن زينب لو أحست أنني معجب حقاً بسيمون، إلى حد الحب، لتوقفت عن عنايتها واهتمامها بحامد

“Şayet Zeynep benim Simon’a aşk derecesinde hayran olduğumu hisse derse Hamit’e ilgi duymaktan vazgeçer diye düşündüm.”¹⁹²

كانت فقط تغار على حامد من سيمون، وتسخر مني؛ لأنها تعرف سلفاً أن مثل سيمون لن تهتم بي. وعيرتني ذات مرة، أنني لست مثل حامد، فلطمتها في تلك اللحظة على وجهها. لم تبك، وإنما خرجت غاضبة،

Sadece Hamit’i Simon’dan kışkırtıyordu ve beni küçümsüyordu; çünkü o Simon gibi birinin beni önemsemeyeceğini biliyordu. Bir keresinde bunu benim Hamit gibi olmadığımı söyleyerek ortaya koydu. İşte tam o anda yüzüne tokat attım. Ağlamadı bile, kızarak çıktı...¹⁹³

Ahmet içinden çıkılmaz bu durum karşısında tokat atmaya da denemiştir ama bunun Zeynep üzerinde hiçbir etkisi olmadığını görür. Onun şu sözleri Zeynep ile olan evliliğinin ne durumda olduğunu açıkça ortaya koyar:

أحسست أنني أحب سيمون من كل قلبي، وأني لم أحب أحداً قبلها، وأن زينب تزوجتني، لكنها لم تحبني أبداً

¹⁹⁰ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 42.

¹⁹¹ *Age*, s. 42.

¹⁹² *Age*, s. 42.

¹⁹³ *Age*, s. 42.

“Anladım ki bütün kalbimle Simon’u seviyordum ve ondan önce hiç kimseyi sevmemiştim. Zeynep benimle evlenmişti ama beni asla sevmeydi.”¹⁹⁴

Ahmet’in abisi Hamit’e karşı duyularından yukarıdaki alıntılarda biraz bahsettik. Hamit onun itibarını yükseltmişti, ona büyük miktarda maddi katkı sağlamıştı. Ancak bütün bunlar onu bir kardeş gibi hissetmesini sağlayamamıştır. Ahmet onun gelişiyi kendisini yalnız hissetmektedir. Abisinden çok kendisinin gurbette olduğunu düşünür. Çünkü herkesin ilgi odağı Hamit ve eşi Simondur:

وقد ارتفع سعري في الدراويش... لكنني لا أشعر بأنه أخي حقاً، فلا ذكرى واحدة قديمة عشناها معاً... ما يزال غريباً بالنسبة لي أنا، على العكس من أمي التي تذكر كل ما كان منه... حدثت منه سنواته العشر التي عاش في الدراويش...

Derâvîş’deki değerim artmıştı... Fakat ben onu gerçek bir kardeş olarak hissetmiyordum. Onunla birlikte yaşadığımız tek bir ortak hatıra yoktu. Bana göre asıl gurbette olan bendim. Annem onu her hatırladığında Derâvîş’de yaşadığı on yıllık süreçten bahsederdi...¹⁹⁵

Ahmet el-Bahîrî’yi romandan gerek kendi sözleri ve gerekse diğer kahramanların anlatımlarıyla tanımaya çalıştık. Bu alıntılar onun hakkında çok olumlu şeyler söylememize imkân vermemektedir. Bu alıntılar ışığında onun kişiliğini şu şekilde özetleyebiliriz: Paraya karşı aşırı tamahkâr, kendisine güvenilmeyen, köyde itibarı olmayan, yengesine karşı fiziksel tacizde bulunacak kadar ahlâkî değerlerden yoksun, karısına karşı şiddet uygulayabilen bir kişi. Kendi yakınlarına ve köylülere karşı sert ve kaba, ancak güçlü kimselere (örneğin Komutan’a karşı) karşı dik duramayan, her türlü hakareti kabullenen mutsuz bir insan.

2.4.4. Muhtar (العمدة)

Muhtar romanda iki kez konuşturulan bir karakterdir. Köyün en varlıklı insanıdır. Beklenmedik misafirler için köyü temsil etme adına elinden geleni yapmakla görevlendirilmiştir. O da köyün görünümünü değiştirmek ve yabancı misafirlere iyi görünmek adına elinden geleni yapmıştır. O da diğer erkekler gibi Simon’dan ziyadesiyle etkilenmiştir. Ona karşı hem hayranlık duymakta hem de köy halkı üzerinde olası olumsuz

¹⁹⁴ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 45.

¹⁹⁵ *Age*, s. 43.

etkilerinden dolayı endişe taşımaktadır. Dolayısıyla o da Simon’a karşı çelişkili duygular içerisindedir:

كنت قد أعددت ليلة لا تنسى... وكان شباب الدراويش والبلاد المجاورة يتصايحون خارج الدوار، كالمجانين. وفكرت أنها ستفسدهم، وتفتن علينا نساءنا المحجبات، وبناتنا العفيفات

*“Unutulmaz bir gece hazırlamıştım... Derâvîş’in ve komşu köylerin gençleri duvarın dışında çıldırmış gibi bağırıyorlardı. Onları yoldan çıkaracağını, tesettürlü kadınlarımızı ve iffetli kızlarımızı fitneye düşüreceğini düşündüm.”*¹⁹⁶

Simon hakkında bu tür endişeler taşıyan Muhtar, o ve eşi Hâmit onuruna Muhtarlıkta ziyafet tertip etmiştir. Tek bayan katılımcısı Simon olan bu ziyafet, çingene bir dansözün dansları ve müzik eşliğinde sunulur. Muhtar masada tam Simon’un karşısında yer alır. Simon’dan dolayı ahlâkî endişeler taşıyan Muhtar ona yakın durmada tereddüt duymaz ve gözünü ondan alamaz:

ظهرها عارٍ حتى المنتصف، وشعرها مرفوع عن عنقها الطويل الذي يشبه عنق الغزال، وتديان بارزان، ناهدان، والنفرة بينهما مفتوحة وفاضحة، وذيل فستانها الأحمر قصير، فوق الركبتين.

*“Sırtı yarıya kadar çıplaktı, saçları ise ceylan boynuna benzeyen boynunun üzerinde toplanmıştı. İri göğüsleri açık bir şekilde gözüküyordu ve araları açıktı. Kırmızı elbisesinin eteği kısaydı ve dizlerinin üzerindeydi.”*¹⁹⁷

Bu tutarsız tavrı sergileyen Muhtar, sadece erkeklerin katıldığı bu davete eşi Simon’u getirdiği için de Hamit’i içinden kınamayı ihmal etmez:

كانت سيمون هي المرأة الوحيدة في الدوار، باستثناء الراقصة، فمن يقبل أن يأتي بامرأته إلى مثل هذا المجلس في الدراويش

“Simon, dansöz hariç Muhtarlıktaki tek kadındı. Derâvîş’de böyle bir meclise karısını getirmeyi kim kabul ederdi ki! ...”

غير أنني استحققت حامد من كل قلبي. وصغر في عيني، وهمست لنفسي في سري: (النطع)

*“Artık bütün kalbimle Hamit’i hor gördüm, gözümde küçüldü, içimden şöyle fısıldadım: Değişim”*¹⁹⁸

¹⁹⁶ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 36.

¹⁹⁷ *Age*, s. 36.

¹⁹⁸ *Age*, s. 37.

Görüldüğü üzere Muhtar samimi bir tavır sergilemez. Bir taraftan Simon'dan dolayı köyün ahlakının bozulacağı endişesini taşımakta, diğer taraftan ise eleştirdiği bu ortamdan yararlanmaya çalışmakta herhangi bir sakınca görmemektedir.

Şu sözler Simon'un Muhtar üzerinde bıraktığı etkinin ne denli büyük olduğunun ifadesidir. Hayranlık ve korkunun iç içe yer aldığı karmaşık duygular:

وعاد كل إلى بيته ليستريح. وظل خيال سيمون معي... حسبت مرة أنها حورية من الجنة، ومرة جنية خرجت من البحر ومرت فتنة سلطان على الدراويش في صحبة حامد البحيري...

“Herkes dinlenmek üzere evine gitti. Simon'un hayali ise benimle kaldı... Bir keresinde onun Cennet'ten bir huri olduğunu düşündüm, bir keresinde de denizden çıkmış bir peri kızı, bir keresinde de şeytanın Hamit el-Bahiri'nin eşi suretinde Derâvîş'e musallat ettiği bir fitne...”¹⁹⁹

Muhtar Simon hakkında böylesi karmaşık duygulara sahiptir. Simon Muhtarı çok etkilemiştir. Gecenin sonunda evine döndüğünde karısı hakkındaki tüm duyguları değiştir. Zihninden geçen şu düşünceleri oldukça ilginçtir:

وحين اقتربت مني زوجتي، تلك الليلة، متزينة على غير العادة، ومتعطرة أكثر من ليلة الزفاف، ومتى؟ بعد خمس وعشرين سنة من الزواج! صحت بها، وأدرت لها ظهري. لا أكذب على نفسي، إذا قلت إنني أحسست بها، في تلك اللحظة، كبقرة. مجرد بقرة. طيف حامد نفسه جعلني، وأنا أدلف إلى الموت الصغير، أحس من أنا بحiale. خطر لي ذلك، وأنا أحاول النوم، بعد طول سهاد وتفكير، فيما ينبغي أن أفعله، بما أعطاه حامد لي من مال، ورحمت أستعيد بالله من الفتنة بسيمون، وبلاد الفرنسيين التي تتخيل لعيني كجنة عدن.

O gece karım hiç olmadığı üzere süslenmiş ve zıfak gecesindekinden daha fazla parfüm sürmüştü halde bana yaklaştığında, (ama ne zaman? Evlendikten yirmi beş yıl sonra!) ona bağırdım ve sırtımı döndüm. Ne yalan söyleyeyim o an gözüme inek gibi göründü, tam bir inek. Ben yavaş adımlarla küçük ölümüne doğru yürürken, bizzat Hamit'in hayali beni çok etkiledi. Kendimde onu karşımda hissediyorum. Bu benim için tehlikeli. Hamit'in bana verdiği parayı ne yapmam gerektiğini düşünerek uzun zaman uykusuz kaldıktan sonra uyumaya çalışıyorum. Simon'un ve gözüme sanki Adn Cenneti gibi görünen Fransız ülkesinin şerrinden Allah'a sığınmaya koyuldum.²⁰⁰

Aşağıdaki satırlar ise Muhtarın tıpkı Ahmet gibi paraya karşı oldukça tamahkâr biri olduğu izlenimini vermektedir. Başkasının paralarıyla kâr hesapları yapacak kadar para düşkünü biri. Hamit'in cömertçe dağıttığı paralarla ilgili kâr hayalleri kurar Muhtar. Sanki onun gözünde Hamit bu kadar parayı dağıtmakla enayilik etmektedir. Hamit onuruna verilen bu ziyafetin tüm masraflarını karşılamış ayrıca da görev alan bekçi vs. kimselere de verilmek üzere Komutan'a para vermiştir:

ما دفعه حامد بن مصطفى البحيري، في ذلك اليوم، كان يكفي لشراء فدانين، في زمن ارتفعت فيه أسعار الأرض والقطن وإيجار الفدان

¹⁹⁹ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 40.

²⁰⁰ *Age*, s. 40.

*“Hamit bin Mustafa el-Bahiri’nin bugün verdiği paralar tarlalar almak için yeterdi, zamanla arazi ve pamuk fiyatları yükselerek tarla kiralari artardı.”*²⁰¹

Muhtar bir an için Hamit hakkında olumlu da düşünür. Keşke köylerinde sürekli kalsa diye içinden geçirir. Zira Hamit cömert, yardımsever, kültürlü iyi bir insandır. Ancak bu olumlu temenni fazla sürmez. Böyle bir şeyi düşünmek dahi onun menfaatlerine zarar verebilir:

وتمنيت لو بقي حامد معنا، إلى أن يحين الأجل. وكنت أن أعبّر له عن أمنيّتي، لكنني خشيت أن ألفت نظره إلى شيء غائب عنه، فيفعلها ويبقى في الدراويش. خشيت منه على العمودية، وخشيت أن تعلق عائلته المستضعفة، به، وبماله على عائلتي، ولم أعرف: أحبه أم أكرهه؟

Keşke Hamit ölünceye kadar bizimle beraber kalsa dedim. Az kalsın ona ne kadar güvendiğimi belli edecektim. Fakat onun dikkatini bilmediği bir şeye çekmekten ve bunu yaparak Derâvîş’de kalmasından korktum. Onun Muhtar olmasından korktum. Yoksul ailesini parasıyla yücelterek ailemin üstüne çıkarmasından korktum. Onu seviyor muyum yoksa nefret mi ediyorum? Bilemedim.²⁰²

Yazarın romanında rol verdiği bu muhtar tipi genellikle kırsal kesimlerde görülebilecek bir karakterdir. Çünkü köy yerlerinde genellikle maddi varlığı en iyi konumda olan kimseler muhtar olurlar. Muhtarlık gücün ve varlığın ifade edildiği bir makam konumundadır. Romandaki Muhtar’ın Hamit’le ilgili hayalleri ve hemen ardından kapıldığı endişe bu görüşümüzü doğrular niteliktedir. Buradaki Muhtar karakterinin diğer köylülere nispetle varlıklı olma dışında bir özelliği yok gibidir. Tıpkı o da Ahmet gibi modern tarzda yemek adabına uymakta zorlanmaktadır. Davete katılan komutan, subaylar, mühendis ve doktor sofrada çatal ve bıçak kullanabilirken, o bu konudaki eksikliğini tok olduğu gerekçesiyle gizlemeye çalışmıştır. Bu arada kendi bildiği usulde yemek yiyenleri de eleştirmeyi ihmal etmez.²⁰³

2.4.5. Hamit el-Bahîrî (حامد البحيري)

Hamit el-Bahîrî, Mısır’da Nil deltasında yer alan Derâvîş köyünde doğmuştur. On yaşlarında iken babası tarafından beş kuruş çaldığı gerekçesiyle kovulmuş, o da kaçarak bir dizi maceradan sonra Fransa’ya yerleşmiştir. Bu olayın üzerinden tam otuz yıl geçmiştir. Artık o Fransız gazeteci Simon’la evli iki çocuğu olan zengin bir iş adamıdır. Mensî onu uzun boylu, etine dolgun sağlıklı ve çok yakışıklı olarak tarif eder. Yıllar sonra ülkesine ailesini ziyaret için gider. İskenderiye’deki ilk izlenimleri şaşkınlığını ifade eder:

²⁰¹ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 39.

²⁰² *Age*, s. 40.

²⁰³ *Age*, s. 37-38.

لكن عجلة الحياة اليومية تختلف كثيرا، مثل اختلاف الناس. من خلفتهم وراثي، ومن أراهم أمامي. بدت أكثر الرءوس عارية، قلت الطرابيش والعمائم، والثياب البلدية، والثياب الإفرنجية، وانتشرت البدل، والرءوس الممشطة الشعور. قريبو الشبه من قوم سيمون، برغم وجوههم السمراء، وعيونهم العسلىة. لكن الروح والحضارة!! النظافة والطابع!! أز عجنى الموظفين والحمالون، والكتبة والباعة، بمعاملاتهم معي، ومع الآخرين. عزوت ذلك إلى الحر، والعرق، والغبار الذي تسيح ذراته، وتكسو كل شيء تلمسه الأصابع، والذباب. لكن قلبي بعد كل تبرير، لم يكن مقتنعا أمام روائح الأفواه، وكلمات السباب، والرقعة المفقودة، وغيبية السلوك المهذب.

Fakat günlük hayatın döngüsü de çok değişiyor. Tıpkı insanların değiştiği gibi. Ardımda bıraktığım kimseler ve (şu an) önümde gördüğüm kimseler. Çoğu başlar açık gözükte. Sarıklar, fesler, yöresel kıyafetler, Frenk elbiseleri, takım elbiseler, saç taralı başlar! Dedim. Yüzlerinin esmer olmasına rağmen bal rengi gözleriyle garip bir şekilde Simon'un halkına benziyorlar. Fakat ruh ve medeniyet! Temizlik ve karakter! Görevlilerin (gümrükteki), hamalların, satıcı ve kâtiplerin bana ve başkalarına karşı davranışları beni rahatsız etti. Bunu sıcağa, tere, sineklerin ve parmakların dokunduğu her şeyi uçuşup kaplayan toza bağladım. Fakat ağız kokuları, sövmeler, kaybedilen nezaket ve terbiyeli davranışın olmayışı karşısında bütün iyi niyetime rağmen kalbim ikna olmadı.²⁰⁴

Artık hiçbir şey otuz yıl önceki gibi değildir. Her şey değişmiştir ama onun beklentilerinin tersine bunlar olumsuz değişimlerdir. Kendisinden çok eşi için endişelenir, olası olumsuz tepkileri ve bunlar karşısında düşeceği utançtan korkar. Ancak Simon keşfetme ve macera duygusu ile halinden mutludur.

كنت أنظر دائما إلى وجه سيمون، لأرى على ملامح وجهها، وفي التماعة عينيها، ردود الفعل لبلادي، وأهل بلادي. لكن فرحها بالرحلة والاكتشاف كان طاغيا.

*“Sürekli Simon'un yüzüne bakıyordum. Yüz hatlarını, gözündeki parıltıyı, halkım ve ülkem karşısındaki tepkilerini görebilmek için. Fakat yolculuk ve keşfetme sevinci onu çılgına çevirmişti.”*²⁰⁵

Geldiği Paris'le kıyaslandığında manzara pek hoş değildir. Yoksulluğun ve geri kalmışlığın çevre ve insanlar üzerindeki etkilerinden rahatsız olur. Ama her şeye rağmen burası onun vatanıdır:

وأز عجنى مشهد القرى الطينية الواطئة، المتلاحقة، والوجوه الذابلة السمراء، المصفرة المصوصة، معلنة عن الأنيميا، والدوستاريا، ونقص الهيموجلوبين. وقلت لنفسى: (هذا هو الوطن).

“Kerpiçten yapılmış dökük köylerin görüntüsü; kansızlık, dizanteri ve demir eksikliği belirtisi olan kuruyup sararmış kirli esmer yüzler beni rahatsız etti. İçimden dedim ki:

*-İşte vatan.”*²⁰⁶

²⁰⁴ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 27-28.

²⁰⁵ *Age*, s. 28.

²⁰⁶ *Age*, s. 28.

Simon'un bazı soruları cevaplanabilir. Ama bazı soruları ise onu zor durumda bırakır, çünkü bir cevabı yoktur: cevabını veremediği sorular onun deyimiyle *öldürücü* sorulardır. Her şeye rağmen ülkesi hakkındaki iyi niyetini kaybetmek istemez:

- أوه.. هامد.. انظر. هذه الأرض المنبسطة. والماء الكثير. أتظل بلادكم أبدا غارقة في الشمس، حتى في الشتاء؟
أليس عندكم جليد؟

لكنها أيضا قالت:

- لكن، أين الغابات؟ لماذا يبدو المرض على وجوه الناس؟ لماذا يزرع الناس بدون ماكينات؟ لماذا يمشي الأطفال حفاة؟

كانت أسئلتها تقتلني. وكنت أقول لنفسني:

“هذه هي بلادي. هؤلاء هم قومي”

-Oo... Hamit... Şu geniş araziye, bol suya bak. Sizin ülkeniz kışın bile hep güneşli mi olur? Sizde hiç kar olmaz mı?

Fakat şunu da diyordu:

-Fakat ormanlar nerede? Neden insanların yüzleri hasta gözüktüyor? Neden insanlar makinesiz çalışıyorlar? Neden çocuklar ayakkabısız yürüyorlar?

Soruları beni öldürüyordu. İçimden şöyle diyordum:

-Burası benim ülkem, onlar da benim halkım.²⁰⁷

Bunlar Hamit'in cevabını veremediği sorulardı. Zaten bunların cevabını bilmiyordu. Belki de herkesin bildiği, bakınca anlaşılan cevaplar. Fransa ile karşılaştırılamayacak kadar geri kalmış bir ülke. Peki, ama bu ülke nasıl bu hale gelmişti! Medeniyetin merkezi, matematiğin, geometrinin, tıbbın doğduğu yer. Hala tam olarak nasıl yapıldıkları anlaşılamamış dünya harikası devasa mimari anıt yapılar. Peygamberlere ev sahipliği yapmış, Nil'in suladığı bereketli topraklar. Üç kıtanın kesiştiği bu ülke çok değerli idi. Dolayısıyla defalarca saldırıya uğradı ve sömürüldü. Sonuç görülen manzaraydı.

Hamit bu sorular karşısında bazen sıkılıyor ve bu durum yüzüne yansıyor. İşte o anlarda Simon sorularından vazgeçip, sevgilisini daha fazla üzmemeyi tercih ediyordu:

وكانت ترى الحرج على وجهي. عندئذ كانت تقول لي ملاطفة، بأدب قومها المعهود:

(بردون شيري).

لكن هذه هي الحقيقة، وذلك هو الواقع، ولا حيلة لي فيه.

“Yüzümdeki sıkıntıyı görüyordu. İşte o anda da kendi halkının deyimiyle:

–Pardon sevgilim

²⁰⁷ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 29.

Diyordu. Fakat bu gerçektir ve olan buydu, elden ne gelir.”²⁰⁸

Hamit kendi ülkesinde yabancı biridir. Zaten Mısır’a bir Fransız vatandaşı olarak gelmiştir. Yol boyunca gördükleri ilgi ve meraklı bakışlar ne kadar yabancı olduklarını fark ettirir. Sanki daha önce onlara benzeyen birileri hiç gelmemiş gibidir buralara:

كأننا قادمون لثونا من كوكب آخر.

“Sanki başka bir gezegenden geliyor gibiyiz”²⁰⁹

Yolculuk esnasında Hamit’in en büyük kaygısı Simon’un mutsuzluğudur. Neyse ki korktuğu olmaz, Simon gördüğü ilgiden ve yolculuktan oldukça mutludur. Oysa Hamit olanlara kendisi dahi inanamaz, kafası çok karışıktır, ona göre bu her an bitebilecek bir rüyadır:

هذه هي قريتي دراويش ... هذا هو الحلم الذي عشته، وشدني، وجئت من أجله. برغم كل شيء، فهو هنا في قلبي، جارف و عارم، أشعر معه مع الغبط والقرف، بالحب والراحة. فكرت: ترى. هل سيمون سعيدة حقاً بما ترى وتسمع وتشم؟ سألتها، فقالت وهي تهز رأسها، وعيناها تلتمعان برضا بالغ: (بوكو.)

لكنني كنت أعلم، أنه في ذات لحظة، سوف تذهب السكر،

Bu yaşadığım bir rüya, beni çekti ve ben de onun için geldim. Her şeye rağmen o kalbimde, karşı konulmaz bir sel gibi. Onda hem nefreti ve kızgınlığı hem de rahatı ve sevgiyi hissediyorum. Düşündüm de acaba Simon gördükleri, duydukları ve kokladıkları karşısında gerçekten mutlu mu? Ona sordum, gözleri memnuniyet ifade edencesine parladı ve başını sallayarak dedi ki:

-Çook.

Fakat ben biliyordum, bir an gelecek ve bu sarhoşluk bitecekti.²¹⁰

Doğduğu, çocukluğunu yaşadığı evinin hayalini unutmaz. Acısıyla tatlısıyla ömrünün ilk on yılı o evde geçmiştir:

الذي أذكر ظلامه، وأنه مدفون في الحارة، من ثلاث جهات بين البيوت،

“Karanlığını ve üç cepheden evlerle kuşatılmış şekilde dar sokağa gömülü halini hatırlıyorum.”²¹¹

Unutulan şeyler de vardır. Otuz yıl boyunca konuşmadığı ana dilinden bazı kelimeleri hatırlamakta zorlanır. Köydeki sohbetler esnasında bunun zorluğunu yaşar. Ama her şeye rağmen hala Arapça konuşabilmektedir:

وكانه يحاول البحث عن كلمات نسيها في غربته خلال ثلاثين سنة،

²⁰⁸ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 29.

²⁰⁹ *Age*, s. 30.

²¹⁰ *Age*, s. 31.

²¹¹ *Age*, s. 31.

“Sanki o otuz yıl boyunca gurbette iken unuttuğu kelimeleri arıyor.”²¹²

Hamit on yaşında ülkesinden ayrılmış ve Fransız kültürüyle yetişmiş biridir. Dolayısıyla unuttukları sadece bazı kelimelerle kalmaz. Yazar onun dini hayatından hiç bahsetmez ama satır aralarında onun bu yönüyle ilgili imalarda bulunur. Sanki onun Müslüman kimliğinden sadece ismi kalmış gibidir. Hayat tarzı bir Fransız’dan farklı değildir. Eşiyle birlikte içki içmek, günlük alışkanlığıdır. Simon’un giyiniş tarzında, erkeklerle içkili ve dansözlü ortamda bulunmasında bir sakınca görmemesi böyle bir izlenim vermektedir. Bu duruma birçok Müslüman’ın içki içtiği fikriyle itiraz edilebilir. Ancak Mensî’nin onun domuz eti yediğini düşünmesi ve onun yakışıklılığını buna bağlaması kabul edilebilir bir durum değildir. İçki içmek Müslümanlar arasında görülebilen bir durumdur; fakat bir Müslüman’ın domuz eti yemesi neredeyse imkânsızdır.

Başarılı bir iş adamı olan Hamit aynı zamanda sportif bir kişidir. Onun bu özelliğine Mensî şahit olur. Yüzmenin yasak olduğu bir sahilde onun denize atlaması endişeye sebep olur:

أمسكت بي فائلة:

- لا تخف عليه. إنه هكذا. وهو ماهر في العوم. أمهر من سمكة.

“Elimden tutarak dedi ki:

—Onun için endişelenme, o böyledir. O iyi bir yüzücüdür, bir balıktan daha iyi.”²¹³

Ancak romanın başından beri gözden kaçmayan bir husus var ki o da Hamit’in cömert ve iyiliksever biri oluşudur. Komutan’a yazdığı ilk telgrafta ailesinin bulunması için gerekli tüm harcamaları karşılayacağını söyler. Kendisi ve eşinin rahatı için yapılmasını istediği evin yapımında kullanılmak üzere kardeşi Ahmet’e iki bin cüneyh gönderir. Derâvîşe geldiğinde karşılama için yapılan tüm masrafları üstelenir. Onuruna verilen ziyafetin giderlerini karşılar, görev alan kişilere verilmek üzere para dağıtır. Tüm yakınlarının, köydeki muhtaç kimselerin isimlerini tespit eder ve onlara verilmesi için kardeşi Ahmet’e para verir. Yeğenlerinin okul masraflarını, hatta onların Fransa’da eğitimlerine devam etmesi için gerekli tüm harcamaları taahhüt eder. Onun bu denli cömertliğini ve yardımseverliğini gören Mensî, onların desteği ile Fransa’da okuma ve iş bulma hayalleri kurar. Onun bu cömertliği kimine göre bir çılgınlık, kimine göre de enayiliktir.

²¹² Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 33.

²¹³ *Age*, s. 52.

İyi hayallerle başlayıp, trajediyle biten bir macera. O bu maceranın en önemli kahramanlarından biridir. Çok şanslı kabul edilip, kendisine özenilen, varlığı arzulanan fakat aynı zamanda da varlığından korkulan başarılı bir iş adamı. Derâvîş'in bağrından çıkan bir kahraman. Bütün olup bitenlerin belki de tek sorumlusu.

2.4.6. Ahmet'in Annesi

Ahmet'in annesi bunama alametleri gösteren yaşlı bir kadındır.²¹⁴ Ahmet'le birlikte aynı evde kalmaktadır. Her gün yaptığı iş, evin damına çıkarak yoldan geçenleri izlemektir, tavukları beslemektir. Bunları yaparken yoldan geçenleri eve yemeğe çağırmak, yanında çok yiyecek olduğunu söylemek onun rutin halleri idi.

كانت أمي تنبطح على بطنها، فوق سطح الدار، تدلي رأسها قريباً من حافة السقف، وتروح تنادي كل من يسير في الطريق،

“Annem evin damında karnı üzere yatardı, kafasını damın kenarından sarkıtarak yoldan geçen herkese seslenmeye koyulurdu.”

فأصعد إلي السطح لأعيد أمي إلي صوابها مرة بالغضب و مرة باللين و حتى لا تظن سيمون أنها الظنون وأنها مجنونة مثلاً، فتصيح أمي بي، وكان سيمون قد قالت لها ذلك فعلاً:
- أنا مجنونة يا سيمون. طيب. بنت العفاريت الحمر! والله لأفرجها...
- أنا أقول مثلاً مثلاً يا أمي. هي لم تقل ذلك، ربما تفكر فيه

Simon onu deli zannetmesin diye bazen kızarak bazen da yumuşaklıkla dama çıkarıyorum. Annem ise sanki Simon onun yüzüne karşı (onun cinli olduğunu) söylemiş gibi bağırarak şöyle diyordu:

–Simon bin cinliyim tamam, kızıl cinlerin kızı, vallahi onları göstereceğim...

–Ben ise anne mesela, o böyle demedi belki böyle düşünüyor diyorum.

وتروح تهتز في جلستها، وكأنها تكي على أحد.

“*Otururken sanki birine ağlar gibi başını sallardı.*”²¹⁵

Yukarıdaki alıntılar Ahmet'in annesinin normal olmayan hareketleri hakkında bir fikir vermektedir. Ahmet, Simon'un onu deli zannetmesinden korkmakta, bazen iyilikle, bazen de kızarak annesini kontrol etmeye çalışmaktadır. Annesi yıllar önce eşini kaybetmiştir. Bazen birine ağlar gibi başını sallaması ise otuz yıl önce Hâmid'in köyü terk ederek kayboluşunun acısı ve onun etkisi ihtimalini hatırlatmaktadır.

²¹⁴ Ali er-Râ'î, “Esvât”, *Esvât*, s. 166.

²¹⁵ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 43.

Bunama belirtileri gösteren anne, komşularının ısrarı ve gelini Zeynep'in onlara desteği sonucu Simon'a yapılmak istenen işleme razı olmak zorunda kalır. İstenmedik şekilde ani ölümü üzerine ne kadar merhametli bir karaktere sahip olduğunu gösteren sevgi dolu sözler sarf eder. O Fransalı gelinini sevmiş ve kabullenmiştir ama kıskançlıklarını intikama dönüştürmek isteyen hurafe inançlarının esiri komşularına ve Zeynep'e söz geçiremez.²¹⁶

2.4.7. Zeynep

Zeynep Derâvîş köyünde yaşayan Hamit'in kardeşi Ahmet'in karısıdır. Romanda bir kez konuşturulan bir karakterdir. Romanın son sahnesi olan “*Kuşatma*” onun anlatımıyla sunulur. Zira Simon'a karşı düzenlenen ve sonuç olarak onun ölümüne neden olan saldırıda etkin bir rol üstlenir. Dolayısıyla Simon'un son anları ve başına gelenler Zeynep'in tasviriyle okuyucuya sunulur. Zeynep fiziksel olarak kilolu bir kadındır. Bu özelliğini bütün Mısırlı kadınların genel karakteristiği olarak görür ve bu durumu Simon'un naif yapısı karşısında bir üstünlük olarak sunar. Hamit'e karşı ilgi duyan Zeynep, onun sonunda Mısırlı kadınların daha üstün olduğunu anlayacağını düşünmektedir:

لكنه سيعرف أن زوجته ليست أفضل مني، ولا أنطف، وأن المصرية خير من الخواجات ألف مرة. وسيعرف أيضا أحمد، أنني أفضل من سيمون الخفيفة اللحم والعظم، وأنه يجب أن يقبل يدي لحصوله على مثلي وهو الفقير الجاهل بجوار أخيه حامد.

Fakat o karısının benden daha üstün ve daha temiz olmadığını; Mısırlı kadınların Batılı kadınlardan bin kez daha iyi olduğunu anlayacak. Aynı şekilde Ahmet de anlayacak, benim etsiz kemiksiz cılız Simon'dan üstün olduğumu. Kardeşi Hamit'in yanında bütün fakir ve cahilliğine rağmen benim gibi birine sahip olduğu için elimi öpmesi gerekir.²¹⁷

Simon'a karşı kıskançlık ifade eden bu durum esasen daha sonra gelinen bir durumdur. Çünkü Zeynep, başlangıçta Simon'dan en çok etkilenen ve her davranışıyla onu taklide çabalayan bir karakterdir:

وكانت تراقب ما تفعله سيمون على المائدة، وتفعل مثلها، إن رفعت الملعقة، وإن وضعتها، حتى في درجة فتحة فمها لتدخل الطعام فيه. وكان منظرها مضحكا، وهي تحاول أن تأكل مثلها بالسكين. وفكرت أن الإنسان منا لا يمكن أن تغير عادته في يوم وليلة.

Yemek masasında Simon'un ne yaptığını gözetliyor ve onun gibi yapıyordu. Hatta kaşığı kaldırıp koyuşuna, yemeği ağzına almak için açışına varıncaya kadar. Tıpkı onun gibi bıçakla yemeye çalışırken komik görünüyordu. Düşündüm de bizden birinin tek bir gün bir gecede alışkanlıklarını bu denli değiştirmesi mümkün değildi.²¹⁸

²¹⁶ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 79.

²¹⁷ *Age*, s. 74.

²¹⁸ *Age*, s. 33.

Anlaşılan o ki Zeynep bu beklenmedik misafirlerin gelişiyle hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Köydeki herkesin ilgi odağı olan Simon artık onun için taklit edilmesi gereken bir ideal kişidir. Bu taklit o kadar ileri gitmiştir ki Hamit'e karşı neredeyse Simon'un bir benzeri gibi davranmaya başlamıştır:

وخيل لي أن زينب مفتونة بحامد، وأنها تنافس سيمون عليه، بالتقرب منه، والابتسام له، والجري لخدمته، والتفنن في التزيين من أجله. لا بل هو حقيقة، فقد صارت زينب تخاطبه مثل سيمون:

- أوه.. حامد.. بردون.. مسيو حامد.. مرسيه..

بل صارت تقول لسيمون. وهي لا تفهم ماذا تقول لها سيمون:

- وي مدام..

Bana göre Zeynep Hamit'e meftun olmuştu. Ona yakın olmakla, ona karşı gülümsemekle, hizmetine koşmakla ve onun için türlü şekillerde süslenerek Simon'la rekabete girmişti. Geçek buydu, Zeynep artık Simon gibi konuşuyordu:

-Of Hamit, pardon, mösyö Hamit, mersi...

-Belki de Simon'un kendisine ne söylediğini anlamadan şöyle diyordu:

-Vıy Madam (evet Hanımefendi)²¹⁹

Bu sahneden anladığımız kadarıyla Zeynep, Simon karşısında küçüklük duygusuna kapılmıştır. Bu durumu aşmak için de kendi olmaktan çıkıp her yönüyle Simon'u taklit etmeye başlamıştır. Zeynep Fransızca bilmemektedir. Ancak buna rağmen, olduğundan farklı görünmek, belki Hamit'in ilgisini çekmek ya da Simon'a ilgi duyan kocası Ahmet'e onun gibi olabileceğini göstermek adına anlamını bilmediği kelimeleri dahi konuşur hale gelmiştir.

Bu hızlı değişim Ahmet'le olan ilişkilerini olumsuz yönde etkiler:

بل إن زينب، حين كانت تتفرد بي في الغرفة، بعد أن قصت لها سيمون شعرها، كانت تقول لي:

- بردون شيري.. سي أحمد..

ووصل بها الأمر، إلى حد أنها رفضتني، لأول مرة ذات ليلة بحجة أنها متعبة،

- هيه.. هيجتاك؟

- من؟

- هي.. أناديها لك.

Simon onun saçlarını kısalttıktan sonra odada benimle yalnız kaldığında Zeynep bana şöyle diyordu:

-Pardon şeri (pardon sevgilim) ... Si Ahmet (Evet Ahmet) ...

İş o kadar ileri gitti ki bir gece ilk kez yorgunluğu bahane edip şöyle diyerek beni reddetti:

-Hıh, seni heyecanlandırdı mı?

-Kim?

²¹⁹ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 41.

-O... onu senin için çağırayım mı?²²⁰

Değişim sadece davranışla kalmamıştır. Simon belki de kendi saç modeli olan kısa saç kesimini Zeynep'e de uygulamıştır. O Zeynep'e bu fiziksel değişim yanında Ahmet'e karşı durabilme cesaretini de verir. Aşağıdaki satırlar Zeynep'in daha önceki zamanlarda Ahmet'ten şiddet gördüğünü göstermektedir:

أوشكت مرارا أن آتي بالخزيرانة وأضربها، أظل أضربها حتى تعود إلى صوابها، كيوم أدعت أن عليها إفريتاً وأنه يريد زارا

“Birçok kez az kalsın onu kamışla dövecektim. Döveyim ki doğru yol gelsin. Tıpkı kendisine bir cinin musallat olduğunu ve onu ziyaret etmek istediğini iddia ettiği günde olduğu gibi.”

221

Zeynep'i daha önceki zamanlarda olduğu gibi dayak yemekten kurtaran ise Ahmet'in Simon'a olan tutkunluğu ve onun nefretini kazanmama isteğidir. Yoksa daha önceleri yaptığı bu eylemi gerçekleştirmesini engelleyen Zeynep değildir. Bu durum ikisi arasındaki aile ilişkisinin ne denli kötü olduğunu göstermektedir:

وودت أن أطمها على فمها كلما نطقت: أهدد.. وي.. حتى يسيل منه الدم، لكنني كنت خائفاً في الحقيقة، من أن تنكر سيمون علي ذلك، ولا قبل لي بغضبها علي،

“Viy kelimesini her söylediğinde; kanayınca kadar ağzının üzerine vurmak istedim. Fakat ben aslında bundan dolayı Simon'un benden tiksimesinden ve kızarak benden uzaklaşmasından korktum.”²²²

Zeynep'in gözünde Ahmet'in değeri yoktur. Onu kıskanmaya bile değmez. Çünkü Ahmet çekilir biri değildir; oysa Hamit nezaketi, cömertliği, kültürü ile Zeynep'in ilgi odağı olmuştur. O Ahmet'i Simon'dan değil, Hamit'i Simon'dan kıskanır. Bu durum Ahmet'in gözünden kaçmaz:

كانت فقط تغار على حامد من سيمون، وتسخر مني؛ لأنها تعرف سلفاً أن مثل سيمون لن تهتم بي. وعيرتني ذات مرة، أنني لست مثل حامد، فطمعتها في تلك اللحظة على وجهها. لم تبك، وإنما خرجت غاضبة،

“Sadece Hamit'i Simon'dan kıskanıyordu ve beni küçümsüyordu; çünkü o Simon gibi birinin beni önemsemeyeceğini biliyordu. Bir keresinde bunu benim Hamit gibi olmadığımı

²²⁰ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 41.

²²¹ *Age*, s. 42.

²²² *Age*, s. 42.

söyleyerek ortaya koydu. İşte tam o anda yüzüne tokat attım. Ağlamadı bile, kızarak çıktı...’’²²³

İki haftadan daha kısa bir sürede Bahîrî ailesi içinde inanılmaz bir değişim yaşanmıştır. Daha önce kocasından dayak yiyen bir kadın olan Zeynep, artık gerektiğinde kocasına karşı durabilme cesaretini gösterebilmektedir. Bunun en önemli sebebi hem kıskandığı hem de her haliyle taklide yeltendiği yabancı uyruklu ve üstelik Müslüman olmayan bir kadın olan Simon’dur.

Simon’un sahip oldukları, Zeynep üzerinde kıskançlık etkisi yaratmıştır. Üstelik hem eşini hem de çocuklarını kıskanmaktadır:

كنت أكرهها من قلبي، وأحسدها على ما هي فيه. حظها من الدنيا خير من حظي، و زوجها أفضل من زوجي. ولداها الإثنان أفضل في الصورة من أولادي الخمسة.

“Kalbimden ona karşı nefret duyuyor ve sahip olduklarından dolayı onu kıskanıyordum. Dünyada benden daha şanslı idi, kocası da benim kocamdan daha üstündü. İki çocuğu da benim beş çocuğumdan daha güzeldi.”²²⁴

2.4.8. Simon

Simon romanda hiç konuşturulmayan bir karakterdir. Onun konuşmaları diğer kahramanların anlatımları içinde geçen diyaloglardan ibarettir. Onun düşüncelerini, davranışlarını, zevklerini, onu izleyen kimselerin gözüyle tanımak zorundayız. Diyaloglardan kısmen de olsa bazı düşüncelerini anlayabiliriz ancak onun iç dünyasında neler olup bittiğini, yabancı bir ülkede neler hissettiğini tam anlamıyla öğrenmemiz imkânsızdır. Onunla konuşan, ona bakan herkes kendi bakış açısına göre onu tarif etmiş yargılamıştır. Ancak yazar ona kendini ifade etme şansı tanımamıştır. Bunu neden tercih etmiştir onu da anlamamız tam olarak mümkün değildir. Belki de iki kültür çatışmasının romandaki kurbanı olması nedeniyle onun masumiyetini arttırmak istemiş olabilir. İçinde yaşadığı toplumun yanlış inanç ve alışkanlıkları ve önyargılı tutumları nedeniyle verilen bu kurban üzerinden bir iç sorgulama da hedeflemiş olabilir. Zira konuşturulmayan Simon, romandaki en içten karakterdir. Herkesle diyalog kurmaya çalışmakta, hastalara şifa

²²³ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 42.

²²⁴ *Age*, s. 75.

dağıtmaya çalışmakta, olumsuz şartlarda dahi mutlu olmaya çalışmaktadır. Şimdi onu tanımaya çalışalım:

Simon Fransız bir gazetecidir, Mısırlı bir göçmen olup Fransa'ya yerleşen ve daha sonra zengin bir iş adamı olan Hamit el-Bahîrî ile evlenir. Bu evlilikten iki de çocuğu olur. Otuz yıl aradan sonra Mısır'a giderek ailesini ziyaret etmek isteyen eşine bu yolculukta eşlik eder. Bu yolculuğa keşfetme ve gezme arzusuyla gönüllü ve aşırı istekli olarak katılmıştır.

Simon çoğu Batılıların tipik özelliği olan sarışın ve mavi gözlü bir kadındır. Romanda onun fiziksel görünüşü ile ilgili ilk betimlemeyi köyün kültürlü genci olan Mahmut el-Mensî yapar:

أما هي سيمون فليست جزابة ولا جميلة، ولا قبيحة. جلدها أحمر... عودها على نحافته أبيض وممتلئ، فستانها الأزرق الريشي، بشرتها فاتتان وساحران معا. خطوها عزف، وعيناها الزرقوان تبرقان حيوية

*“Simon ise çok da cazip değildi ne güzel ne de çirkin. Cildi kızıl... Fiziği zarif, ince, parlak ve dolgun. Mavi tüylü elbisesi ve teni büyüleyici bir cazibeye sahip. Yürüyüşü melodik. Masmavi gözleri şimşek gibi çakıyor.”*²²⁵

Muhtarın betimlemesi ise onun neden tüm erkeklerin ilgi odağı olduğunu açıklar niteliktedir. Çünkü köyde bu tarzda giyinen başka bir kadın yoktur ve üstelik o bir Avrupalıdır:

ظهرها عار حتى المنتصف، وشعرها مرفوع عن عنقها الطويل الذي يشبه عنق الغزال، وتديان بارزان، ناهدان، والنقرة بينهما مفتوحة وفاضحة، وذيل فستانها الأحمر قصير، فوق الركبتين.

*“Sırtı yarıya kadar çıplaktı, saçları ise ceylana benzeyen boynunun üzerinde toplanmıştı. İri göğüsleri bariz bir şekilde gözüküyordu ve araları açıktı. Kırmızı elbisesinin eteği kısıydı ve dizlerinin üzerindeydi.”*²²⁶

Kendisinden başka hiçbir kadının katılmadığı (Çingene dansöz hariç) sadece erkeklerin katıldığı ziyafete böyle bir kıyafetle gelmişti.

Muhtar fitnessinden endişe duyduğu Simon'a o kadar hayran kalmıştır ki onu Cennet hurilerine benzetir:

حسبت مرة أنها حورية من الجنة،

*“Bir keresinde onu cennetten bir huri zannettim.”*²²⁷

²²⁵ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 25.

²²⁶ *Age*, s. 36.

²²⁷ *Age*, s. 40.

Simon içinden geldiği gibi davranan gayet rahat bir kadındır. Onun kıyafeti hakkında başkalarının ne düşündüğü umurunda değildir. İçinden geldiği gibi ve kendi ülkesindeki rahatlığı içinde hareket etmeyi yeğler; üstelik bu konuda başkalarına da tavsiyelerde bulunur:

وطلبت مني أن ألبس، في هذه الأيام، بنطلون رحلات، وقميصًا غامقًا بنصف كم. أدهشني مظهرها البسيط للغاية. كانت تجمع شعرها خلف (بونيه) بحر. وترتدي بلوزة قطنية بنصف كم، وبنطلونًا قصيرًا، أقصر من السروال الداخلي الذي تلبسه أمي، وكانت الكاميرا معلقة على كتفها.

Benden böyle günlerde gezi pantolonu ve kısa kollu koyu renkli gömlek giymemi istedi. Gayet basit görüntüsü beni şaşırttı. Saçlarını arkada toplamıştı. Kısa kollu bir tişört ve annemin giydiği iç çamaşırdan daha kısa bir pantolon giymişti. Omzunda kamera asılı idi.²²⁸

Bir gazeteci olması hasebiyle kamera taşımaları gayet normal iken, bu durum köylülerin nazarında özenilen bir aksesuar haline gelir. Demek ki daha önce şort giyen biri, üstelik de bir kadın görülmemiştir. Simon'un rahat hareketlerine dair bir örnek de Mahmut el-Mensî ile Nil kenarında çıktıkları gezi esnasında yaşanır:

فأسرعت تخلع الكاميرا عن كتفها، وبدأت تفك أزرار قميصها. سألتها:

- ماذا تريد أن تفعل؟

فقلت ببساطة:

- سأقطع هذا النهر سباحة ثم أعود.

“Hemen omzundaki kamerayı çıkarttı ve gömleğinin düğmelerini çözmeye başladı. Ona sordum:

-Ne yapmak istiyorsun?

Gayet rahat bir şekilde dedi ki:

-Nehri yüzerek karşıya geçeceğim, sonra dönerim.²²⁹

Buradan da anlaşılacağı üzere Simon Mısır'da özellikle de kırsal kesimde kimsenin alışık olmadığı düzeyde açık kıyafetler giymekte, arzu ettiği zamanda gömleğini çıkarıp suya dalabilmektedir. Yerli halka göre ayıp sayılabilecek hususlar ona göre ayıp değildir ve bunu yapmaktan hiç çekinmez. Mensî'nin karakterini anlattığımız bölümde yer alan bir husus belki de bu durumla alakalı idi. Zira muhtemel ki tarlada çalışanlarla yapılan sohbet esnasında işçilerin her sözünün tercüme edilemeyeişi, onun kıyafetinden dolayı söylenen sözler olabilir.

²²⁸ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 55.

²²⁹ *Age*, s. 55.

Onun sıra dışı rahat hareketlerinden biri de erkeklerle aynı ortamda içki içmesi hatta sarhoş olmasıdır:

وجاءها صاحب المطعم بنفسه ببيرة أسوانية مثلجة، فشربتها على الغداء حتى انتشلت. وأجبرتني على شربها معها، لأول مرة،

“Lokanta sahibi bizzat kendisi ona buzlu Asvan birası getirdi. Yemeğin üzerine sarhoş oluncaya kadar ondan içti ve ilk kez onunla birlikte içmem için beni zorladı.”²³⁰

İlk kez onun ısrarıyla Mensî de bira içer ve sarhoş olur. Kendini kaybedince de duygularını ortaya döker. Oysa Simon kendini kaybetmez, bunların sarhoşluğun etkisi ile söylenen, dikkate alınmaması gereken sözler olduğunu bilir:

مسيو مهمود. أنت سكران. قم بنا نرجع إلى الدراويش.

“Mösyö Mahmut, sen sarhoşsun. Haydi, kalk Derâvîş’e dönelim.”²³¹

Simon duygusal bir kadındır. O bitmek bilmeyen enerjisi ve hareketliliği yanında durgunlaştığı, hatta ağladığı anlar da vardır. Onun bu özelliğine Mensî şahit olur:

واستدرنا عاندين، على الطريق الزراعي، إلى الدراويش. كانت سيمون ساهمة، مطرقة الرأس قليلا، شاردة البال. وبدالي، أنها تشعر الآن بأنها وحيدة، وسط غرباء عنها تمامًا. وأحسب أنني رأيتها تمسح دمعة ندت، برغمها، بطرف منديلها الأبيض الذي ودعت به حامد،

Tarla yolundan Derâvîş’e dönüyorduk. Simon’un yüzü soluk ve biraz boynu büküktü ve dalgındı. Şimdi bana kendisini tamamen yabancılar arasında kalmış yalnız biri gibi hissediyor göründü. Gördüğüm kadarıyla Hamit’e veda ettiği beyaz mendilin bir kenarıyla, kendiliğinden akan gözyaşını siliyordu.²³²

Hamit’e veda ettiği mendille gözyaşlarını silen Simon eşini aşk derecesinde seviyordu ve onu tüm geçmişiyle kabullenmişti:

وترنو إلى حامد راضية ومفتونة، ومن عجب بغير خجل من ماضيه.

“İşin ilginç yanı onun geçmişinden bir utanç duymaksızın memnun ve hayran bir şekilde Hamit’e bakıyor.”²³³

Simon yardımsever, başkalarının iyiliği için çabalayan sevgi dolu bir insandır. Başkaları için fedakârlıklara katlanır. Gördüğü yanlışları sorgulamaktan çekinmez ve umursamaz bir tavır içine girmez. Yanlışlıkların telafisi için de elinden geleni yapar. Köyde ciddi bir temizlik

²³⁰ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 57.

²³¹ *Age*, s. 57.

²³² *Age*, s. 48-49.

²³³ *Age*, s. 52.

sıkıntısı vardır. Bunun neticesinde bit yaygın halde görülmektedir, üstelik suyun eksik olmadığı Nil'in kenarındaki bir köyde:

وقالت لي: إن رأس الصغيرة كان قذرا جدا، فأخذتها إلى الحمام، وغسلت لها رأسها بالماء، ثم بالشامبو وصاحت
سيمون في دهشة:

- تصور مسيو مهمود. كانت في رأسها حشرات كثيرة، صغيرة جدا.

غمرني الخجل من الدراويش، فقلت لها:

- لا بد أن أهلها فقراء جدا.

فصاحت محتجة:

- ماذا تقول مسيو مهمود؟ الماء عندكم كثير جدا. وأين النيل مسيو مهمود؟

Bana küçük kızın saçının çok kirli olduğunu söyledi ve onu banyoya götürerek başını önce su ile sonra da şampuan ile yıkadı ve Simon dehşet içinde bana bağırdı:

-Düşünsene mösyö Mahmut (kızın) saçında birçok küçük haşere vardı.

Derâvîş'den utanca bulandım ve ona dedim ki:

-Ailesi çok fakir olsa gerek.

İtiraz edercesine bağırdı:

- Mösyö Mahmut sen diyorsun? Sizde su çok, Nil nerede mösyö Mahmut?²³⁴

Simon'un sürekli hayret ettiği ve bir türlü anlam veremediği diğer bir husus da tarlalarda çalışan insanların ziraî alet ve makine kullanmamaları idi. Bu soruyu daha önce geliş yolunda Hamit'e sormuştu. Şimdi ise bu durumu Mensî'ye sorar:

لماذا لا تستخدمون الآلات في مزارعكم؟

“Çiftçiler neden alet kullanmıyorlar?”²³⁵

Yazar bu hususu romanında işler. Çünkü kendisi 1970 yılında gitmiş olduğu Avrupa'da insanların ziraî faaliyetlerde makine ve alet kullandıklarını müşahade etmiştir. Böylece ülkesinin Avrupa'ya kıyasla geri kalmışlığı vurgulanarak üstü kapalı bir şekilde yönetim eleştirilmektedir.

²³⁴ Süleyman Feyyaz, *Esvât*, s. 64.

²³⁵ *Age*, s. 57.

2.5. Romanın Perde Arkası

2.5.1. Kültür Çatışması

Esvât'ın konusu *kültür çatışmasıdır*.²³⁶ Mısır romanının tarihçesini anlattığımız bölümde, bu konunun ondan önceki yazarlar tarafından işlendiğini görmüştük. Feyyaz bu konuyu yetmişli yıllarda tekrar işler, fakat onun üslûbu biraz farklıdır:

Son okumamda Esvât'ın kurbanı olan kadın kahramanın sesinin olmadığını fark ettim. Onun sesi ve monoloğu özeldi. Onun sesini koymamayı tercih ettim. İşte o an onun ziyaretinin ve dolayısıyla Mısır'daki bir köy çevresinde meydana gelen medeniyet çatışmasının köy halkı üzerinde yarattığı şokun seslerinin yankılandığını hissettim. Bu şokun tek sonucu 'sünnet' değildi. Bu okumada fark ettim ki, kastetmediğim halde Arap romanındaki medeniyetler çatışması veya buluşmasına ilişkin görüşlere yeni bir bakış kazandırmıştım. Daha önceki medeniyet çatışmasını konu edinen Arap romanlarında böyle bir sarsıntı görülmemişti. Öncekilerde bir süre Batı'da yaşayan veya yaşadığı sarsıntının ruhunda bıraktığı yıkım ile ülkesine dönen Doğulu bir kahraman konu ediniyordu. Tıpkı 'Edîb' romanındaki kahramanın ruhundaki yıkım ve 'Kandîlu Ümmü Hâşim' romanındaki İsmail'in uğradığı ruhsal çöküş gibi.²³⁷

Sırbistanlı yazar Serbko Lichtaric (Sırpçadan Arapçaya tercüme eden: Neffinca Koritza) "*Kültür Mücadelesinin Evrensel Düzeyi*" başlıklı makalesinde Feyyaz ve romanında bu çatışmayı yorumlar. Ona göre Süleyman Feyyaz Esvât'ta iki kültürün mücadelesini yazmıştır. Bir yanda teknolojik olarak ilerlemiş Avrupa kültürü, diğer yanda ise geleneklerinden ödün vermeden bu ilerlemeyi gerçekleştirmek isteyen Arap-İslam kültürü. Daha önce de aynı konu iki yazar Tevfik el-Hakîm (*Uşfurun mine 'ş-Şark*) ve Yahya Hakkı (*Kandîlu Ümmü Haşim*) tarafından işlenmiştir. Her iki roman kendilerinden uyarlanarak çevrilen film ve diziler sayesinde ünlenmiştir. Bu romanlar Avrupa'ya giderek onların dünyasını keşfeden ve sonuçta Doğu'nun ahlaki olarak Avrupa'dan ileri olduğu; Avrupa'nın ise teknolojik olarak ilerlemesine rağmen ahlaki açıdan çökmüş olduğu yargısına ulaşan Mısırlı bir genci konu edinir. Feyyaz'ın romanında ise kurgu bunun tersine doğru gerçekleşir. Sonuç ise tektir: Farklı iki kültürün iletişimindeki yanlış anlaşılma neticesi gerçekleşen trajedi.²³⁸

Mesela Ahmet ziyafet esnasında Simon gibi yemek yiyemediği için sofradan aç olarak kalkıyor ve içinden şöyle diyor: "*Bana göre insan yerken içerken gittiği ülkenin adetlerine uymalı.*"²³⁹ Buna mukabil Simon evde genç arkadaşıyla bira içiyor, köyün ana caddesindeki

²³⁶ Nebil Süleyman, *age*, s. 43.

²³⁷ Süleyman Feyyaz, "Kıssatu Kıssah", *Esvât*, s. 96.

²³⁸ Serbko Lichtaric, *agm*, s. 27.

²³⁹ Süleyman Feyyaz, *Esvat*, s. 32.

müşterilerle dolu kahvenin önünde eşyle kucaklaşıp öpüşebiliyor. Köy ileri gelenlerinin önünde şort giymesi ise skandal sebebidir. Odasında iken evin duvarlarını sallayacak kadar yüksek sesle müzik dinlemesi rahatsızlığa yol açar.

Lichtaric'e göre kadınların Simon'a yaptıkları aşırı bir şiddettir. Bu ne Arap köy kültürüyle ne de Mısır kültürünün özelliği ile açıklanamaz. Çünkü insan doğası gereği dünyanın herhangi bir yerinde buna benzer ya da farklı suçlar işleyebilir. Toplum, aklında yerleşik bulunan köklü geçmiş yargıların etkisi altında bulunduğu sürece bu hep mümkündür. Süleyman Feyyaz bunu evrensel düzeyde, farklı kültürlerin yanlış anlaşılması sonucunda ortaya çıkabileceğini gösterdi ve romanını bir şiddet patlamasıyla bitirdi.²⁴⁰

Onun yorumuyla köye yapılan ziyaret Simon ile köy halkı arasındaki karşılıklı anlayışsızlığın gölgesinde sona ermiştir. Her iki taraf da diğerinin kültürü hakkında bilgi yoksunudur. Ama buna rağmen birbirlerinin kültürel kıstaslarını gözetmeleri mümkündür. Fakat karşılıklı alışma ancak dar bir alanda gerçekleşebilmiştir.²⁴¹

2.5.2. Sansür Endişesi

Mısır'daki 1952 askerî darbe yoluyla yönetime gelen Cemal Abdunnâsır ilerleyen yıllarda yerini sağlamlaştırdı ve ülkenin tek lideri ve hâkimi konumuna geldi. Monarşi kaldırıldı ve yerine cumhuriyet ilan edildi. Ancak bu hiçbir zaman gerçek bir cumhuriyet olmadı. Aksine Mısır'da otokratik baskıcı yönetim işbaşında oldu. Partilerin kapatıldığı, basına sansür konulduğu, derneklerin yasaklandığı bir ortamda, yönetime eleştiri olarak yorumlanabilecek bir kitabın yazılması ve ülkede basımının yapılması düşünülemez. Bunu yapmayı düşünenler de bedelini hayatlarıyla ödemişlerdir. Nitekim “*Yoldaki İşaretler*” adlı kitabı yazdığı için ünlü İslam alimi müfessir Seyyid Kutup 1966 yılında idam edilmiştir. O yılları yaşayan ve Esvât'ı yazan Süleyman Feyyaz'ın kalemine de sansür endişesi yansımıştır. Romanında *Muhafaza* (vilayet) kelimesi yerine *müdüriyet*; *merkez* yerine de *bender* kelimesini kullanması bu endişenin bir tezahürüdür. Olayın yaşandığı *Şuarâ* köyünün adının romanda *Derâvîş* olarak verilmesi de ancak bu şekilde açıklanabilir. Zira yaptığımız araştırmada Akdeniz'e 15 km mesafede ve *Berhamtûş* köyüne yakın böyle bir köy ismine rastlanmamıştır. Yazar yirmi yıl geçmiş olmasına rağmen köyün geri kalmışlığının mevcut

²⁴⁰ Serpko Lichtaric, **agm**, s. 28.

²⁴¹ **Agm**, s. 29.

yönetime mal edileceği ve bunun sonucunda da olası olumsuz tepkilere sebep olmamak için hayali bir isim olan *Derâvîş* ismini kullanmıştır.

Bu kasıtlı bilmezlik o dönemde uygulanan sansürü aşmak; belirli bir zamanda gerçekleşen olaya doğrudan işaret etmenin doğuracağı olası sıkıntılardan uzak durmak için başvuru bir hiledir. Zamanı gösteren işaretler devrim (Temmuz 1952) öncesi yıllara yayılmıştır. Romancının olayları dayandırdığı eski geri kalmış dünya ile romanın yayınlandığı 1972 yılının arasının açılmış olması da bu hilenin bir parçasıdır. Devrim üzerinden yirmi yıl geçmiştir. Zamanın bilinemez oluşu onu kısmen soyutlaştırıp, herhangi bir zamanda olabilme ihtimalini vermiştir. Dolayısıyla devrim yıllarındaki Mısır'ın eleştirisine dair kesin bir yargıya varılamaz. Ancak okuyucunun hikâyenin zamanından romanın yayınlandığı yıllara intikal etmesi de zor değildir. Zira 67 yenilgisi geri kalmışlığın ve devrimin sorgulandığı bir dönüm noktasıdır.²⁴²

Burada insanlara hâkim olan sosyal bilinçteki bozukluğun kınanması vardır. Bu bilinç bozukluğu cehalet, taassup, kıskançlık, hurafe, sertlik, yalancılık, ikiyüzlülük, fırsatçılık vb. davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Romanda komutan, Muhtar, merkez doktoru vb. şahsında temsil edilen yönetim sisteminin kınanması vardır. Yönetenler ve yönetilenler madalyonun iki yüzü gibidir. Roman, komutanın Hamit'ten aldığı paraları zimmetine geçirmesini, Muhtarın ve Ahmet'in emanet edilen paraları usulsüz harcamalarını aynı anda eleştirmeyi hedefler. Böylece yönetimdeki bozukluğun vatandaşların fakirleşmesine olan etkilerinin; yönetimdeki geri kalmışlıkla vatandaşlardaki geri kalmışlık arasındaki karşılıklı etkileşimin ortaya çıkması sağlanmıştır.²⁴³ Halkın genelinde görülen fakirlik ve buna bağlı olumsuz hayat şartları, yetersiz beslenmeden kaynaklanan hastalıklar, temizlikle ilgili sorunlar ve bunlara ait betimlemelerde hep mevcut yönetime bir gönderme vardır. Hatta Simon'un Nil üzerindeki köpük birikintilerine zehirli olabileceği endişesi ile dokunmaması konusunda uyarılmasında bile çevresel bir eleştiri vardır. Bu husus hemen hemen bütün şehirleri Nil kenarına kurulmuş olan ülkedeki çevre kirliliğinin oranı hakkında bir fikir vermektedir.

²⁴² Cabir Uşfur, **agm**, S: 13891.

²⁴³ **Agm**, S: 13891.

2.5.3. 67 Yenilgisine Tepki

Esvât Haziran 1967 Arap-İsrail savaşıdan sonraki bir tarihte 1970 yılında yazılmıştır. Esvât Mısır'da ilk kez 1977 yılında yayınlandı. Âdâb dergisinde yayınlandığı andan itibaren kültürel hayatta geniş yankı uyandırdı. Süleyman Feyyaz'ın 67 savaşının sonuçlarına olan kızgınlığının yazarlık tarihindeki en somut ifadesi ve sonuçta felakete götüren toplumun geri kalmışlığına yönelik en sert edebî (romantik) eleştirisi idi. Romandaki Derâvîş köyü adeta ülkenin geri kalmışlığını yansıtan bir çukur ayna konumundadır.²⁴⁴

Esasen 67 yenilgisi sadece Mısır'da değil tüm Arap âleminde kalıcı olumsuz etkiler bırakmıştır. Sadece altı gün süren (*Altı Gün Savaşı*) bu savaş Arap toplumunun kendine olan güvenini ciddi anlamda sarsmıştır. Kaybedilen toprakların büyüklüğü ve önemi dikkate alındığında bu kabullenilebilir bir durum değildir. İsrail arkasına aldığı Batı desteği ile birlikte askeri teknolojik üstünlüğünü ve kararlılığını ortaya koymuş, üç tarafını kuşatan Arap ülkelerine karşı büyük bir zafer kazanmıştır. En önemlisi ise Müslümanların en önemli kutsallarından sayılan Doğu Kudüs artık İsrail'in işgali altına girmiş ve ileride uygulanacak yayılmacı politikalarını güçlendirmiştir. Elbette bu yenilgi de her hezimet gibi bir dizi hatanın sonucu olarak gerçekleşmişti. Sina cephesinde olması gereken tecrübeli askerler Yemen'de idi. Nâsır, Yemen'deki savaş tecrübesi olan askerlerin geri çekilmesini isteyen genelkurmay başkanını dinlemedi. Zaten Yemen'deki askeri darbeyi destekleme adına asker gönderilmesi bir hata idi. 70 bin kişilik Mısır ordusu Yemen'de büyük kayıplar verdi. Bu serüven Mısır hazinesini kuruttu, ekonomik büyümeyi yavaşlattı ve ülkenin kıt kaynaklarını israf etti, Suudi Arabistan ile araları açıldı. Tecrübeli subaylar yüksek maaşlı sivil görevlere getirilmişti. Savaş kaçınılmaz gibi görünüyordu. İlk darbeyi onun yapmasını öğütleyen askerî danışmanlarını da dinlemedi ve aksine ilk saldıranın kendisi olmayacağını açıkça ilan etti.²⁴⁵ Oysa İsrail bu savaşı en ince detaylarına kadar planlamış ve tatbikatlarla bunu pekiştirmişti. Mısır hava kuvvetlerine ait 285 adet uçağın daha yerdeyken imha edilmesi, ordunun içinde bulunduğu perişanlığı özetlemektedir. Hava savunmasını kaybeden Mısır'ın kaybı 10 binden fazla idi, oysa İsrail sadece 275 askerini kaybetmişti.²⁴⁶ Bu savaş bölgesel dengeler üzerinde tahmin edilemeyen sonuçlar ortaya çıkarmış ve Yakın Doğu tarihinde büyük bir kopma noktası olmuştur.

²⁴⁴ Cabir Ufur, **agm**, S: 13891.

²⁴⁵ Afaf Lutfi Al-Sayyid Marsot, **age**, s. 124.

²⁴⁶ Thierry Camous, **age**, s. 368.

Büyü bozulmuştu. Zaten yoksulluk ve yolsuzluklarla perişan olan fakir halk bu askeri hezimetle büsbütün yıkılmıştı. Halkın nabzını tutmak durumunda olan dönemin yazarları da bu duruma ve bunun sebeplerine olan tepkilerini eserlerine yansıtmaya başladılar. Tabii bunu açıkça yapamadılar. Çünkü ülkede halen düşünceye karşı sansür uygulanmakta idi. Dolayısıyla bu tepkiler sanat yoluyla ve onun sağladığı inceliklerle, örtülü bir şekilde gösterilmeye çalışılmıştır. Esvât'ta mevcut yönetime tepki dolaylı olarak verilmiştir.

2.5.4. Geleneğin Eleştirisi

Feyyaz çocukluk yıllarından beri yaşadığı çevredeki geleneksel uygulamalara olumsuz bakmıştır. Babasının isteği ile gönderildiği Ezher yıllarını Tih çölüne benzetir. Ezher'deki öğrencilik yıllarında Nil kenarındaki Bahr Mûyis (بحر مويس) kütüphanesine takılır. Günde üç roman bitirdiği olur.²⁴⁷ Esasen bu durum onun ileride roman ve hikâye yazarlığının neden başarılı olduğunu da açıklar. Okuduğu kitaplar Batı kültürünü tanımasını sağlar. Köyde doğmuş büyümüş, öğrencilik yıllarında ise şehri ve her kesimden insanları tanımıştır. İçinde yaşadığı toplumdaki ahlâkî yozlaşmayı geri kalmışlığı gözlemlemiştir. Ezher'de aldığı köklü dinî eğitimle birleştirdiği geniş kültürü, onun yaşadığı toplumdaki yanlışları görmesine ve bazılarının kaynağı olan yerel geleneği eleştirmesine neden olmuştur. Özellikle 1970 yılında Avrupa'ya yapmış olduğu kısa süreli gezi, ülkesi ile Avrupa arasındaki gelişmişlik farkını görmesine ve bunu sorgulamasına neden olmuştur. Esvât'ın yazılış hikâyesine dair şu sözleri onun geleneğe bakışını özetler:

Bu yabancı hanımın başına gelenler, beni ona olanlar hakkında düşünmeye ve yazmaya itti. Bu olay neden başına gelmişti? Aynı şekilde beni sünnetin tarihçesini araştırmaya, onun hakkındaki hurafe ve efsaneleri; dini dayanaklarına dair bilgileri toplamaya teşvik etti. Mısır'daki insanlar inançların, hurafe ve efsanelerin beşiğidir. Eski asırlardan beri geleneklerinin ve alışkanlıklarının dini dayanaklarını bir araya getirmişler ve bu gelenek ve alışkanlıkları inandıkları yeni dine aktarmışlardır.

Öğrendiklerim, zihnimde ve ruhumda biriktirdiklerim beni sünnete karşı tanıdığım orta kesim ailelerin erkekleri, hanımları, kızları ve oğlanları arasında kızımın sünneti için gösterilen tüm çabalar karşısında tehdit derecesine varan bir kararlılıkta küçük bir savaş ilan etmeye sevk etti.

On yıldan beri Esvât ile ilgili birikimleri içimde taşıyordum. Bizi kuşatan sosyal tabulardan korktuğum ve yazarak çatışmaya girmeye cesaret edemediğim halde bu olay içimde büyüyordu. Ancak bunu yazmaktan çekiniyor içten içe korkuyordum. Çünkü bu sadece toplumsal bir olaya dokunmuyor; aksine köklü ve güçlü bir geleneği irdeliyordu. Bütün bunlara rağmen vazgeçmek olmazdı, kaybetmek kabul edilemezdi. Çünkü

²⁴⁷ Süleyman Feyyaz, *Eyyâmu'l-Mücâvir*, s. 21-22.

başarısız olmak bir cinayetti ve gizli bir kaderin, sünnet yoluyla, korkmasına dahi fırsat vermeden ölüme sürüklediği o hanımın bir kez daha öldürülmesi idi.²⁴⁸

Esvât'ta romanın başından itibaren ülkenin geri kalmışlığı, halkın yoksulluğu, çocuk ve kadınların sağlıksız görüntüsü gerek tasvirler gerekse monologlar arasındaki diyaloglarla işlenmiştir. Köydeki bazı kadınların Simon'un hakkındaki iddiaları toplumdaki batıl inançların bir örneğini teşkil eder. Bu inançlar ise eğitimsizlikten kaynaklanmaktadır. Kız çocuklarının okula gönderilmemesi yaygın bir durumdur. Romandaki kahramanlardan Seniyye Hanım'ın şu sözü bu durumu ortaya koymaktadır:

عيني علينا، لم نذهب إلى مدرسة، ولم نعمل ما في أنفسنا ولو مرة واحدة، وها هي الواحدة منا تعيش مثل الميتة،
إن كانت ميسورة أو محرومة.

*“Bize bakıyorum da bir okula gitmedik, bir kez olsun içimizden geleni yapmadık, işte o da ölü gibi yaşayan bizden biri, zengin veya fakir olması bir şeyi değiştirmez.”*²⁴⁹

²⁴⁸ Süleyman Feyyaz, “Kıssatu Kıssah”, **Esvât**, s. 92.

²⁴⁹ Süleyman Feyyaz, **Esvât**, s. 69.

SONUÇ

Bu çalışmada Mısırlı kısa hikâye ve roman yazarı Süleyman Abdü'l-Mu'tî Feyyaz ve onun en ünlü eseri olan “Esvât” adlı romanı tanıtılmaya çalışıldı. Süleyman Feyyaz modern Mısır edebiyatında edebî ve kültürel projeleri, yazdığı eserlerle çok yönlü önemli bir kişilik, edebiyatçı, yazar ve dilbilimcidir. Onun çalışmaları Mısır ve Arap kültür hayatında önemli bir görev ifa etmiştir. Feyyaz bir edebiyatçı olarak içinde doğup büyüdüğü Mısır toplumunu, özellikle kırsal hayatı çok iyi gözlemlemiş; edindiği eğitim bilgi, kültür ve tecrübeler ışığında izlenimlerini kaleme almıştır. Yaşadığı toplumda gördüğü insan temelli aksaklıkları sanatın verdiği imkânları kullanarak yorumlamış ve okuyucularına yön vermeye gayret etmiştir.

Hiç şüphesiz yaşadığı dönem Mısır'ın bağımsız ve modern bir ülke olma yolunda gayret ettiği sıkıntılı ve siyasi olarak çalkantılı bir zaman dilimidir. O monarşi yönetimine ve askeri darbe yoluyla işbaşına gelen Nâsır dönemine şahitlik etmiş bir yazardır. Özgürlüklerin kısıtlandığı, basına sansür uygulandığı, savaşlarla ve ekonomik krizlerle perişan olmuş bir ülkede yaşadı. Modernleşme ve kalkınma yolundaki bu sıkıntılı ortamda üyesi bulunduğu Mısır toplumunun hayat tarzını, ahlâkî durumunu bir romancı hassasiyeti ile gözlemledi. Her ne kadar gönülsüz de olsa babasının isteği doğrultusunda iyi bir dini-kültürel eğitim aldı. Okuduklarıyla da Batı medeniyetini tanıdı. Sonuçta bu birikimlerini kalemine ve yaptığı kültürel faaliyetlere yansıttı. Mütevazı kişiliği, ideolojik olarak tarafsız ve özgür olmayı tercih etmesi; başkalarının ne düşündüğünden ziyade kendi inandığı değerlere göre yaşaması, hak ettiği ölçüde şöhret bulmasını engelledi. Ömrünün son anına kadar mensubu olduğu kültüre hizmet etmeye ve eser yazmaya devam etti. Esvat'ın sinema filminin yapılması için sunulan, romanda değişiklik yapılması tekliflerini hiç tereddüt etmeden reddetti. Bilgisi dışında gerçekleşen Esvât tercümelerinden herhangi bir gelir elde edemedi.²⁵⁰ Eser onundu fakat kazanan başkaları oldu.

²⁵⁰ Süleyman Feyyaz, “Kıssatu Kıssah”, **Esvât**, s. 98-101.

Esvât onun, Mısır toplumuna dair gözlemlerini ve buna paralel olarak Batı kültürüyle olan karşılaşmasını en iyi ifade ettiği kısa romandır. Ondan önce de birçok Mısırlı yazar bu konuyu romanlarında işlediler. Fakat o konuya diğerlerinden farklı bir bakış açısı geliştirdi. Gençlik yıllarında öğrendiği, delta köylerinden birinde yaşanan olay onu çok etkiledi. Doğu-Batı çatışmasının bir örneğini teşkil eden bu olayı kafasında tasarladı ve nihayet 1970 yılında kaleme aldı. Hem Arap âleminde ve hem de Batı’da ses getiren bu kısa romanı altmışlı yıllardaki Mısır toplumundaki ve yönetimdeki ahlâkî yozlaşmayı, toplumun ve ülkenin geri kalmışlığını ve bu geri kalmışlıktaki geleneğin etkisini gözler önüne serdi. Romandaki Derâvîş köyü aslında buzdağının görünen kısmıdır. Denizin içindeki görünmeyen büyük kısım ise tüm Mısır, belki de tüm Arap âlemidir.

Feyyaz yıllardır içinde yaşadığı toplumu gözlemlemiş, yanlış olduğunu düşündüğü şeyleri kafasında biriktirmiş ve bu vesileyle de okuyucusun sunmuştur. 67 Arap-İsrail savaşındaki alınan yenilgiye ve bundan sorumlu tuttuğu yönetime olan kızgınlığını ancak sanat yoluyla ifade edebilmiştir. Romanda mevcut siyasî yönetime karşı eleştiri içeren bir tek cümle yoktur, fakat bu eleştiri örtülü bir şekilde verilmiştir. Romanı okuyan bir kimse olayların yaşandığı zaman dilimini ve mekânı merak eder, araştırmaya yönelir.

Feyyaz, bu romanında *Doğu ile Batı arasındaki birlikte yaşayabilme imkânını* sorgulamıştır. *Batı’nın gelenek ve göreneklerinin Doğu toplumuna aktarılması ve yaşanılması mümkün mü? Doğulular, Batı’da yaşadığı şekliyle aralarında yaşamak isteyen bir kimseyi kabul ederler mi?* Bu sorgulamadan sonra yapılan çıkarım önemli ve bir o kadar tehlikelidir: *Doğu insanının Batı’nın geleneklerine ahlâkî çöküşün sembolü olarak bakması; Batı insanının da Doğu’nun geleneklerine geri kalmışlığın sembolü olarak bakması.*²⁵¹

Romanın ortaya koyduğu bir husus da Mısır toplumundaki erkeklerin çifte standartlı davranışlarıdır. Yazar Selvâ Bekr bir kadın gözüyle bu sonuca varır. Derâvîş’teki tüm erkeklerin Simon’a hayranlığı ve ona şirin görünmek için sergiledikleri davranışlar, bazen gerçeği dahi söylemekten çekinmeleri bazı soruları akla getirmektedir: Acaba gelen yabancı bir erkek olsaydı bu kadar ilgi görür müydü? Erkekler eşlerinin onu karşılamasına izin

²⁵¹ I’ mâd Abdu’r-Râdî, “Sametet Esvâtü Süleyman Feyyaz”, **Al-Ahram**, S:46838, (Mart 2015)
<http://www.ahram.org.eg/News/51474/122/364357/%D8%A3%D8%AF%D8%A8/%D9%88%D8%B5%D9%85%D9%80%D8%AA%D8%AA-%C2%AB%D8%A3%D8%B5%D9%80%D9%80%D9%88%D8%A7%D8%AA%C2%BB-%D8%B3%D9%80%D9%84%D9%8A%D9%85%D8%A7%D9%86-%D9%81%D9%8A%D9%80%D9%80%D8%A7%D8%B6.aspx> (ET: 11.10.2017).

verirler miydi? Ya da gelen Mısırlı bir hanım olsaydı aynı alâkayı görür müydü? Erkekler, kendi eşlerinin Simon gibi davranmasını kabul ederler miydi? Ona göre bu soruların cevabı kesinlikle olumsuzdur.²⁵²

Yayınlandığı andan itibaren roman hakkındaki yorumlar farklı olmuştur. Roman bir trajediyle son bulmuş ve sonuçta Batılı bir kadın ölmüştür. Bu durumu daha önceki romanlarda kurban olan Doğulu kahramanların bir intikamı olarak görenler olduğu gibi; bu ölümü, Mısır toplumunun ahlâkî ve ekonomik çöküşü olarak yorumlayanlar olmuştur. Romanın son sahnesindeki ifade gerçekte kimin öldüğünü hiç şüphe bırakmayacak şekilde ortaya koymaktadır. Komutan Simon'un ölüm nedenini sorar:

“Komutan—Söyle bana. Ölüm nedeni nedir?”

Doktor—Evet. *Âh... Bizim ölümümüz mü, yoksa onun ölümü mü?”*

Esvât Batı'yı kucakladığını sanan statükocu bir toplum döneminin romanıdır. Romancı, romanında zamanın ve o zamanda yaşayan toplumun hayallerini yazar. Mısır toplumunun hayali Batılılaşmak, Batı medeniyetini kucaklamaktır. Fakat bu hayal daha doğmadan ölmüştür.

²⁵² Selvâ Bekr, “Rivâyetu Esvât ve İzdivâciyyetu'l-Kıyemi'z-Zukûriyye fi'l-Müctema”, **Esvât**, Dâru's-Şurûk, Kahire 2010, s. 189-190.

KAYNAKÇA

ABDU'R-RÂDÎ I'mâd, "Sametet Esvâtu Süleyman Feyyaz", **Al-Ahram**, S:46838, (Mart 2015), <http://www.ahram.org.eg/News/51474/122/364357/%D8%A3%D8%AF%D8%A8/%D9%88%D8%B5%D9%85%D9%80%D8%AA%D8%AA-%C2%AB%D8%A3%D8%B5%D9%80%D9%80%D9%88%D8%A7%D8%AA%C2%BB-%D8%B3%D9%80%D9%84%D9%8A%D9%85%D8%A7%D9%86-%D9%81%D9%8A%D9%80%D9%80%D8%A7%D8%B6.aspx>, (ET: 11.10.2017).

ALLEN Roger, Edebiyat Tarihi ve Arap Romanı, Çev: Faruk Çiftçi, **KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 6 (2005), s. (136).

ARGUNŞAH (ERAYDIN) Hülya **Türk Edebiyatında Tarihi Roman**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1990.

AYYILDIZ Mustafa, **Roman**, Akçağ Yayınları, Ankara 2011.

BEDEVÎ Muhammed, "İşkâliyyetu'l-Ene ve'l-Âhar", **İbda'** 1 (1985), s. (122-129). <http://archive.sakhrit.co/newPreview.aspx?PID=1857425&ISSUEID=15535&AID=346543>, (ET: 18.10.2017).

BEKR Selvâ, "Rivâyetu Esvât ve İzdivâciyyetu'l-Kiyemi'z-Zukûriyye fi'l-Müctema", **Esvât**, Dâru's-Şurûk, Kahire 2010.

CAMOUS Thierry, **Doğular Batılar**, Çev: Hande Güreli, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2011.

CLEVELAND William L., **Modern Ortadoğu Tarihi**, Çev: Mehmet Harmancı, Agora Kitaplığı, İstanbul 2008.

DAŞÇIOĞLU Yılmaz, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, C:13, Çağ Yayınları, İstanbul 1989.

DİLBER Kadir Can, **Türk Romanında Roman Sanatının Ele Alınışı**, Akçağ Yayınları, Ankara 2014.

DOĞANER Suna, Mısır, **DİA**, C: 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004.

EL-ENSAR Nasr, **Tarihu Mısır**, Dâru's-Şurûk, Kahire 1997.

EMİN Celal, “Süleyman Feyyaz ve Rivayetuhu’r-Râ’iah”, **Ceridetü’ş-Şurûk**, 17 Mart 2015, <http://www.shorouknews.com/columns/view.aspx?cdate=17032015&id=9b9e3eb7-2817-470e-bd2b-93b9876be39f>, (ET: 10.09.2017).

ER Rahmi, **Modern Mısır Romanı**, Hece Yayınları, Ankara 2015.

ER Rahmi, “Roman” (Arap Eebiyatı), **DİA**, C: 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008.

ES-SEYYİD Seyyid Muhammed, “Mısır”, **DİA**, C: 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004.

EŞ-ŞÜRÛNÎ Yusuf, **Kitâbâtü’n-Nakdiyye Mubdı’ûn ve’l-Ceviz**, el-Hey’etu’l-Âmme li’Kusûri’s-Sekâfe, Kahire 2003.

FEYYAZ Süleyman, “Kıssatu Kıssah”, **Esvât**, Dâru’ş-Şurûk, Kahire 2010.

FEYYAZ Süleyman, **Esvât**, Dâru’ş-Şurûk, Kahire 2010.

FEYYAZ Süleyman, **Eyyâmu’l-Mücâvir**, Dâru’l-Hilâl, Kahire 2009.

GÖRGÜN Hilal, Mısır, **DİA**, C: 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004.

HÂFİZ Sabri, “Süleyman Feyyaz”, **Kâmûsu’l-Edebi’l Arabiy**, Hamdi es-Sekût, Vizâratü’s-Sekâfe, Kahire 2015.

HÂFİZ Sabri, “Süleyman Feyyaz Cebelü’l-Celîd”, **Aldoha Magazin**, <http://www.alдохamagazine.com/article.aspx?n=80119F2E-3E82-4905-A666-22DB3481FAFE&d=20150401#.WlveC65l-00>, (ET: 02.08.2017).

HASAN İbrahim Hasan, **İslam Tarihi**, C: 5, Çev: İsmail Yiğit, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1987.

HİTTİ Philip K., **İslam Tarihi**, Çev: Salih Tuğ, Boğaziçi Yayınları, C: 4, İstanbul 1981.

HORNUNG Erik, **Mısır Tarihi**, Çev: Zehra Aksu Yılmaz, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2004.

İBRAHİM Samar, **Sıhru’s-Serd Makâlât an İbdâât Süleyman Feyyaz**, Yayınlanmamış Kitap, 2015.

İVAZ Ahmet Hafız, **Napolyon fî Mısır**, Kelimât Arabiyye, Kahire 2012.

KABAKLI Ahmet, **Edebiyat Türleri**, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2016.

KANTARCIOĞLU Sevim, **Türk ve Dünya Romanlarında Modernizm**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

KODAMAN Bayram, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarih**, C: 12, Çağ Yayınları, İstanbul 1989.

KOLCU Ali İhsan, **Öykü Sanatı**, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum 2011.

[B5%D9%88%D8%A7%D8%AA-%D8%B3%D9%84%D9%8A%D9%85%D8%A7%D9%86-%D9%81%D9%8A%D8%A7%D8%B6.html](#), (ET: 15.11.2017)

ÜRÜN Ahmet Kazım, Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 35 (2016).

YEĞİN Abdullah, **Yeni Lügat**, Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992.